

Yeni icatlar yeni buluşlar

Hayatınızın ve yaşadığınız çevrenin her gün yavaş yavaş değiştiğinin farkında mısınız acaba? Bir sabah işinize giderken, ya da bir gün çarşıda dolaşırken elektronik aletlerin sergilendiği bir mağaza vitrininde avuç içi kadar minicik bir alet görüyorsunuz ve etiketinde bir açıklama yoksa içeriye girip bu aletin marifetlerini sorduğunuzda âdeta diliniz tutulmuş halde kendinizi sokağa atıyorsunuz. Çünkü, üniversiteden geçmiş olmanıza rağmen adını bile işitmediğiniz bir takım matematik işlemlerinin o küçücük oyuncak tarafından saniyeler içinde tamamlandığını öğreniyorsunuz. Bu, verilecek örneklerin belki de en basiti ve günümüzde biraz alışılmış olanlarından biri. Herhalde uzayda olup bitenlere de pek şaşmıyorsunuzdur. Çünkü gazete sayfaları, televizyon ekranları bu alandaki ilginç gelişmelerle dolu. Ama, motosiklet yarışmalarındaki karşılaşılabilecek tehlikeleri tamamen ortadan kaldıran bir başlığın geliştirildiğinden; telefonunuzun tek bir düğmesine basarak, sık sık aradığınız çeşitli numaralardan birini hemen karşınıza bulmanıza yardım edecek bir aletin yapıldığından; kontrplak levhalarla ayrılmış odalarda çalışanların, ses dalgaları değiştirilmek suretiyle birbirlerine kulak misafiri olmalarının önlenildiğinden; yeni bir başlık sayesinde denizin dibini de, üstünü de çok net bir şekilde görebilmenize imkân sağlandığından; eğer bir satıcı iseniz ve mağazanızda 125 000 çeşit mal bulunuyorsa karşınızdaki müşterinin istediği malın mevcut olup olmadığını bir düğmeye basarak hemen anlayabileceğinizden; bir tavuk çiftliğiniz varsa, kuluçka döneminde uygulayacağınız bazı besleme usulleriyle daha iri civciv elde edebileceğinizden; hatta eğer bir mühendis iseniz yeni asfalt makinelerinin geliştirildiğinden haberiniz var mı acaba? Bütün bunların cevaplarını ve daha nicelerini HAYAT'ın gelecek sayılarındaki YENİ İCATLAR - YENİ BULUŞLAR sütunundan öğrenebilirsiniz. Böylelikle yarını bugünden öğrenir, bugünden fazla bunalmadan geleceğe sıçrayabilirsiniz.

**Gelecek sayımızdan
itibaren başlıyoruz**

Bir devrin dikkatleri en fazla çeken, şimdi unutulmuş eserlerinden biri daha...

Yıldız camiiinin onarımını başladı

- Bombalı suikast olayı sırasında harap olan kısım o tarihte eski hale getirilmiştir.
- Uzun yıllar ihmale uğrayan yapı şimdi çok emek ve para harcamayı gerektiriyor.

OSMAN ÖNDES

YILLAR öncesinde başlamış olan soygun, bakımsız kalmış o müstesna korulukta sürüp gider. Geçmişin son döneminin hatalarını yeni nesillere aşılama ya kalkışanlar, bir milletin mazisini yaşatan sanat eserlerini, tabiat güzelliklerini de cezalandırmışlardır. Ellerine demir raspa alanlar, çeşme, türbe, cami, ne buldularsa, kitabelerdeki tuğraları kazırlar. Hatta Boğazlardaki askeri tabyaların kitabelerindeki tuğraları da askerler kazıyıp düzeltirler! O kadar ki, Sultan II. Beyazıt türbesi duvarlarına yağlıkara boyayla «Tek kurtuluş yolu İslâm» diye yazan bile, atasının mezarını kirelttiğinin bilincinden uzak kalır.

Beşiktaş'tan Balmumcu'ya yükselen yokuştan çıkarken, tepelere kadar toprağı saran dutlar, ıhlamur ağaçları, çam ve kızıl kestaneler, akşayalar ve cınarlar, tecavüze uğramış bir güzelliğin insano hüzün veren örnekleri durumundadır. Sanat ve tabiat sevgisinden yoksun yetmişmiş nesillere ithaf edilen bu manzaranın hali, aslında bir ibret sayılmalıdır.

İstanbul'da kaldırım kenarları kesme mermerden yapılmış asüde yolların çerçevelediği bu yamaç, Yıldız Sarayı bağlantısıdır. Sorumlu irafik yöneticilerinin saray, sanat, tabiat ve acemi şoför eğitim sahası arasında nasıl bir bağlantı kurdukları bilinmez ama, bu görkemli manzaraya «şoför talim sahası» levhasını astırıp, trafik davasına böyle gülünç bir başlangıçla çözüm bulmuşlardır.

Hırsızların çalıp götürdükleri, her biri birer sanat eseri değerindeki demir parmaklıkları, arada sırada acemi şoförler de kırarmış, kime ne! Açık hava Tiyatrosu'nun arkasını araç muayene istasyonu yapan ve o çanım tarihi çeşmenin imhasına sebep olan zihniyetle, Yıldız Camii ve Yıldız Sarayı çevresi acemi şoför eğitim sahası arasında bağlantı kurmak böylece kolaylaşıyor!

Oysa, o demir parmaklıklar ne kadar güzel işlenmiştir; her bir ara sütun üzerinde bir demir dökme saksı bulunur, her dört demir parmaklık parçası sonundaki büyük sütun üzerinde üç cemberli kristal fanuslar görülür.

Zamanla Yıldız Camii, diğer ma-betler gibi bakımsızlıktan perişan

hale gelmiş; koruluğu kucaklayan o görkemli parmaklıklar, biraz ileride Harp Akademileri Komutanlığı'nın yerleştiği Yıldız Sarayı da dahil olduğu halde, yıkılmaya terk edilmiş gibidir.

Yolunuz düşerse o sonbaharını yaşayan koruluğa gidiniz; çalınmış parmaklıkların ardında, bir yana meyletmiş mağrur kapılar göreceksiniz. Bu kapılardan ikisi, Yıldız Sarayı'nın cümle kapısı yanındadır ve çölde direnen bir umut ağacının son yücelişini hatırlatır. Halbuki, parmaklıkların parçası kalmamıştır, o şelâleler gibi kıvrımlar yapmış dökme saksılar sökülümüş, çalınmıştır, kristal fanusların yerinde yeller esmektedir.

Çevreyi biraz dikkatle incelerseniz, demir parmaklıkları, bölük-börçük civar evlerin bahçe duvarlarında, hatta bir okulun bahçesindeki müstemilâta, belki de bir fabrikanın dikenli tellerle yükseltilmiş duvarlarında görebilirsiniz.

Emsalsiz bir ritme tabiatı kucaklayan demir parmaklıkların imha e-

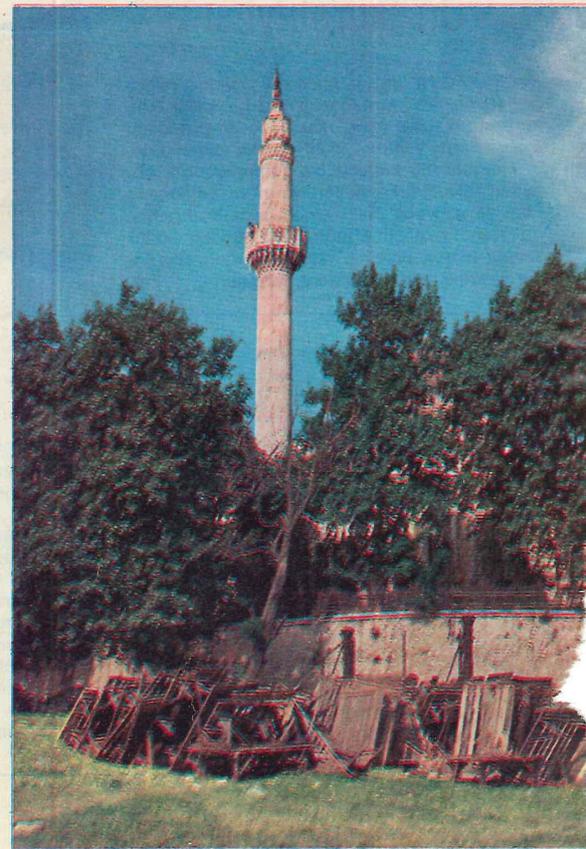
dilişi gibi, Şair Naili Sokağı boyunca uzanan son yüzyıl evleri ve Hamidiye suyunun aktığı ab-ı hayat çeşmeleri de perişandır. Teknesinin önu dağılmış, musluğu koparılmış, celi sülüs yazı ile bezenmiş ayna taşı kırılmıştır. Yamaçları buldozerler. le oyup kör edenler, büyük tüccar pozunda son model otomobilleri, traktörleri, köklerinden söktükleri ağaçların dibinde satışa sunmaya devam etmektedirler.

Yıllar sonrasında, betonlaşan İstanbul şehrinin Beşiktaş semtinin insanları bile, günlük yaşantıları arasında bir saatçi olsun rahat nefes alacakları bu güzelliklere sahip çıkmazlardı.

Yıldız Camii

Günümüzde Barbaros Bulvarı üzerinde kalan Yıldız Camii, tek şerefeli minaresi ile Barok usluapta zarif bir yapıdır. II. Abdülhamid döneminde çevresi ağaçlandırılan yamacın eteğinde, İtalyan mimar Raimondo d'Aronco'nun inşa ettiği Şeyh Zâfir

**YILDIZ
Camiinin
parmaklıkları
çalınırken
aldırış eden
bile çıkamamış,
öte yandaki
koruluğa da
Belediye
pazaryeri
kurdurmuştur.
Daha
aşağıda da
acemi
şoförlerin
çalışma yeri
ile trafik
imtahanının
yapıldığı
pist yer
almaktadır.
Kısacası
Yıldız
Camii
çevresi de
İstanbul'un
ihmale
uğramış
köşelerinden
birdir.**

Türbesi vardır ki, Ertuğrul Camii külliyesini teşkil eder.

Yıldız Camii, 1885 - 1886 yılları arasında inşa edilmiştir. Bu, cami aynı zamanda II. Abdülhamid döneminin bir eseri olduğu için, «Hamidiye Camii» olarak da anılır. Bahçe kapısının sağ köşesinde bulunan Saat Kulesi 1891 yılında tamamlanmıştır.

Sultan II. Abdülhamid, cuma namazlarını bu camide kılardı. Cuma Selâmı için ayrıca cami çevresinde Hassa Alayı, Donanma-i Osmanî birlikleri yer alırdı.

Cuma Selâmlığı sırasında erkân küçük üniforma giyerdi. Yıldız Sarayı'nın saat ayarlaması ise, her cuma günü, bu selâm merasimi dolayısıyla yapılırdı. Sarayın resatçısı Fransız Kambra Efendi, resat aletlerini getirir, Küçük Köşk denilen dairenin önüne yerleştirir, güneş ışınlarına göre bu alet top gibi patlatılır, sarayın saatleri de bu ses ile ayar edilirdi.

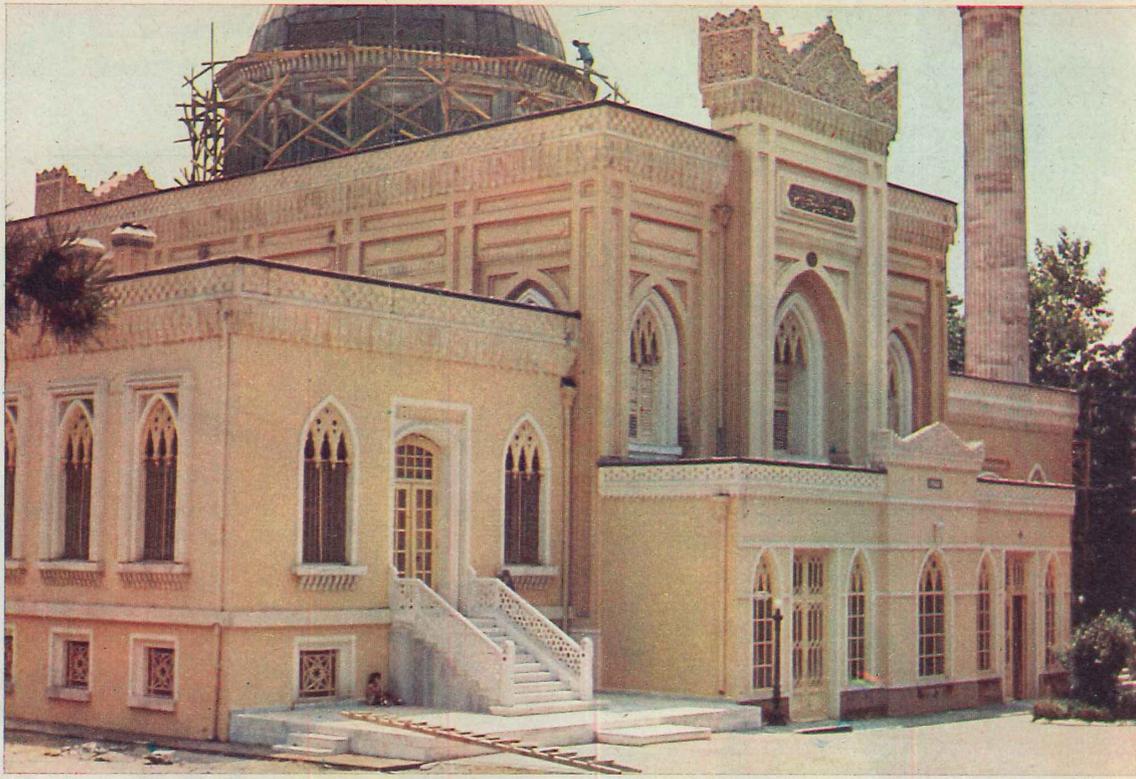
Hamidiye Camiine cuma namazına gidış ve dönüş, daima büyük bir merasimle yapılırdı. Sultan II. Abdülhamid, Saraydan ayrılmadan yarım saat önce, harem arabaları yola çıkar, camiin avlusuna girince, saray geleneklerine göre sıraya girer, en başta Vâlîde Sultan'ın, en sonunda Hazine Ustası'nın arabası dururdu. Padişah'ın arabası Yıldız Sarayı'ndan ayrılırken, bando «Padişah Marşı»nı çalar, peşinden Selâm Borusu akabinde asker «Padişahım çok yaşa» diye bağırırdı. Bu selâm merasimi üç kere tekrarlanırdı. Böylece Padişah camiin sol methaline varmış olur, Şeyhulislâm hürmetle karşılar ve daha sonra cuma namazı başlardı.

Yıldız Camiinde patlayan bomba

Yıldız Camii'nin diğer camiler yanında, son yüzyıl içinde ayrı bir yeri vardır. Devleti tek başına yönetmekle beraber, yıkılmaya yüz tutmuş bir imparatorluğun toprak bütünlüğünü otuz yıl süreyle muhafaza etmeyi başaran Sultan II. Abdülhamid, 1905 yılı temmuz ayında Rus asıllı Ermenilerin bomba ile tecavüzlerine bu camide maruz kalmıştır. Padişahı koruyan sebep ne olursa olsun, suikast teşebbüsü, bu camiin avlusunda akamete uğramıştır.

Suikast hazırlığı çok önceki tarihlerden itibaren başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu topraklarından parça kopartıp, sinsî emellerine göre Ermenistan kurmaya yeltenenler, Sultan II. Abdülhamid'in Cuma namazından çıkış vaktini hesaplayarak, «Cehennem Makinesi» diye adlandırılan bir saatli bombayı cemaatin yakınına kadar yanaştırdıkları bir arabaya yerleştirmişlerdi. Ne var ki, Abdülhamid'in ilk defa mutadın dışında Şeyhulislâm ile konuşmaya devam etmesi, bu suikastı günahsız insanların katliyle, daha da fecî bir katliam havasına bürümüşü.

Patlayan saatli bomba, bu güzel camiin ön cephesini, kavisli mermer merdivenlerini ve yağmur cumbalarını, hatta Saat Kulesini tahrip etmiştir. Sonradan imarı sırasında, camiin cephesinde değişiklik yapılmış ve günümüzdeki şekil verilmiştir. Ancak, mimari görünümü mukayese edildiğinde, asıl yapının çok daha âhenkli olduğu aşikârdır.

YILDIZ CAMİİ, II. Sultan Abdülhamid'in her hafta cuma selâmlığını yaptığı camiydi. Yetmiş yıl öncesine kadar bütün bir imparatorluğun kalbinin attığı bu yerler bugün yazık ki ihmal edilmişliğin en belirli örneğidir.

Yıldız'da tarih ve tabiat elele

Siyasî tarih açısından taşıdığı önem yanında, Cuma namazı dolayısıyla, çevre koruluklar, çayır halk ile tıklım tıklım dolardı.

Cuma Selâmı yabancı elçilerin ve İstanbul'daki yabancıların büyük ilgiğini çekirdi. Bu topluluklar, Mâbeyn önündeki setlere yayılarak merasimi takip ederlerdi.

Yıldız Camii'nde yapılan Mevlüt Alayları da tıpkı Selâmlık Alayları kadar debdebeli olurdu. Mevlüt Alayı esnasında her sınıf askeri temsil eden birlikler mevki alır, mevli

takiben erata ve halka şeker, lokum ve şerbet dağıtıldı. Yıldız Camii Alman İmparatoru II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti sırasında da heyecanlı günler yaşamıştır. İmparator, cami duvarlarındaki levhalarda temaşa ettiği yazılara hayranlığını gizleyememiş, özellikle II. Abdülhamid tarafından oyma usulüyle yapılan padişah ve sadaret erkânı odaları önündeki ahşap işçiliğini daki kalarca seyretmişti.

Camiin mihraba bakan birinci kat sahanlığı, devlet ricaline ve askerî erkân ileri gelenlerine ayrılmıştı. Sol tarafta ve II. Abdülhamid'in bizzat yaptığı ağaç oyma kafesin ardında kalan geniş oda, Padişah ve maiye-

tine, karşısındaki oda ise Sadaret mensubuna tahsis edilmişti.

Odaların tavanları ve duvarları Türk motifleriyle boyanmış ve kışın ısınmayı temin için, muhteşem ve heybetli çini sobalar ilâve edilmişti.

Günümüzde, tasvir ettiğimiz bütün bu süsleme ve eşya ile sair eserler yerlerinde durmaktadır ve ziyaretçi beklemektedir.

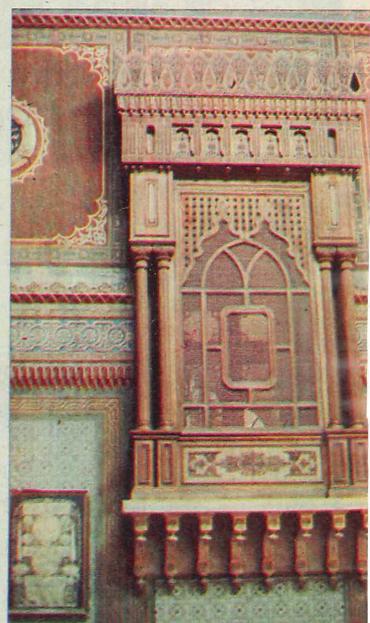
Şükürler olsun ki, Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu camiye de el uzatmış ve itina ile restorasyonuna başlamıştır. Fakat öylesine harap olmuş kısımları vardır ki, gerçek Müslümanların maddî manevî yardımına ve alâkasına muhtacdır. ■

YILDIZ CAMİİ saraya yakınlığı nedeniyle devamlı bakımlı tutulmuş, içi en güzel halılar, avizeler, yazılar ve işlemlerle süslenmişti. Her şeyiyle bir sanat eseri olan bu nefis çini soba gibi.

ALMAN İmparatoru II. Wilhelm Yıldız Sarayı'nı ziyareti sırasında camie iki adet kristal avize armağan etmişti. Günümüzde camiyi yine bu eski antika kristal avizeler aydınlatmaktadır.

II. SULTAN Abdülhamid'in tahta oymacılığı sanatındaki kudretini ve maharetini gösteren kafesler padişaha ait iki odanın alnını süslemektedir.

Kütüphane Ciler Derneği
meclisi

EBÜZZİYA TEVFİK, HAYATI VE ESERLERİ

Şahap Nazmi COŞKUNLAR

Soyu soppu temiz, Şerefli Koçhisar'ın şerefli bir ailesinden olan Tevfik adlı çocuk 1849 da İstanbul'da doğmuştur. Süratle okumuş, anlamayı anlatmayı ilerletmiş, daha 16-17 yaşlarında iken yazı yazmaya, hatırı sayılır muharrir olmaya başlamıştır.

İlk okullarının hali ve öğretmenlerinin şahsiyetleri hakkında bir şeyler öğrenmek çok merak edilecek konulardan olsa gerektir. Batı âleminin bir öğretmene söylediği meşhur söz: «Çocukların damarlarına çelik aşılarım» mealindeki iddia, bu türlü öğretmenlerin ağzına yakışır. O zamanki kısırlık Avrupa tahsil imkânsızlığı içinde Ebüzzıya'nın bu kadar intizamla yetişme yolunu tutabilmesi, çocukluk devrinin iyi karakter aşılabilen bazı «doğuştan eğitimi» hocalara rasladığına, feyizli bir muhit bulduğuna hükmettiriyor. Ondan 25 yıl önce doğan Ziya Paşa'nın, bulgur değirmeni başında felsefe yapan telkinlerde bulunan lalasma minnetini hatırlayalım.

Şu muhakkak ki o zaman gözle görülür, elle tutulur bir okul varsa dairelerdeki kalem odalarıydı. Kendisinden 24 yıl önce doğan büyük Şinasi gibi Tevfik de ihtiyaç yüzünden girdikleri memurluk hayatında, kalem odalarında yetiştikleri aşikârdır. Şinasi'nin Tasviri Efkâr Matbaası başlıca öğrenme, öğretme yeriydi. Haricte ve Uzun Kahve denilen, sonra Sarafim Kırathanesi adını alan hakiki kıraathane idi.

Ebüzzıya, 16 yaşında maliyede sergi muhasebesinin irat odasına devama başlamıştı. Orada Ziya isminde bir arkadaşı vardı; o da sonra Osmanlı İmparatorluğunun «Maarif Nazırı Ziya Paşa» sı olmuştur. Maliye mektubî kalemine geçince Abdülhak Hâmid ile tanıştı. Kalem şefinin yetiştireceği bir âmir olması fikrî seviyesinin yükselmesine tesir yapmış olsa gerektir. Bu meşhur Kadri Bey, Abdülhak Hâmid'e farsça öğreten zat, ona her gün Nefi divanından ders vermişti.

Genç Tevfik bu seviyeli arkadaşlar arasında münakaşa ediyor, okuyor yazıyordu.

Tasviri Efkâr'daki Said Beyin bir yazısına Ruzname-i Ceride-i Havadis'te itiraz etmişti. Buna Namık Kemal cevap verdi. Bu tartışma Namık Kemal'e tanışmaya vesile oldu. 9 yaş büyük olan Kemal'den çok faydalandı ve samimî fikir ve ülkü arkadaşlığı Kemal'in ölümüne kadar devam etti.

Kemal
yatında
de Mith
Üstat E
lumması E
Sarayı
olmadığı
let Meclis
di. Hamiy
«Yeni Os
de girmiş
1868
Maarif D
lah Bey
vekili olan
Mith
Tevfik'i
det som
tullah B
İste
istifade
1269 (31
tında bir
ye başlı
Arap har
tos 1869
tıgı de
da Subul
Diy
de orada
1872
ziran 18
mülham
vardır
Şina
da bitü

Kemal'in teşvikiyle Tasviri Efkâr'da yazmaya devam ediyordu. Daire hayatında teveccüh kazandıkça tanışma ve çalışma muhiti genişliyordu. 1868'de Mithat Paşa, Devlet Şûrasına gelince onu da maarif dairesine aldı. Orada Üstat Ekrem ve Sadullah Bey'le beraberdi. Bu kültürlü kimselerin toplu bulunması Ebüzzîya'ya tabii ve verimli bir teselli ve tahsil vesilesi oldu.

Sarayın keyfi idaresinden kurtulmadıkça memleketin kurtarılmasına imkân olmadığı anlaşıldığından, Kemal ve arkadaşları Meşrutiyeti tesis etmek ve Millet Meclisi açtırmak için tehlikeli bir mücadeleye girmeye mecbur olmuşlardı. Hamiyetlilerin gizli cemiyetine «İttifak-ı Hamiyet» demişlerdi. Sonradan «Yeni Osmanlılar» adını alan bu Cemiyetin faal âzası arasına galiba Tefvik de girmişti.

1868'de Midhat Paşa Devlet Şûrası Reisliğine getirilmişti. Tefvik Beyi Maarif Dairesine stajyer alı. Daire Başkanı Kemal Paşa, başmuavini Sadullah Bey (Paşa) idi. Üstad Ekrem'le Dadyan muavindi. Sonradan Bulgar Başvekili olan Çankaf'la Tefvik de, mülâzım olarak devam ediyorlardı.

Midhat Paşa Bağdat valiliğine ayrıldığı zaman Yusuf Kâmil Paşa gelince Tefvik'i adliye dairesine nakletti. Başkanı yine Sadullah Paşa oldu. Bir müddet sonra başmuavinliğe Kemal Paşazade Said Bey geldi. Suphi Paşa oğlu Aye-tullah Bey de Tefvik Bey'le beraberdi.

İşte gençliğini muntazam çalışmakla ve etrafındaki kültürlü insanlardan istifade etmesini bilmekle geçiren Tefvik Bey, Terakki gazetesinin 19 safer 1268 (31 Mayıs 1869) tarihli sayısından başlayarak adam yetiştirmek başlığı altında bir seri makale neşretti. 31 Temmuz 1869 nüshasında Maarif-i Umumiye başlığı altında Hayreddin imzasıyla çıkan bir makalede kullanılmakta olan Arap harflerinin islâhına lüzum gösterilmesi Tefvik Beyi de 2, 3, 4 ve 15 Ağustos 1869 tarihli sayılarında bahse karıştırdı. Şinasi'nin matbaa harflerinde yaptığı değişiklikler üzerine Hakayık ul-Vekayi gazetesinin 2 Kasım 1870 sayısında Suhulet başlığı altında bir makale yazdı.

Diyojen adlı mizah gazetesine de yazı yazıyordu. Hattâ Şinasi'nin ölümünde orada ciddi, mühim bir fıkra da yazmıştı.

1872'de Devlet Şûrası'ndan istifa etti, büsbütün gazeteciliğe geçti. 13 Haziran 1872'de Namık Kemal'in Reşat ve Nuri beylerle çıkardığı İbret gazetesi muharrirleri arasına katıldı. İlk üç numarasında müşterek bir beyanname vardır.

Şinasi'nin daha 47 yaşındayken hayatının sömmesi üzerine Tasviri Efkâr'da bütün dostları gibi öksüz kalıverdi. Bereket versin inkılâpçılara yardım

rinden olarak hürmetle, Antalya bölgesinden, mebusluğa seçildi. 31 Mayıs 1909 Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr'ını, Yeni Tasvir-i Efkâr adıyla sekiz sayfa olarak çıkarmaya başladı. Ağırbaşlı mesleğiyle, olgun yazılarıyla, kıymetli tefrikalarıyla yayın tarihimizin bu şerefli gazetesini hakkıyla yaşattı. Şinasi ve Kemal'in rublarını şâdetti. Başlıca tefrikaları: Yeni Osmanlılar Tarihi, Moltke'nin Şark Hâtıraları tercümesi, Âli Paşa'nın Girit Islahatına ait lâyhaları, Lehistan ve Macar mültecilerine, Süveyş Kanalı inşasına, Midhat Paşa muhakemesine, Cavur ve Bismark'a, İran'daki hürriyet hareket ve inkılâbına ait yazılardı.

Londra'ya mebuslardan bir heyetle yaptığı seyahati başkan olarak idare etmiş, hâtıralarını ve intibalarını yazmıştı.

Mecmua-i Ebüzziya'sını yeniden neşre başladı. Öldüğü zaman 66 ncı numarada kaldı. 139

Görülüyor ki Meşrutiyet devrinde de matbuat ve matbaa işlerini bırakmamış, milletvekilliğinin ehemmiyetli siyasi, idari, ilmi işlerini bunlarla pek makul şekillerde telif ve vicdanını tatmin etmesini bilmiştir.

Son yıllarında çıkardığı kıymetli eserler arasında Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye'sinin son tab'ı, Ne Edat-ı Nefyi Hakkında Tetebbuat risalesi; Mehmed Galib Bey'in «Sadullah Paşa yahut Mezardan Bir Nida» sı ve sonradan meşhur olmuş olan pedagog muharrir İbrahim Alâettin Gövsâ'nın çocuk şiirleri vardır.

Tasvir-i Efkâr gazetesi 25 Aralık 1912 de Kâmil Paşa kabinesi tarafından kapatıldığı zaman yerine İntilhab-ı Efkâr gazetesini çıkardı. 11 Ocak 1913 tarihli sayısında çıkan başmakale üzerine bu gazete de kapatıldı. 15 Ocak 1913 te Tefsir-i Efkâr çıkmışsa da bu da ilk sayısında tatil edildi ve bu defa matbaası da kapatıldı. Ebüzziya'nın kendisi de tevkif edilmek maksadıyla sorguya çekildi. Hava çok soğuktu. Erenköy'den İstanbul'daki merkeze getirildiği zaman rahatsızlığı arttı, romatizması şiddetlendi. Evinde istirahatata mecbur olduğu sırada kabine düştü. Yerine gelen Mahmud Şevket Paşa kabinesi 25 Ocak 1913 de Tasvir-i Efkâr'ın yeniden çıkmasına müsaade etti.

Yeni kabine bir hükümet darbesiyle iş başına geldiği için birçok tevkifler yapmıştı. Ebüzziya'nın haklı olmıyan hareketlere hatır için susması mümkün değildi. 27 Ocak 1913 te yazdığı makalesinin başlığı «Yeni Mevkuflar» dı. Gazete İdaresine geldiği o gün yazıyı bizzat getirmiş, oğlu Velid Ebüzziya'ya vermişti. Meğer bu son makalesi olacakmış.

Evine git
hareketinden
Paşa tarafında

Ebüzziya
inkılâpçı, bu
birçok faydalı
edebiyatçısıdır.
bir mevkî, Kütü
natta tistatî,
tezyinat onun
yazılı duvar
tatlı tatlı oku
durmamıştır,
için verilen t

Ebüzziya
matbaacılığını
vaffak olması
takdirini celb
dirini hayî fil
bında basılan
maz ve güzel

Leipzig'te
den dolay b
tır. Matbaa-i
âleminin en y
lır ve Cemiyet
rafından gelen
bul edilerek
eserlerin kabî
dereceye çık

Ebüzziya
ne-i Ebüzziya
ketin bin bir
için yüksek v

eden Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa matbaayı mirasçılardan satın aldı ve büyük bir hayırseverlik gösterdi. Günün idealist gençlerinden dört delikanlıya hediye etti. Bunların fikir ve vatan uğrunda samimiyetlerine ve fedakârlıklarına bakınız ki diğer üç genç de bu işin ehli ve aşığı olan Tefvik Bey'e bağışladılar. Tefvik Bey faziletinin, liyakatinin, çalışkanlığının çok yerinde mükâfatı olarak matbaa sahibi oluvermişti.

İbret gazetesi bu matbaada basılıyordu. Millet'in ıslahat ve hürriyet emeline tercüman olmasından dolayı keyfî idare hükümetince kapatıldı. Baş muharriri Namık Kemal, mecburî olarak, Gelibolu mutasarrıflığı ile İstanbul'dan uzaklaştırıldığı zaman Tefvik Bey'i de götürdü.

Biraz sonra Gelibolu'dan dönen Tefvik Bey yalnız başına Hadika adlı günlük gazeteyi kurdu: 9 Kasım 1872. Buna Kemal de yazı gönderiyordu.

Tefvik Bey Hadika gazetesi adına, memleketimizde ilk defa olarak, 1873 senesi için bir almanak neşretti. Salname-i Hadika adını verdiği bu esere Hadika gazetesinde çıkan ve çoğu Namık Kemal tarafından yazılmış olan makalelerin bir çoğunu koyduğu gibi o vakte kadar memleketimizde çıkmış olan Türk gazeteleriyle Avrupa ve Amerika'da çıkan gazeteler hakkında izahat verdi. Bunlardan başka onbir senelik dahilî vakaların kronolojisini ve birçok istatistikleri de ilâve etti.

Hadika 56. sayısında 29 Ocak 1873 (1289) te kapatıldı. Hükümet, gazetenin lisanını şiddetli bulduğundan o kadar tahammül edebilmişti.

Daha kapanmadan «Cüzdân» adlı bir mecmua neşrine başladıysa da yalnız bir sayısını çıkarabildi.

16 Muharrem 1290 (15 Mart 1873) te Sıraç adı altında başka bir günlük gazete çıkardı. Namık Kemal «İbret» e yazdığı bir fıkrada Sıraç'ın çıkmasını büyük bir sevinçle karşıladı. Kamusalıyla sonra şöhret alan Şemseddin Sami de o zaman Sıraç'ta mütercim olarak çalışıyordu.

Maarif Nezareti, kitapların basılmasından evvel Maarif Meclisi tarafından tetkik edilmesine karar vermişti. Fikir ve irfanın gelişmesine bu çeşit engellerin konulmaması için Namık Kemal şiddetli yazılar yazdı. Tabii Sıraç da bu mücadeleye katılıyordu.

O sıralarda Kemal'in Vatan yahut Silistre'sinin büyük bir heyecan uyandırması, Gedikpaşa Tiyatrosu'ndaki muazzam vatan tezahüratı sarayı çok telâşlandırmıştı. Bunun neticesinde İbret de kapatıldı. Namık Kemal Magosa'ya, Ahmet Midhat Efendi ile Tefvik Bey Rodos'a sürgün edildi.

Tefvik Bey Midhat Efendi ile beraber Rodos zindanında da neşriyata devam ettiler. Tefvik Bey bilhassa mahpusların ruhi kalkınmalarıyla meşgul

oldu. Yaptı
bir şekli v
zaretini alın
durdı. Mah
yükseltmeğ
adamın ma
çalışıyorlar
hâdiseyi zi
saldırıldık
verdikleri
muştur.

Zindan
(1293 : 187

Zindan
nın Ange
ve başlı.
maniye y
sine çok h
olmuştur.

Zinda
adlı oğlun
yordun.

Sultan
nebildi.

Şemse
yelevvel
«Menfi ik
dığı bir z
bir çocuğ
imzasını.

Sulta
kendisine
birkaç de
tine âza

Ebüz
ettiğinden

oldu. Yaptıkları kaba saba tahta hapisane işlerini ele aldı; bunlara çok zarif bir şekil verdi. İstidatlarına ve ustalıklarına göre iş bölümüne sevketti. Nezareti altında çeşitli güzel el işleri yaptırdı. İçeride ve dışarıda rağbet kazandırdı. Mahpuslara hayat ve kazanç zevki vermeğe, onların ahlâki seviyelerini yükseltmeğe başladı. Onların maddî, manevî yetişmesine çalışan bu eğitimci adamın mahpuslar arasında hatırı sayılıyor, nüfuzu artıyordu. Disiplin altında çalışıyorlardı. Kazandığı muhabbet ve hürmetin derecesini, anlamak için şu hâdiseyi zikretmek kâfidir: Yüzelli kadar prangalı meyus neferin tehevürle saldırdıkları tabur ağasının hayatı bir gün tamamen tehlikeye düşmüşken haber verdikleri zaman koşan Tevfik Bey'in bir işareti, durdurmaya muvaffak olmuştur.

Zindanda Muharrir adı altında aylık bir mecmua neşrine de başladı : (1293 : 1876).

Zindanda meşgul olduğu şeylerden bir kısmı da kitaplardı; Victor Hugo'nun Angelo'sundan adapte ettiği «Habibe veya Semahat-i aşk» ı orada yazdı ve bastı. O zamana kadar düşünülmemiş bir tarzda «Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye» yi orada tertip etti. Memleket ırfanının, edebiyat zevkinin yükselmeye çok hizmet etmiş olan bu eseri, hayatında dört defa bastırmaya muvaffak olmuştur.

Zindanda iken tabii, adını kullanması mümkün değildi. Eserlerine Ziya adlı oğlunun babası olarak ve İslâmî ananeye uyarak Ebüzziya imzasını atıyordu.

Sultan Aziz tahttan indirilince affedildi. 10 Haziran 1876 da İstanbul'a dönebildi.

Şemseddin Sami'nin başmuharrir olduğu Sabah gazetesinde, 20 cemaziyelevvel 1293 (12 Temmuz 1876) tarihli sayısında neşrettiği bir yazısında: «Menfi iken küçük oğlumun namına iltica, yani kendi namının hükmü olmadığı bir zamanda o nam ile istifade eylediğim halde onu terketmek, küçücük bir çocuğa karşı büyücek bir küçüklük» olduğunu söyleyerek bundan böyle imzasını «Ebüzziya Tefvik» şeklinde atacağını ilân etti.

Sultan Hamid şehzade iken Namık Kemal tarafından 1872 Eylülünde kendisine takdim edilmişti. Tahta geçince Ebüzziya'yı unutmadı ve kendisini birkaç defa saraya dâvetle iltifat etti. Sarayda kurulan Mütercimîn Cemiyetine âza yaptı.

Ebüzziya'nın görgüsünü ve güzel sanatlardaki zevk ve vukufunu takdir ettiğinden saraydaki merasim köşkünün bazı tezyinatını ona yaptırmıştı. Hat-

tâ bir aralık Beşiktaş'taki Hacı Hüseyin bağını tanzim ettirerek bir hayvanat bahçesi tesisine altmış lira (altın) maaşla kendisini memur etmişti. Bu iş için emrine 60 bin altın tahsis etmişti. Tevfik Bey bunun ihtisas işi olduğunu söyleyerek öziir dilemişti.

Sultan Hamid'in saltanatının ilk günlerinde Midhat Paşa'nın evindeki «Kanun-i Esasi» çalışmalarında bulundu.

İstanbul'dan uzaklaştırma teşebbüsleri tekrarlanıyordu: Kosva - Üsküp mektupçuluğuna tayin olundu. Gitmemek için istifa etti. 2 Temmuz 1877'de Bosna mektupçuluğuna tayin olundu. Burada iken Bosna Vilâyeti Salnamesi'ni tipografya baskı ile yeni bir şekilde çıkardı (1293 : 1878). 1880 5

İstanbul'a döndükten sonra 1879'da Salname-i Ebüzziya adıyla bir salname bastırılmışsa da kullandığı serbest dilden kuşkulanan Abdülhamid, yayıma meydan vermiyerek bütün basılan nushaları yokettirdi. Bu eserden yalnız üç tanesi kurtulmuştur. İçinde muhtelif memleketlerin durumları, maarifi hakkında istatistik bilgileri verdikten başka bir yıllık vakalardan, o yıl çıkan eserlerden bahsetmiş, Kemal'in Vaveylâ'sı ile Hâmid'in Sahra'sından bir parçayı almıştır.

1880 - 1297 yılı için Salname-i Kamerî adı altında bir almanak daha neşretti. Gene o seneden itibaren her yıl Rebî-i Marifet adı altında nefis birer almanak çıkardı. Altıncı, sekizinci seneleri resimli olarak basılan Rebî-i Marifet'ten sonra 1889'dan itibaren birbiri ardınca üç defa Nevsal-i Marifet; 1894, 1898, 1899 seneleri nushalarını da Takvim-i Ebüzziya adıyla neşretti. 1899 senesinde ayrıca hanımlar için Takvimünnisa adıyla bir almanak daha çıkardı. Türk matbaacılık tarihinde çok önemli mevki olan bu güzel almanakların her biri Ebüzziya'nın Avrupa'da yaptığı seyahatlerden topladığı zengin malzeme, vesikalar, çeşitli bilgiler, Türk ve yabancı meşhur adamların hayatı hakkında tetkiklerle dolu resimli birer hazinedir.

Ebüzziya Tevfik 15 Ramazan 1297 (10 Ağustos 1880) tarihinde Mecmua-i Ebüzziya adı altında 15 günde bir çıkan bir dergi neşrine başladı. 15 Recep 1299 (2 Haziran 1882) tarihli sayısından itibaren Galatada Arap Camii bitişğinde Matbaa-i Ebüzziya'da basılmaya başlanan mecmua, 1 Safer 1304 (7 Ekim 1888) tarihli 53. sayısına kadar devam etti. O sıralarda mecmuaların basılmadan evvel Maarif Nezaretine gösterilmesi, tetkike tâbi tutulması kararı üzerine mecmuayı kendiliğinden kapattı. Bir müddet sonra Zühtü Paşa Maarif Nezaretine geldi. Encümen-i Teftiş ve Muayene Reisliğine de Masib Efendi geçince vaziyeti müsait gördü. Mecmuasını 1313 Şevvalinde (1896 Martında) tekrar çıkarmağa başladı. 10 Nisan 1900'de Konya'ya sürgün edildiği tarihe

kadar dev
Namık Ken
Mecm
lerin, de
metli olu
Ebüz
başladığı
miyet ve
bibliogra
Ebüz
adamların
mim etti
le, Napol
den Yahy
1888
çıkarmışs
Şina
derecede
dikkate
bastırılmış
ayrı bir
Lüg
zihniyet
muştır
Şina
Durul-i
Şevval)
Güz
de İstan
kemesi
rütbesin
Sul
lırdı, te
gün ed
mahkûm

EBÜZZİYA TEVFİK HAYATI VE ESERLERİ

69

ettirerek bir hayvanat
mur etmişti. Bu iş için
htisat işi olduğunu söy-

dhaf Paşa'nın evindeki

yordu: Kosva - Üsküp
tti. 2 Temmuz 1877 de
na Vilâyeti Salnamesi'ni
(8).

büzziya adıyla bir sal-
man Abdülhamid, yayı-
ttirdi. Bu eserden yalnız
durumları, maarifi hak-
lardan, o yıl çıkan eser-
ahra'sından bir parçayı

bir almanak daha neş-
adı altında nefis birer
arak basılan Rebî-i Ma-
Nevsal-i Marifet; 1894.
adıyla neşretti. 1899
bir almanak daha çıkar-
bu güzel almanakların
topladığı zengin malze-
adamların hayatı hak-

1880) tarihinde Mecmua-i
şrine başladı. 15 Recep
latada Arap Camii bitir-
ua, 1 Safer 1304 (7 Ekim
a mecmuaların basılma-
si tutulması kararı üze-
nra Zühtü Paşa Maarif
liğine de Masib Efendi
valinde (1896 Martında)
i sürgün edildiği tarihe

kadar devam ettirdi. O devrin son nushası Zilhece 1317 (Nisan 1900) dür.
Namık Kemal'in birkaç eserini tecrübe olarak neşretmiştir.

Mecmua-i Ebüzziya büyük Kemal'in mektuplarını ve diğer vatanperver-
lerin, değerli muharrirlerin, yazılarını da ihtiva ediyordu. O devirde en kıy-
metli olduğu kadar en güzel basılan tarihi kıymette bir eserdir.

Ebüzziya'nın en ciddi ve devamlı eserlerinden biri de 1303 (1886) da neşre
başladığı Kitabhane-i Ebüzziya başlığı altındaki faydalı kitap serisidir. Ehem-
miyet ve hususiyetinden dolayı bu yazının sonunda mümkün mertebe tam bir
bibliyografyası verilecektir.

Ebüzziya 1882 (1299) da Kitabhane-i Meşahir başlığı altında meşhur
adamların hayatlarını havi bir seri eser neşrine başlamıştır. Tasavvur ve tas-
mim ettiği kitap listesi 60 ismi gösteriyordu. Bunlardan Gutenberg, Cali-
le, Napoléon, Diyojen, Franklen, Hasan Sabbah, Buffon, Ezop, Bermekiler-
den Yahya, Harun Reşid ve İbni Sina'ya ait olanları çıkarabilmiştir.

1888 (1305) de Kemal'in tarihini neşre başlamış ve eserin methal kısmını
çıkarmışsa da Sultan Hamid'in iradesiyle toplattırılmıştır.

Şinasi ve Kemal'in eserlerini millete tanıtmak ve onları yaymak için son
derecede himmet sarfetmiş olan Ebüzziya, Kemal'in eserlerinden topladığı
dikkate değer ibareleri «Cümel-i Müntahabe-i Kemal» adı altında üç defa
bastırılmış ve Namık Kemal'in ölümünden sonra hayatını anlatan ayrı bir eser,
ayrı bir risale çıkarmıştır.

Lûgat-i Ebüzziya eseri de o zamana kadar yazılan sözlüklerin tertip ve
zihniyet ve basımının güzelliği itibarıyla en mükemmeli ise de yarım kal-
mıştır.

Şinasi'nin ilk defa 1864 (1280) de, ikinci defa 1870 (1287) de bastıracağı
Durub-i Emsal-i Osmaniye'sini birçok ilâvelerle 1885 Temmuzunda (1302
Şevval) neşretti.

Güzel sanatların her sahasında büyük bir zevk sahibi olan Ebüzziya 1892
de İstanbul Sanat Okulu Müdürü oldu. 1894 te Şûrayı Devlet Bidâyet Mah-
kemesi âzalığına tayin edildi. 3 Ekim 1887 (15 Muharrem 1305) de Ülä Evveli
rütbesini aldı.

Sultan Hamid devrinde birçok defalar yazıları yüzünden sorguya çeki-
lirdi, tevkif olunurdu. 15 Nisan 1900 de gene hiçten bir sebeple Konya'ya sür-
gün edildi. 18 yaşında Galatasaray Lisesinde talebe olan ikinci oğlu Talha da
mahkûmiyet arkadaşıydı. Sekiz sene kaldı.

1908 Meşrutiyet inkılâbı üzerine İstanbul'a döndü. Hürriyet mücahitle-

Evine gitmek üzere Köprü'de Haydarpaşa vapuruna binmişti. Vapurun hareketinden evvel kendisine bir fenalık geldi ve yanında bulunan Besim Ömer Paşa tarafından alınan tedbirlere rağmen 64 yaşında hayatı nihayet buldu.

Ebüzziya Tefvik, Şinasi ve Namık Kemal okulunda yetişmiş değerli bir inkılâpçı, bu ediplerin eserlerini memlekette neşir ve tāmime çalışmış ve birçok faydalı eserlerle halkın seviyesini yükseltmeğe uğraşmış kıymetli bir edebiyatçıdır. Yüksek zevki, güzel sanatların her şubesinde kendisine mümtaz bir mevki, Küfi yazısına yeni, güzel bir inkişaf temin etmiştir. Arabesk tezyinatta üstattı. Yıldız Camiinin iç duvarlarını süsleyen Küfi yazılarla âyetler ve tezyinat onun eseridir. Konya'da menfi iken de orada Arabesk tezyinat ve Küfi yazılı duvar seccadeleri işine revaç verdirmişti. Güzel yazar ve yazdığı tatlı tathı okuturdu. Hayatında daima ileri fikirleri müdafaa etmekten geri durmamıştır, 1908 de Meclis-i Mebusan'da Midhat Paşa'nın heykelini dikmek için verilen takriri imzalıyanlar arasında o da başta gelmektedir.

Ebüzziya Tefvik'in memlekete büyük bir hizmeti de bilindiği üzere Türk matbaacılığını Garp'teki örneklerine göre en yüksek dereceye çıkarmaya muvaffak olmasındır. Bastığı eserlerin nefaseti, zamanında Garp âleminin bilhassa takdirini celbederdi. «Times» gazetesinin Ebüzziya matbaası hakkında takdirini havi fıkrasının bulunduğu 1891 senesine mahsus Nevsal-i Marifet'in kâbında basılan resmine baktıkça insan onun bu kadar yıl önce basıldığına inanmaz ve güzelliğine bakmakla doyumalmaz.

Leipzig'te Basın - Yayın Cemiyeti 1890 da Ebüzziya'ya neşrettiği eserlerden dolayı bilhassa kendisine bir takdirname ve şeref madalyası göndermiştir. Matbaa-i Ebüzziya'nın her yıl çıkardığı birbirinden güzel eserler basın âleminin en yüksek merkezi olan Leipzig Basın Cemiyeti tarafından kabul edilir ve Cemiyet tarafından basılan albüme alınır. Her yıl, dünyanın her tarafından gelen 4000 den ziyade örnekten ancak 400 ü Cemiyet tarafından kabul edilerek albüme konulduğu halde Ebüzziya Matbaasında çıkan bütün eserlerin kabul edilmesi merhumun Türk matbaacılığını ne kadar yüksek bir dereceye çıkardığını ispat eder.

Kitabhane-i Ebüzziya Serisi

Ebüzziya Tefvik, en ciddi ve sebatkâr başarılarından biri olan «Kitabhane-i Ebüzziya» sını 1886 da kurdu. Bütün diğer teşebbüsleri gibi, memleketin bin bir ihtiyacından bir kısmına medar olacak hizmetleri yapabilmek için yüksek vatan sevgisinden ve realist muhakemesinden ilham alıyordu. Za-

manın imkânları içinde sendelemeden, intizamla yürümek o devirde emsalinden pek azına nasip olan bir zaferdir. İşinin gelişmesine yardım edecek miktardan fazlası için hasis menfaattan münezzeh, gösteriş ve şöhret hislerinden müstağni kalmış, hak bildiği yola yalnız başına devam etmekten yılmamıştır.

Pek kurak bir devirde kültür kazanmanın zorluğunu pek iyi bilen bu zat, herkese, evvelâ az, öz de olsa, her şeyi okumanın, medeniyeti tanımının zevkini aşlamayı düşünüyor, herkesin bir küçük kütüphane sahibi olmak zevkini kazanmasını istiyordu. Küçük hacimde bir seri kitaplar neşri o zaman için memleketi uyandırıcı yepyeni bir telkin vasıtası teşkil ediyordu.

Serinin ilk numaralı kitabının¹ başında üç sayfalık bir önsözü vardır ki hem zamanın durumunu, hem kendi düşüncesini özetleyen tarihî bir vesika olduğundan 70 yıl evvelki bu ifadesini gençler için sadeleştirerek aynen alıyoruz:

«KİTABHANE-İ EBÜZZİYA»

«Bu ad altında yayınlanmasına niyet edilen eserler bir kütüphanede bulunması düşünülebilecek eserlerin her çeşidini içine alır. Bir kitabhanede birkaç dil üzerine ortaya konmuş şeyler de bulunabilir. Fakat bu kitabhanenin içine aldığı şeyler Türkçe yazılmış ve yahut diğer dillerden Türkçeye çevrilmiş eserlerdir.

Arapçadan, Farsçadan ve Avrupa dillerinin hemen hepsinden lisansımıza çevrilmesi kaabil olan faydalı yazılarla kültür sahibi insanların kütüphanelerinde bulunan nâdir nüshalar ve vaktiyle basıldığı halde mevcudu kalmamış olan diğer kitapların bu kütüphanede toplanılması kararlaştırılmıştır.

Tek maksadımız istifadeyi umumun faydalanmasında aramak, yani pahalı olarak az satıp kitaptan faydalanmayı yalnız zenginlere bırakmaktansa ucuzca çok satıp her sınıf halkı faydalandırarak şekilde yayımını genişletmektir.

Bir de büyük hacimde olan bir teklifi bedava denecek derecede ehven vermek kaabil olsa dahi bedeli büyüklüğüne göre olacağından, herkesin, birden almaya gücü yetmeyeceğinden, bir büyük cilt tutacak bir eseri tam olarak neşretmektense büyüklüğüne göre beş on cüze bölüp basmak, gerek basan, gerek müşteri için kolaylığa sebep olduğundan büyük eserlerin her bir cüzünün altmış dörder sayfadan ibaret olarak neşri uygun görülmüştür.

Bur
veya faz
72 sayfa
En
yetimçe
rağbeti
ca onu
de yere
dan sik
lim ve

Seri N

3-

11-

15-

Bununla beraber bazı küçük yazılar 64 sayfa tutmayıp ya noksan veya fazla olabileceği cihetle faraza bir kitap 48 sayfa olursa diğeri 72 sayfa olup birinin eksikliğini diğerrinin fazlası tamamlayacaktır.

En ciddi azmimiz haftada bir cüz neşretmek olduğundan bu niyetimizde başarıya ermeyi Cenab-ı Haktan ümit ediyoruz. Umumun rağbeti her şeyin dayandığı esastır. Bir hizmet cıadı ve faydalı olunca onu halkın takdir edeceğinden şüphe edilemez. Bu sebeple beyhude yere şimdiden ne umumî rağbeti temenni ve ne de onun yokluğundan şikâyet ederiz. Biz lütf-i Hakla umumun menfatine gayret edelim ve muvaffak olalım. Amme de rağbet göstermekten geri durmaz.»

Basan

Seri Nu.

- ✓ 1) [Ali ibn Ebû Tâlib] : Enisâl-i Aii. Mütercimi : Muallim Naci. 1303. 39 S.
2. bs. : İstanbul 1307. 39 S. 8°
- ✓ 2) Cizvit Cemiyetinin Tâlimat-i Hafiyyesi. Almanca'dan mütercimi : Mehmed Tahir. 1303. 93 S.
- ✓ 3—9) Müntehabat-ı Tasvir-i Efkâr. Ebüzziya Tefvik tarafından, Tasvir'de yayınlanmış yazılardan derlenmek suretiyle vücutte getirilmiş ve siyasiyat, mübahesat ve mütenevviat diye üç kısım üzerine tertiplenmiş bir antoloji olan bu seri beş kitaptır.
- ✓ 10) Ahmed Rüşti : Hall-i Mes'ele-i Tûfan. 1303. 60 S.
- ✓ 11—13) Namık Kemal : Tahrib-i Harâbat. 1303. 160 S. 8.
2. bs. : 1304
- ✓ 14) Ahmed Resmî : Sefaretname-i Ahmed Resmî. İstanbul 1303. 68 S. 8°
NOT : Prusya sefaretnamesi olan eserin başında Ebüzziya'nın 4 sayfalık bir önsözü vardır.
- ✓ 15—16) Şinasi : Divan-i Şinasi. 1303. 116 S.
- ✓ 17) Sadi-i Şirazi : Cidâl-i Sadi ba Müddei. Nazmen mütercimi: Safi. 1303. 31 S.
- ✓ 18) Fénélon, François de Salignac la Nothe : Cümel-i Hikemiyye-i Telemak. Mütercimi : Yusuf Kâmil Paşa.

26 ادبیات اولادینا
ابوالحسن

- (1. ve 2. basımlar görülemedi).
3. bs. : İstanbul 1307. 64 S.
- 19—20) Namık Kemal : Kanije. İstanbul 1303. 128 S. 8° (Edebiyat (ve 36 ve 40)
NOT : Eser, daha önce Ahmed Nafiz müstear adı ile yayımlandığı için, 1303 basımı Kanije'nin ikinci basımıdır.
3. bs. : İstanbul 1311. 136 S.
- 21) Hugo, Victor : Klod Gö (Gueux) yani Obur Klod. Mütercimi : Selânikli Tevfik. 1303. 72 S.
- 22) Azmi Ahmed : Sefaretname. 1303. 72 S.
NOT : Prusya kralı II Fredrik nezdine memur Ahmed Azmi Efendi'dir.
- 23—24) Şinasi : Müntehabat-ı Tasvir-i Efkâr. 2. ks. Mes'ele-i Mebhusetün Anha. 1303. 104 S.
- 25—27) Prusya Kralı Büyük Fredrik'in Emsal-i Hikemiyyesi. Toplayıp yazan : Mehmed Tahir. 1303. 214 S.
- 28—29) Namık Kemal : Takib. 1303. 134 S.
- 30—31) Koçî Beğ : Koçî Beğ Risalesi. 1303. 124 S.
- 32) Mebahis-i Muhtasar-ı Fenniyye. Mütercimi : Fazlı Necib. 1303. 96 S.
- 33) Namık Kemal : Devr-i İstilâ. 7. bs. 1303. 40 S.
- 34) Taxil, Leo : Cizvit Tarihi. Mütercimi : Ahmed Rasim 1304. 44 S.
- 35) Mektebe Müteallik Letaif. 1. cüz. Almanca'dan mütercimi : Mehmed Tahir. 1304. 64 S.
- 36) Molère : Tartif yahut Riyanın Encamı. Mütercimi : Ziya Paşa. 1304. 180 S.
- 37) Ahmed Rasim : Tarih-i Muhtasar-ı Beşer. 1304. 71 S.
- 38) Sanihat el-Acem. 2 cüz. Mütercimi : Muallim Naci. 1304. ve 55
1. cüz : Hafız Şirazi. 40 S.
2. cüz : Kelim Hemedani, 47 S.
- 39) [Yazıksız]. Necib Asım : Ziya ve Hararet. 1304. 72 S.
- 40) Edebiyat
- 41) Hüsnü aşk
- 42 ve 45) Nepos, Cornelius : Meşhur Kumandanların Tercüme-i Hali. Almanca'dan mütercimi : Mehmed Tahir. 1304. 132 S.
- 47) Ahmed Rasim : Terakkiyat-ı İlmiyye ve Medeniyye. 1304. 71 S.
- 48) Ahmed Rasim : Teşekkül-i Cihan Hakkında Fikr-i İcmali. 1304. 72 S.

ارلام کی ابرالسنار

49 Hüsnü aşk
46 Hüsnü aşk
44 Hüsnü aşk
→ 43 vujava refretname

26 ادبیات اولادینا
ابوالحسن

? eviler (Nef'i olabildi 76 diye kutaba kınar
nahkhanı 79 olabildi ve va yelinde)

۷۹ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶

yayımlandığı.

tercimi : Se-

Azmi Efen-

Mebhusetün

oplayıp ya-

ecib. 1303.

304. 44 S.

imi : Meh-

ya Paşa.

li.

4. 71 S.

li. 1304.

- ✓ 50) Edhem Pertev Paşa : İtlâk el-Efkâr fi Akd el-Ebkâr. 1304. 64 S.
- ✓ 51—52) Shakespeare, William : Seh-i Mudhik. Tiyatro. Mütercimi : Hasan Sırrı. 1304. 119 S.
- ✓ 53—54) Vahid [Paşa] : Fransa Sefaretnamesi. 1304. 118 S.
- ✓ 55) Kelim Hemedanî : Sanihat el-Acem. 2. cüz. Mütercimi : Muallim Naci. 1304. 47 S.
- ✓ 56 ve 79) Eski Romalılar. Mütercimi : Ahmed Rasim. 1304. 140 S.
- ✓ 57) [Namık] Kemal : Kemal Bey'in İrfan Paşa'ya Mektubu. 1304. 36 S.
- ✓ 58—59) Halil Şerif Paşa : Kudema-i Mülûk-i Mısıriyye Tarihi. 1304. 144 S.
- ✓ 60) Ruhî : Terkiib-i Bend-i Ruhi ile Samî'nin ve Ziya Paşa'nın Nazireleri. 1304. 48 S.
NOT : Kitabın üzerinde yanlışlıkla Terci yazılıdır.
- ✓ 61) Schiller, Johan Friedrich von : Dayı ile Yeşen. Komedi. Almanca'dan mütercimi : Bolandzade Veli, 107. S.
- ✓ 62) (Larousse, Pierre) : Ezhar-i Tarihiyye. (1. cüz). Mütercimi : Ahmed Rasim. 1304. 51 S.
NOT : 2. cüz basılmıştır.
- ✓ 63) Sinan Paşa : Tazarruat-i Sinan Paşa. 1305. 54 S.
- ✓ 64) Nikola Şamfor (Nicolas Chamfort). 1305. 40 S. → EB 022148
NOT : Fransız ahlakçısı.
- ✓ 65) Recaizade Mahmud Ekrem : Kudemadan Birkaç Şair. 1305. 60 S.
- ✓ 66) Ebüzziya Tevfik : Millet-i İsrailiyye. 1305. 78 S.
- ✓ 67) Ebüzziya Tevfik : İmparator Vilhelm. 1305. 56 S.
- ✓ 68) [Namık] Kemal : Barika-i Zafer. 1305. 24 S.
- ✓ 69) [Namık] Kemal : Mukaddime-i Celâl. 1305. 92 S.
- ✓ 70) Ebüzziya Tevfik : Sururi-i Müverrih. 1305. 54 S.
- 72 - 71) Kâtib Çelebi : Mizan el-Hak. 1.—2. cüz. 1306.
NOT : Serinin ilk basımıdır. Fakat daha önce 1281 ve 1286 da da basıldığından bu, 3. basım olmaktadır.
- 73—74) Yirmisekiz Mehmed Çelebi : Paris Sefaretnamesi. 1306. 151 S.
- 75) Mustafa Hilmi : Kamere Mahsus İstidlâlât-ı Havaiyye. 1306. 40 S.
- 76 ve 78) Nüzhet : Elsine-i Garbiyye Edebiyat ve Üdebası. 1.—2. kitap. 1306. 151 S.
- 77) Angeli Louis : Bir Küçük Sehiy. Almanca'dan mütercimi : Mehmed Tahir. 1306. 88 S.
- 81 - 80) Ahmed Resmî : Hulâsat el-İtibar. 1307. 120 S.
Daha önce 1286 yılında basılmış olup 2. basımıdır.

76 Neş'i (→ 79 da okundu)

76 Neş'i (→ 79 da okundu)

- 82) Ebüzziya Tevfik : Diyojen. 3. bs. 1307. 46 S.
- 83) Kemalpaşazade Said : Sefirler ve Şehbenderler. 2 ks. 1307. 88 S.
1. ks. : Hukuk ve Zezaif
2. ks. : Fikarat ve Letaif
- 84) Ebüzziya Tevfik : Benjamen Franklen [Benjamen Franklin]. 3. bs. 1308. 48 S.
- 85) Ebüzziya Tevfik : Büfon [Buffon]. 2. bs. 1308. 47 S.
- 86—87) Chéruel - Lavallée : Enkizisyon Tarihi. Çeviren : Ziya Paşa.
2. bs. 1305. 107 S.
NOT : 1. bs., 1299 da yapılmıştır.
- 88—89) Akif Paşa : Tabsıra-i Akif Paşa. 5. bs. 1305. 126 S.
- 90) Ebüzziya Tevfik : Ezop [Ezope]. 2. bs. 1307. 64 S.
- 91—92) Nabi : Hayriyye-i Nabi, Yeni bs. 1307. 80 + 1 S.
- 93) Kırım ve Kafkas Tarihçesi. Halim Giray'ın Gülbün-i Hânan'ından mültekat. Derleyen : Ahmed Cevdet Paşa. 2. bs. 130. 72 S.
- 94—95) Herodot : Sitler. Mütercimi : Necib Asım [Yazıksız]. 1310. 143 S.
- 96—97) Namık Kemal : Kanije.
2. bs. : 1303. 128 S.
3. bs. : 1311. 136 S.
- 98) Şeyh İnyetullah : Bahar-i Daniş. Mütercimi : Namık Kemal. 2. bs. 1303. 48 S.
- 99) Rousseau, Jean Jacque : Fezail-i Ahlâkiyye ve Kemalât-i İlmiyye. Mütercimi : Kemalpaşazade Said. 1311. 106 + 21 S.
- 100—101) 102) Şinasi : Müntehabat-ı Tasvir-i Efkar. Edebiyat. 3. bs. 1311. 64 S.
- 103—106) Ebüzziya Tevfik : Nef'i. 2. bs. 1311. 303 S.
- 107) Sabit : Zafername-i Sabit. 2. bs. 1311. 57 S.
- 108) Molière : Tartüf yahut Riyanın Encamı. Mütercimi : Ziya Paşa.
2. bs. 1304. 180 S.

110-109 Tartüf Molière den, Ziya Paşa

Milli Kütüphane
Kral III.
Kraliyet Kütüphanesi
olup edebiyat
memleketin
felerinden bir
bir koleksiyon
marka da ba
eder. Kütüphane
kında yazın
yabancı dil
siyonuna sa
Kütüphane
inkunabel, 5
Eski İslam
tek nüshası
Medeni Kar
Adam. Oehl
kompozitör
Kraliyet
leksiyonları
XIX. asım
ard tarafına
skrit diline
lindeki elya
tekstleri ve
koleksiyon
budist papa
Peter taraf

(*) Dahima eserden

Revue Commerciale de Levant
avril 1909

1909 / I

LETTRE DE MALTE

Malte, le 25 Avril 1909

Mouvement maritime de l'île de Malte pendant le mois de Mars 1909

Durant le mois de Mars il est entré dans notre port de guerre suivants :

Anglais	18
Portugais.....	1
Total.....	19

Il est arrivé, pendant le même mois, 188 bateaux de merce et 44 voiliers qui se répartissent comme suit :

Pavillons	Vapeurs		Voiliers		Total des nav. de guerre
	Nombre	Tonnage	Nombre	Tonnage	
Anglais	83	174.450	—	—	83
Autrichien ...	42	32.113	—	—	42
Allemand....	26	45.082	—	—	26
Italien	22	24.019	30	1.159	52
Français.....	4	3.436	—	—	4
Hollandais...	4	3.129	—	—	4
Belge.....	3	4.121	—	—	3
Danois	2	3.011	—	—	2
Hellène	1	1.064	5	414	6
Norvegien...	1	590	—	—	1
Maltais.....	—	—	4	565	4
Tunisien	—	—	4	200	4
Ottoman	—	—	1	35	1
Total	188	291.015	44	2.472	232

Marchandise importée pendant le mois de Mars :

de Cardiff.....	30.996 tonnes
» Newcastle.....	7.570 »
» Newport.....	4.386 »
» Port Talbot.....	2.971 »
» Blyth.....	2.885 »
» Glasgow.....	1.004 »
Total.....	49.812 tonnes

ROMÉO VADALA,
Consul de Belgique.

Nouvelles de Turquie

Signalons l'apparition d'un nouveau journal quotidien édité en Français quoique appartenant à un Ottoman : Le **Courrier d'Orient**. Il a commencé à paraître le 21 Avril. 1909

C'est Ebuazzia Tewfik bey, Député, qui en est le Directeur-Propriétaire, Djélal Noury bey en assume la direction politique et notre grand talent de M. de la Jonquière, en est le Rédacteur en chef.

Le grand talent de M. de la Jonquière a assuré le succès du **Courrier d'Orient** qui, quoique ne paraissant, à ses débuts, que sur deux pages — son matériel n'était pas encore complet — a atteint rapidement le tirage des plus heureux de ces aînés.

Nous adressons au nouveau confrère nos meilleurs souhaits de prospérité.

Le **Vérité**, qui est en quelque sorte le supplément hebdomadaire de ce journal Arabe très apprécié **Kelimat-ul-Hakk**, vient de paraître. Nous lui souhaitons longue vie.

Le nombre des publications Françaises de Constantinople s'est singulièrement accru avec la liberté. Nous consacrons, du reste, toute notre attention à cet accroissement des journaux de langue Française.

1894-1908
 1895-1927
 1929
 (1894)
 Ref. 500 196
 8° v 12, 564
 Chambre de com. de Paris
 N.York Public Library
 Bld. Nat., Paris

LETTRE DE MALTE

Malte, le 27 Avril 1909

Mouvement maritime de l'île de Malte
pendant le mois de Mars 1909

Durant le mois de Mars il est entré dans notre port
de guerre suivants :

Anglais	18
Portugais.....	1
Total.....	19

Il est arrivé, pendant le même mois, 488 bateaux
de commerce et 44 voiliers qui se répartissent comme suit :

Pavillons	Vapeurs		Voiliers		Total des nav. de guerre
	Nombre	Tonnage	Nombre	Tonnage	
Anglais	83	174.450	—	—	83
Autrichien ...	42	32.113	—	—	42
Allemand....	26	45.082	—	—	26
Italien	22	24.010	30	1.150	52
Français.....	4	3.436	—	—	4
Hollandais...	4	3.129	—	—	4
Belge.....	3	4.121	—	—	3
Danois	2	3.011	—	—	2
Hellène.....	1	1.064	5	414	6
Norvégien...	1	590	—	—	1
Maltais.....	—	—	4	565	4
Tunisien	—	—	4	200	4
Ottoman	—	—	1	35	1
Total	188	304.015	44	2.472	232

Importée pendant le mois de Mars :

de Cardiff.....	30.996 tonnes
» Newcastle.....	7.570 »
» Newport.....	4.386 »
» Port Talbot.....	2.971 »
» Blyth.....	2.885 »
» Glasgow.....	1.004 »
Total.....	49.812 tonnes

ROMÉO VADALA,
Consul de Belgique.

Nouvelles de Turquie

Sigons l'apparition d'un nouveau journal quotidien édité
entièrement en Français quoique appartenant à un Ottoman : Le
Carrier d'Orient. Il a commencé à paraître le 21 Avril. 1909
C'est Ebuzzia Tewfik bey, Député, qui en est le Directeur-Pré-
sident, Djélal Noury bey en assume la direction politique et notre
ami, M. de la Jonquière, en est le Rédacteur en chef.
Le grand talent de M. de la Jonquière a assuré le succès du
Carrier d'Orient qui, quoique ne paraissant, à ses débuts, que sur
deux pages — son matériel n'était pas encore complet — a atteint
immédiatement le tirage des plus heureux de ces aînés.
Nous adressons au nouveau confrère nos meilleurs souhaits de
prosperité.
La **Vérité**, qui est en quelque sorte le supplément hebdomadaire
Français du journal Arabe très apprécié **Kelimat-ul-Hakk**, vient
de paraître. Nous lui souhaitons longue vie.
Le nombre des publications Françaises de Constantinople s'est
singulièrement accru avec la liberté. Nous consacrons, du reste,
à cet accroissement des journaux de langue Française

Ref. Chambre de Commerce
de Paris Interyphanezi:
- 500 1906 = 7894-1908
8° V 12.564
1895-1927
1898-1929

مصاحبه ادبیه:

ابوالضیا تفریحی بک

تورک عالم تفکر احمد حیدر بک آرز زمان سوکرا ابوالضیا توفیق ده غالب ایدیور ... بو ضیاع معانی آکلامق ایچین ، شو سوک فرق سنلک تزیات فکریه تاریخزده ابوالضیاک اشغال ایتدیکی موقی براز خاطر لاقم بیه کفایت ایدر . اولاً صراج و معبر ، له باشلاق و مجموعه ابوالضیا ایه ، یه یونام آلتده کی کلیات ایه دوام ایدمن حیات مساعی ، فکر و ادبیات ساحتمده او فایز مبدون شکر ایتدیر . له شامی ، نک ، نامق کال ، ک آتاری اعال واستبدادک دست محو ونسیانندن فور تاردق کنج دماغلرک پیش حیجسته آتآن ، و نمونه ادبیات له یه شان باشادن و اوایل شاعرینه قدر الموم نازلمری طایبتان ، خلاصه ععلک و ادبیاتک بو اقلیمده یک نادر آچان چیچکلری ماهر و شفقکار لاریله تولومدن ساقلاان هب ، هب بوسای آفدر . باغسه شرقده زمان ناکور و قدر ناشناسدر . الک دیرین و صمیمی المارک ، فلا کنلرک بیه نهایت برکوندن فضلہ باشلامادنی بو دیار لایقیدمه ، اوزندن سنلر کین هر شیک نصیب ، بر یاد تزیین واستیزان باشقا برشی اولاماز . بولک ایچین ، یکمکندرک ابوالضیا توفیقک بیجل خاطر معنی لایق اولدنی موقه اسماد ایتیمسیرک اونی جهل و حاقه اتهام ایدمچک بعض متصافرده موجود اولسون ! فقط تصادفک نه غریب بر جلوسی : بوکون عدم بولنلرده اسکی رفیق فلا کتته هدم اولان ابوالضیا ، دها بر ، بر یقنی آی اول مدحتک ضیاعنه مرینه خیوان یأس اولورکن ، کنجکلک قدر تا شناسایی حقیقی و آغیر بر له یان تقییح ایه سوبه مکند چیکمه مشدی ...

روحده چیا بو بولک رصنمتکار قابلتی ساقلاان و نمونه ادبیات موقی ، کال و ضیا ایه بر لکده مانی اولدیرمه ، قیلرده وطنیروولک مشهلی یاقنه اوزون مدت چالیشمش و نهایت بوخده مکافه ایکی دفعه سو روولک فلا کتته اوغرامشدی . سوک دفعه ، اعلان مشروطیتی متناوب قونیدن عودت ایتدکن سوکرا و مجموعه ابوالضیا ، ایه نکراک فکر و ادبیات ساحتمده آتیماق ایتدی ؛ لکن زمان فرق انبار و اوجل قضاء دورلری چوقدن کیدیکی ایچین لشر یانده اسکی رونق و شمشینی کوستره مدی ؛ و بنا علیه تصور اکرانه ده سیاسیات ایلر اوغراشقا کتفایه میجوریت کوردی .

قلملمن هنوز مام ضیاعله مشجون ایکن ، قدر شناس تورک کنجکلکک آلام صمیمیه تنه زجان لملی ایچین یازیلان بوسطرلرده ، ابوالضیاک حیات و آزارندن دور و دراز بحث ایتکده مذکور . سوک فرق سنلک تزیات فکریه مده بوقدر چوق نایذ علاقه دار بر شخصی ، سبای حقیقیسیله تزییم و تاریخ ایدمانده کی موقع لایقه اقدام مقصدیه اجرا ایدمچک بر تزییم ، ائی اوزون بر زمانه عنتاج و مهم بر مشه ایدر . فقط مرحومک ماهیت منویه سنی بوسویون مسکوت بر اقامق ایچین شخصیت منویه سندن براز بحث ایدم :

ابوالضیا توفیق بک ، بشیرینک نطن ایتدکار کی ، بو بولک بر ادب دکلد ، نه اوجل قضا و نامده کی بیسی ، نه نفی و و سروری و حقنه سکی ازلری ، حتی نه ده نمونه ایدمانده کی مطالعات تقیدیه اوکا بو بولک بر ادب و نقد سقنی بخش ایدمن . مطالعات ادیبیمی قسماً محی و شایان دقت اولفته برابر اکثریتیه عمومی و مشترک تقابیرک فو قه یوکله من . فالحقیقه ، شناسی و و کال ، ک تأثیریه ، اودورک بوتون دماغلرک حکمران اولان تزیات فکریه و ادبیه و نمونه ادبیات و مؤلفنک تمایله موجوددی . بو اعتبار ایه ، مثلا ضیا باشانک افکار و تزیات ادیبیمی توفیق بک کیردن دها جدیدانه عد ایدمیلیر .

ابوالضیا توفیق بک ، اسلوب بیانی اعتبار ایدمه تماماً شناسی و نامق کالک نفوذی آلتده قائلدر . جهلرک طرز ادبی ، کات و تزییاتک اسول مزج و تزییی اعتباریه ، مرحوم ، شناسی مکتب نثرینک ال سوک شا کردی ایدی . نامق کالک نثری زک و آنتکندن تجرید ایدمچک اولورس ، ابوالضیاک نثرندن هیچ فرق ایدمچمن . فقط خیزه و حساسیتک باسلتندن نشأت ایدمن بوقصدورله رغماً و نمونه ادبیات و مؤلفنک نژنده شایان حیرت و تقدیر بر وشوح و سلاست موجوددی . توفیق بکک اسلوب ایچین ایراد ایدمچک الک دوعرو و و جیز مطالعه فکریه شودر ؛ اسکی ، مودامی بخش ، فقط تمیز و پوزوسر بر توریکه .

شایان دقت بره بوبلیسیست و اولان ابوالضیا توفیق ، مدحت اقدی قدر واسع و متبوع بر نهایت ابراز ایتشمده ، زمانک احتیاجاتیه اتباع ، بر نقطه اوزر تده کتشف قسالتیه موقی اولامشدر . بوکون ایدمان ، یارین سیلیانندن ، سوکرا علم حیثندن ، تقویجیلکدن ، خلاصه جان هر شیدمن بحث ایدمن و نمونه ادبیات و مؤلفی ایچین و محرر ، کهنسندن دها مناسب بر عنوان بولوناماز . فقط بولکک مرحومک قدر بالندی کوجولکک ایتیموروز ؛ اولک ابراز ایتدیکی خدمتک حتی نصفی ایفایه موقی اولانلر ملت تزنده ایدته نامزد اولفته لایقدرلر ...

دولک تفریورلری ، بوکونک عیاضه کالر ایدر . حقیقت معروفسی ابوالضیا توفیق بک ایچین ده قابل تطبیقدر . زمانک

عاریه به متعلق سیاسی ائیک بولک نطقق قاناری
 آلمانی باش وکیل جان هولوغ
 آرد بولکلری آرسنده امانت خاریسته متعلق حسالنده وعل الحسوس برارنا وعل تکلیف ایشورده بلک اربابولنده قانلی خوسننده حصوله کشی اولان اشتغالیه بیسی وقره مالکک عهد کسانغا هندن بر فاده ویتیمچیمی ۱۹۲۱ قق اوزره اولان انتکزه خارجیه ناکلرک و مسوکرک آلمانی باش وکیل مهم نظیر ابرار ایدلیر . بولکلرک مهم شخصسی ناکلرک و آلمانی آرسنده مهم متعلق ایشور ایشور کوستره سدر . وظایفده بزم ایچین سوکوردیه بوم و شایان دقت تقابور ایدر اوقته استناداً استقبال اقتصادی و سیاسییر تنظیم ایتدکک بلک ایلر موقایه اولور ایه حقیق ایلور .

مفرط تقیورولردن اولان مرحوم ، اولبکک غلبان شایک اقولندن سوکرا الک شدتلی بر محافظه کار اولمش ، هر درلو تزیات فکریه و ادبیه باظهار نظر و لاقیدی دن کوی دوامامشدر . و نمونه ادبیاتک درت بش آی اول نثر ایدمان سوک طیننده مندرج مقدمه بوخسوصده فوق العاده منیدارد : ابوالضیا توفیق بکک ادعاسنجه ضیا باشان ، سمدالله باشان ، نامق کالک سوکرا ازلری نمونه ادبیاتیه کیرمه لایق هیچ برصنمتکار گلمش ! محافظه کار لکک بودرجمنه آتیق غلط حسن نامی ویریلیر ... کالک سوکرا حامد ، اکرم ، سزانی و اونی متعاقب فکرت خالده ضیا نسل تورک لسان و ادبیاتی اوقدر بو بولک تحولاته دوجار ایتشکن ، حتی بوکون لسان و ادبیاتی بکی برنسلک دست مساعیتمده بکی و بو بولک تحولاته اوغراکن حالا کالده توقف ایتک غلط حسدن باشقه برکه ایه توفیق ایدمچمن ... دوت سطر اقی بر مکتوبیه و حق باشان و عتباتی ایداسندن عدا بدین توفیق بک بو بولک تحولاته یچین لایقد قالدی بیلمنم .

تورکک فکرنک ایلک ناسر عالی همی اولان و فنیق باشانی ، کالک غبر محی تلقیناته اتباعاً براحق عد ایدمن ، بوکونکی علوی ملیت جریاتی غریب وساخته کورن ، جنکیزه و تیموره لمنت شوان

اولمده بو بولک رذوق دیوان ابوالضیا توفیق بک ایچین ، بوکی غرابتاری بیه بر قصور تاق ایدیورلر . فقط تورککک بک مهم حدتلی ایتش بو بولک بر آدم بوقدر اهمیتسز نقیصه لره ناسل مهاب اولایلیر ! اطوار اصیلانه سی ، ذکی کوزلی ، نجیب جهمیه بیه ، ابوالضیا توفیق بک آرق یاواش یاواش غالب اولان بو بولک و علوی برنسلک ال سوک ممتلر نئندی ؛ بر اونی آرزنده کورمکله کالی . شناسی قی ، ضیانی ، سمداللهی خاطر لایقورق . حالبوکه شیدمی اوده تولدی ؛ خاطر می دیگر بو بولک آرقداشلی کی قیلر مزمه کومولدی . بر شیدمی کالی ، ضیانی ، سمداللهی اوقورکن یچیه منده بلا اختیار توفیق بکک سبای نزهتی ارتسام ایدمچک ، کوزلرمن مفری کونکک هجرا ، طراوتدار بر کوشتمده ضیاسیه هم آغوش یانان اختیار استادی کورمک ایچون افقک و سبایک نامتایه هیکنه دالایق ...

زایویا نصل ترقی ایتدی؟

بکن لسنلردن مابعد

هیئت دقت ایتدی که لسان خصوصنده بولک خصوصی برارنا عادتلر ایچون آسرقا و اوروپا ملتاری ایدر لئند قور و ارسنده ، دیگر بر نقطه نظر دن بولر بر لرینه اوقدر بکنه مکده ایدلرک ، بشون موقی عالم برک ملت طرفندن مسکوندر دینلیر ایدی . نیوبورقده لوندوده ، بر لئنده ، یازسده ، روماده ، و یانده ، سن پترسبورقده نژده بولنور لسه ، صباح نزهلی ، اولکدن سوکره زایل نلری ایچون دالما عینی البسه کین ، انقسام اولنجه ، بر برینه مشه بکلری عینی ساعته بک ایچون بر برینه مشه بکلرک و شیکه برالبسه کین ، نژاکه ، نئیکه ، جمیت ایچنده قادی و وظیفه کات دایر عینی فکره مالک اولان ، و بوخسوصاره دایر حساب مشر کلری باشقه البسلر ، باشقه بکلر ، باشقه عادتله مالک اولان

انتکزه خارجیه نظری ادواوغریه

KONYA Halkevi
Sayı = 131-132Temmuz/Ağustos 1949
Eylül/Ekim 1949Kısa küçük tetkikler: 2

Ebüzziya Tefvik Bey Konyada ve Süleyman Nazife bir mektubu

Yazan: Celâleddin Kışmir

Ebüzziya zade Tefvik Bey Koçhisar ilçesi eşrafından Kâmil efendinin oğludur. Kâmil efendi ağır, kâmil bir zattı ve evkaf mümeyizleri arasında bilhassa doğruluğu ile tanınmıştı. Oğlu Tefvik İstanbula yerleştikten sonra dünyaya gelmişti. Tefvik bey muntazam bir tahsil görmedi, fakat Şinasi-Kemal mektebinin en kabiliyetli ve anlayışlı taleberi arasında yer aldı. Yaradılışındaki sanata düşkünlüğüyle birlikte muhitinin başşladığı bütün nimet ve fırsatlardan istifade etmesinibildi. Öyleki, gerek kalem, gerek sanat kültürü ve zevki itibarile devrinin en mümtaz şahsiyetleri arasına katıldı. Esasen daha küçük yaştan beri memuriyet hayatının en yüksek kademelerine doğru çıkmaya başlamıştı. İlk yazısını ise on beş yaşında neşretmişti.

Ebüzziya Tefvik Beyin hayatı, Tanzimat devrinde yetişen her büyük insan ve Vatan perverde olduğu gibi çetin ve yoruçu geçti. Esen rüzgârdan, uçan kuştan nem alan zamanın hasta ve kararsız padişahlarının elinde Ebüzziya da epiyce ıstıraplı günler yaşadı.

Sıraç'ın son nüshalarından birinde

Abdüllazizden yalnızca (padişah) diye bahsetmişti. Abdüllaziz padişahlar hakkında öteden beri kullanılan lakap ve ünvanların zikredilmeyişine içerlemiş ve dış bilemeye başlamıştı. Nihayet 1/Nisan/ 1873 de Namık Kemal'in Vatan yahut Silistire piyesinin uyandırdığı büyük akis neticesi hükümet harekete geçip hem İbret'i; hem Sıraç'ı kapattı. Ayrıca; Namık Kemal, Ebüzziya Ahmet Mithat, Nuri ve Hakkı beyleri teykid edip Magosa'ya; Rodos'a Akke'ye sürdü. Ebüzziya ile Ahmet Mithatın kısmetine Rodos çıktı. Zindan hayatı Namık Kemal'de olduğu gibi Tefvik Bey için de verimli ve faydalı oldu. Merhum zindanda fevkalade bir muhit yaratmış ve mahpusların yanında hususi mevki kazanmıştı. Hatta mahpusların gazaba gelerek öldürmek istedikleri bir tabur ağasını bir işaretiyle kurtarmıştı.

Hayatında dört kerre bastırmaya muvaffak olduğu Edebiyat-ı Osmaniye ile Habibe adlı eserlerini Rodos'ta yazdı. Muharrir adlı bir gazete çıkardı. Zindan da yazdığı yazı ve eserlerinde kendi adını koyamadığı için oğlu Ziya-

ya nisbetle imzasını Ebüzziya diye attı. Sonradan bu mehlâsı ölünceye kadar benimsedi. Sabah gazetesinde bu noktayı şusatırlarla açıklar ve «Menfi iken küçücek oğlumun namına iltica, yani kendi namının hükmü olmadığı bir zamanda o nam ile istifade eylediğim halde onu terk etmek, küçücek bir çocuğa karşı büyücek bir küçüklük» olacağı fikrindedir.

Ebüzziya Rodosta üç seneyi müte-caviz bir zaman kaldı. Muradın 32 Mayıs 1876 da tahta geçmesiyle hemen çıkarıldı. Tefvik Bey bundan sonra en çok matbacılıkla uğraşır oldu. Matbasını ancak 1882 de matbai Ebüzziya adı ile çalıştırabilirdi.

1888 Namık Kemal ölünce en büyük dostunun vasiyetini yerine getirmek üzere korkmadan Abdülhamit'e çıktı ve Namık Kemâl'in Bolayıra gömülmesini temin etti.

Ebüzziya'nın Konya'ya nefi sebebi bugüne kadar pek kati olarak öğrenilmemiştir. Müracaat ettiğimiz bir kaç tarih, edebiyat tarihi ve ansiklopedilerle kendisini tanıyan ve sevenlerden öğrendiğimiz ancak pek küçüktür, ve pek te kati değildir. Esasen Abdülhamit ve daha evvelki devirlerde bir çok kereler hiçten tevkif, isticvab ve nefyi edilmişti. Bu seferde Konya'ya nefiyin bir hiç yüzünden olduğu muhakkaktı. Konya'ya gelmeden dört sene evvel Pariste tahsildeki yirmi dört yaşındaki oğlu verem olmuş ve İstanbulda ölmüştü. Kendisine mahlas olarak aldığı ismin sahibi olan oğlu Ziya'nın ölümü kendisini çok sarstı. Teselliyi mecmuayı Ebüzziya'sını tekrar çıkarmakta buldu.

Fakat 9 Nisan 1900 da (10 Zilhice 1317) tevkif edildi; iki gün sonra da Konyaya sürüldü, yanında oğlu on sekiz yaşındaki Talha vardı. (Talha, geçen ay içinde batan Tasvir gazetesi sahibi Ziyad'ın babasıdır ve Ebüzziya-

dan sekiz sene sonra ölmüştür.)

Ebüzziya zade Tefvik Bey 1900 da Konyaya gelir gelmez ilk iş olarak İstanbuldaki matbaasını kapatmak istediler. Mâbeyin Başkâtipliğinden o zaman Konya Valisi bulunan Ferit Paşaya bir telgraf gönderildi. Telgrafta devlet memurluğu ile matbaacılığın padişahca münasip görülmediği için 650 lira kıymet verilen matbaasının hazinesi hassa tarafından alınacağı tebliğ edildi. Tefvik Bey buna bir mektupla itiraz etti ve matbaasının üç bin lira kıymetinde bulunduğunu bildirdi. Fakat gayretleri boşa gitti ve Konyada kaldığı sekiz sene içinde yalnız o zamanda değil, şimdi bile baskı, tertip, zevk ve sanat bakımlarından aranılacak bir nefasette bulunan mecmuayı Ebüzziya matbaa ve neşriyatıyla meşgul olamadı.

Merhum Tefvik Bey baba Yurdu Konyaya ancak elli bir yaşında gelebilirdi. Konyada uzun, sakin ve sessiz sekiz sene geçirdi. Adeta dünyadan elini, eteğini çekmiş gibiydi. Zaten tanıdıklarından pek çoğu ölmüştü. Bu metruk ve kimsesiz kalışın tesellisini Konyada sanat ve tezyini işlerle uğraşmakta buldu. Küfi yazısına yeni ve güzel bir inkişaf vermeye muvaffak oldu. Bilhassa arabesk tezyinatta üstatlaştı. Konyada bir çok cami iç duvarlarına arabesk tezyinath ve küfi yazılı duvar secadeleri işletti. Zamanında bu sanat pek revaç buldu. Ebüzziya güzel yazar, yazdığını da okutmasını bilirdi. Açık, düzgün bir türkçesi vardı. Konyanın sanat ve kültür hayatına faydalı çalışmalar kaydettirdi. Tefvik Beyin Konyaya nefyi belki mücadele ve matbaacılık bakımlarından çalışmasını geri bıraktırdı, fakat uzun süren mücadele ve ıstıraplarını dindirmesi bakımından kendisine, arabesk tezyinath ve küfi yazısıyla da uğraşması Konya muhitine esash ve faydalı bilgiler kazandırdı.

Konya'da kaldığı sekiz sene içinde edebiyata dair bahis vemünakaşalara,

hürriyet mücadelelerine iştirak etmedi. Yalnız, Konya'da iken Süleyman Nazif Bey'e yazdığı fakat İstanbul'a gittikten sonra neşrettiği mektup dikkate değer mahiyettedir. Öyle zannediyoruz ki bu mektuptan başka Tefik Bey'in sekiz sene içinde hiç bir edebi faaliyeti bulunmadı. Mektup devrin gerek dil ve gerekse kültür anlayışı bakımından ehemmiyet taşımaktadır. Bu uzun mektup 1908 Konya tarihini taşıyan mecmuayı Ebüzzıyanın 97 cüz 19 Cemazievvel 1329 tarihli nüshasında intişara başlamış ve yüz birinci cüze kadar devam etmiştir. Kırk sene evvel yazılan bu mektubun açık ve sade bir lisanı vardır. ve o zaman neden neşredilemediği içinde bir macera geçirmiştir. Mektubun uğradığı sergüzeşti Ebüzzıya merhum şöyle anlatır:

"Bu mektup 1908 senesi Mayısının yirmi birinde itmam olunarak müsvedde halinde kalmış idi. yine o gün idiki yıldızdan gelen bir şifrede ikâmetgâhının taharrisi emir edildiğini öğrenmiş idim. Vali Cevdet Emin Beyin bu muamelei lutf kâranesi üzerine derhal cebimden anahtarları çıkarıp teslim ile beraber: "İstedikleri gibi taharrî etsinler sofada yazdığım yerde müsvedde halinde beş on yaprak kâğıt vardır. Beraberinde Hüdavendigâr mektupçusu Süleyman Nazif Beyden aldığım bir mektub-ı mufassal bulunacaktır, Onları alıp zatı alilerine getürsünler, lütfen mütalabuyurunuz. Bulamazsanız mealinden bahsediniz. Vazifelerini itmam edinceye kadar bendeniz nezdi alinizde kalırım. dedim.

Yarım saat sürmeyen bir zaman zarfında taharriyatı icra ve raporlarını tanzim eylediler. Ben de haneme avdet eyledim. On beş gün kadar bir zaman geçtiği halde hiç bir emir zuhur etme mesine mebni Cevdet Bey efendi müsveddedatı aynen iade buyurdular ise de, ben tebyiz ve irsaline vakit bula-

mamıştım. Meğer bu zamanda neşri mukadder imiş.>

Süleyman Nazif Bey'e yazılan bu çok uzun mektubun biz, öz ve önemli kısımlarını dercetmekle iktifa edeceğiz. Böylece uzun ve talihsiz bir sergüzeşte tabi tutulan fakat şimdiye kadar üzerinde pek durulmayan mektubun edebiyatımızın ve tarihimizin karanlık, şüpheli ve müphem kısımlarını aydınlatacağını, Ebüzzıyanın şahsi ve edebi fikirlerini göstereceğini tahmin ediyoruz.

Tefik Bey, mektubuna Süleyman Nazifden aldığı mektup karşısında duyduğu hayranlıkla başlıyor ve mektup sahibini öğerek diyor ki:

«Mektubu âlinizi külliyyet itibariyle Kemale ve Kemalın mesleki tahririsine tahsis buyurmuşsunuz. Ne çareki Kemalın mesleki tahririsi hakkında söz söyleyebilmek için Şinasinin eseri içti-hadı olan usluup, bina ve anın sebebi ithaziyine vukuf iktiza eder. Bu da ya o devirde bulunmakla veyahut o devirde yapılmış asarı sureti mahsusta tetebbu etmekle miyesser olur. Siz ne fikir ve mutalaada bulunursanız, bulununuz; ben edebiyat hakkında sahibi rey olamam. Çünkü edebiyat ile münasebetim, asarı edebiyeye vasıtai intişar olmaktan ibarettir.

Burada niçin diye varit olabilecek suale cevabım şudur: Ben edebiyattan ziyade, heyeti içtimaiyenin medar . . . olan siyaseti severim. Siz Kemal için bazı hatayı edebiye tayin ve tahdit ediyorsunuz. Ben ise o hataları hiç düşünmem.> Ebüzzıya bundan sonra Kemal ve Şinasiyle münasebetine geçiyor:

"Kemal beni şakird-i irfan edinmişti. Ben onun arzu ettiği istidadı irfanı ishara edemedim. Fakat Şinasinin eseri ile iktifa eyledim. O büyük adamın ki, kurunu ahir mütefekkiyen erbab Şinasinin velinaamı hakikisidir; üzerimde doğrudan doğruya hakkı talim ve tel-

kini olmadığı halde onun metrukatı kalemiyesinden idarenin müsaadesi nisbetinde fikir ve meslekini keşif ve temyiz ederek yazı yazmayı yalnız şu gördüğünüz kadar ifhamı merama alet olacak mertebeden ileri götürmeğe çalıştım. Çünkü istidadının feykinde sevkinе çıkmaya çalışmakla hiç bir şey kazanmayacağımı, fakat çok şey gaip edeceğimi olsun idrak edebildim ve bu sayededir ki mefküremi siyasete hasreyledim.

Siz bana tavazzua kalkışmayın diyorsunuz. Ben tavazzuu sevmem. Eğer tavazzu fikrinde olsa idim, belki sizce handei istibzayı davet etmesi muhtemel olan şu: (müfküremi siyasete hasreyledim.) Sözüden içtinab ederdim. Siz istediğiniz gibi düşünmekte muhtarsınız Fakat ben ne isem yine oyum.)

"Siz . . . siyasetteki hatalarını bildirecek değilsiniz. varsın onu tarih arayıp bulsun. Fakat benden öğrenmesin, zaten nazar-ı tarihten hiçbir şey kurtulamaz.

Mektubunuzun sonunda cevabını geciktirirsenizde haber vusulunu bildiriniz buyurmuş olduğunuzdan bu arizimi alalacele yazmaya mecbur oldum.,,

Ebuzziya Teyfik sorulan suallerin hepsine cevap veremeyeceğini ancak kendisini alakadar eden meseleler üzerinde duracağını bildiriyor. ve Akif Paşanın TABSIRA eseri hakkındaki münakaşaya geçiyor:

"Akif Paşanın bir maksadı umumiden ziyade gıyzi hususisine hadim olan (TABSIRA) sı efkârından ziyade lisanın tecdidine hizmet etmiş Şinasi Efendi merhumun Makalatı güzidesi ise kemimiyetçe halkın ne gözünü, ne fikrini doyurabilmiştir. Buyuruluyor.

Akif Paşanın Tabsıra'sı lisanın tecdidine hizmet etmiş olduğu müsellemdir. O hizmetine mebnidir ki mumine-i Eaebiyata alınmıştır. Bununla beraber

Akif Paşanın bu esriyle fikirleri de hizmet etmiş olduğu kabili inkâr değildir.

Evvelâ şurasını izah ve itiraf etmeliyizki Akif Paşa, efkârı garibiden ve siyaseti haziranın esası olan Roma usulu hukukiye ve felsefiyesinden bilahere idi. Bu cihetle bizlere mürşidi efkâr olacak mülazahat ve telkinatta bulunmaması şahsınca bir nakise addolunamaz.

Bundaki noksanı, daha doğrusu, mehazı irfana ait olmak lâzım gelir. Şarkın efkârı icthadı ile, garbiyona mahsus olan tefekkürat arasındaki fark ise badel meşribin menzilesindedir. Pederi alileri Sait Paşa merhum ile zatinaliniz ferzentle peder değil, hatta iki birader bulunmuş olsa idiniz yekdiğerinizden temyizi mucip olacak fark terbiyeyi muktesebeî şarkîyesini maarifi garibeyle tevşih etmiş olanda yani yine zatinalinizde müncel bulunacak idi, bu da pek tabiidir.

(Şinasinin asarı filhakika halkın gözünü doyuracak kadar) çok değildir. Fakat sünühâtındaki Ceydet ve bahusus tasavvuratında ki katiyet, fikirlere rüşenai bahş olacak mertebede şaşadardır. Hele kavaidi külliye kuvvet ve mezîyetinde bir takım sünühât ve mülâhazatı vardır ki Ruy-i arzda osmanlılar payidar oldukça hafızayı milleti tezyin edeceğinde iştibah yoktur.

Bundan 45 sene evvel bir mesele iictimai yerdin bahsederken (Bir hükümet reyinde ne kadar mustakil ise mahasel efalini o kadar mütehammil olmak lâzım gelir, demekle neler itham edilmek istenildiği şayanı teemüldür, yalnız bu kavliyle Şinasinin bir kitaplık söz söylemiş olduğunu sizde teslim buyurursunuz. Bahusus bu kazıyyei siyasiye şekil ve kuvvetinde olan bu cümle, bir cümle azade olmakla beraber müktedası olan şu (Bir milletin hali, devletİN mahiyeti idaresini isbata deli-

li aleni değildir? Hatta bunda şöyle bir miyar ittihaz olunur ki . . .) fıkrasını tefsir ve itmam etmektir. İşte Şinasi bir kaç asırdan beri abadanı ahfada intikal ede ede zehinleri uyuşturmuş olan nazariyatı siyasiye ve içtimaiyesini ancak bu yoldaki münebbihatı cedidesiyle ikaz ve şifa yap edebilirdi O zamanı idrak edemiyenler o zamanın erbabı fikret ve siyaseti hakkında tariz ve takdirlerde isabet edemezler. Çünkü asrın tamayülatı ile halkın meluf olduğu halet arasında ki buudu ölçecek mikyasa malik değildirler.,,

“Kemalin birinci Leopalt hakkındaki makalesi efkârı siyasiyenin çuşus nahsiyeti addolunursa sezadır. Çünkü Şinasinin İstanbulu terk ile Parise çekildiği tarihten o güne kadar bir seneden ziyade bir zaman geçmişken Tasvirî Efkarıda ona benzer bir makalesi görünmek şöyle dursun gazetenin ekseri nüshaları devair-i resmiye ilânatıyla doldurulur ve arasına Kemal Paşa zade Sait Beyin (Kozmoz) namındaki mecmuayı muvakaaten tercüme ve derc eylediği müfit ve muhtasar fıkralar olmasa Tasvirin iflasına hükmedilirdi.,

“Tadkirinizdeki isabeti tastik ederim. Kemal fevkalade seri i ilenfaal idi. Onun hiç bir şeyine itiraz olunamazdı. Nefsine taalluk eden itirazata karşı gü-rültülü, patırtılı, cevval, ateşin bir lisan gazab ve kin ile mukabelede bulunur; Hasımını ezecek, şaşirtacak kelime'ler, bulur, terkipler icad eder; hasılı meydana şarapnellerle mücehhez bir kahraman hasım efkâr gibi atılırdı. Ve her mübahasedede mutlaka galebe kendisinde kalırdı. Eğer Konya'da Tasvirî Efkar veya İbret kolleksiyonlarından biri bulunmuş olsa idi, size isbat edecek bir hayli misâl gösterebilirdim. Fakat Kemal bu halleriyle beraber katiyen zebunkeş değildi. Hakikaten mekarım ahlâk ile mecbul olduğundan, acize karşı asla hucumu vaki olmamıştır. Meğer ki

hasmı hem aciz , hem arsız ola O halde dahi mukabelelerinde nefret ve tahkirden başka bir şey görülemez.

Kemalin Nevresi Efendi hakkındaki tavsifinde ne dereceye kadar baklı olduğunu bilemem. Hatta onun saikini de düşünemem. Yalnız onu bilirim ki Kemal zaman şuarasının cümlesine faikidi. Harabattaki müntehabının ise Kemalin değil, biraz zevk aşınayı mukal olanların bile intifadını celb edecek kadar müsamahakârane olduğunu zannederim. Sizce de kabul ve tastik buyurulur. Bu halde Nevresi hakkındaki tarizi çok görülmemelidir. Amma:

*Bir ehil Kemal ile heyhat
Bir har ola dahil Harabat*

Beytiyle mertebeyi ademiyetinden hayvaniyata tenzil insafsızlık olmaz mı? Buyuruluyor ise ona da hakkul insaf bu itirazınız muhkanedir. derim. Kemal teşbihe ve istiarede ne kadar ifrat etmiş olsa yine kudemaya nisbetle teşbihlerini, istiarelerini maverayı makulata sevk edecek raddede suistimal etmemiştir.

Benim şimdiki fikrime göre Afyon istimaline meluf bir tiryakiye en âla nevinden bir kadeh şampanya verildiği halde ne tesir hasıl ederse, kudemai erbabı, kalem üzerinde de Tasvirî Efkarın lisanı o tesiri göstermiştir.,

Reşid Paşa adam yetiştiriyordu. Fakat yetiştirdiği adamlarda itimadı nefis hassası inbisat bulunduğunu fark eder etmez onların hasmı oluyordu. Şüphe yok ki büyük insanların ekserisinde hotpereslik hassası havası sairesine galiptir. Lâkin Reşid Paşa gibi başladığı işin her türlü fezaili nefsine hasretmek istiyenler azdır. Sultan Abdülmecit devri. “Reşid Paşa devri demek idi. O istemiş olsa idi. Dikkat buyurunuz! Bir kavmin izzet ve şerefini yed-i iktidarında farzetmek, o kavmi adeta tahkir etmek demektir.,

"Bir sebebi siyasi üzerine biraz sonra Şinasi Avrupa'ya savuşmak mecburiyetinde bulunmuştu. O zamana kadar Kemal Tasvire olan hizmeti tercemeye münhasır yani mahdut idi. Bineanaleyh Şinasi Paris'e gidince Tasviri Efkârın hususati tahririyesini onun ifa etmesi zaruri idi. İşte, Kemali bu ağır vazife evvelinde haylıca düşündürmüştür.

Benim fikrimce, Şinasinin mesleki edebisi ve uslubı beyanı granit taşından fakat gayet maharetle tıraş edilmiş, gayet itina ile cilâ verilmiş yekpare ve muazzam bir heykel kaidesine benzer. İnsan anı taklide değil, takdire bile nefsinde istidat göremez.

Kemal bu kaidenin üzerine tarzı müzeyyen edibesıyla bir heykel ikame eyledi ki Venüs kadar güzeldi. Şu kadar ki kaidenin azametine nisbetle heykel zarafet nazar rubasıyla beraber

pek hafif düşmüştür. O kaideye, meselâ Rodostaki gibi bir heykeli muazzam ikame edilmek lâzım idi.,,

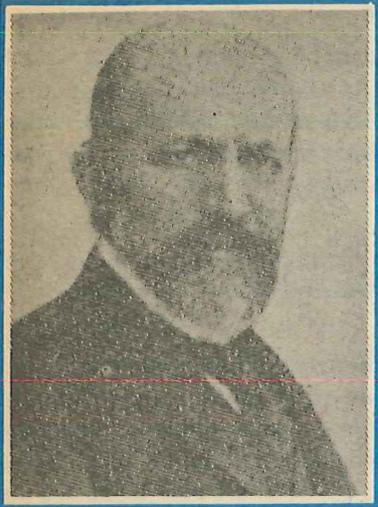
Ebüzziya böylece koyu bir Şinasi-Kemal mektebinin şakinidi ve müdafii olarak gözüküyor ve uzun mektubunu yine Şinasi ve Kemalden misaller alarak bitiriyor.

Ebüzziya Zade Teyfik Bey meşrutiyeti mütaap ölümünün 9 seneye yakın kısmını geçirdiği Konya'dan ayrıldı İstanbul'a döndü. Biraz sonra Antalya'dan mebus seçildi. Ölümü 1913 te ani oldu:

Tekrar neşre başladığı Tasviri Efkârı son makalesi (Yeni mevkıfları) yazıp matbaaya getirdi. Evine dönerken Haydar Paşa vapurunda bir fenalık geldi. Yanında bulunan doktor Besim Ömer Paşanın çalışmalarına rağmen kurtulamadı. Bakırköyde sevgili oğlu Ziyanın yanına gömüldü.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 26.125.25

**Gazeteleri, dergileri, kitapları, piyesleri, yıllıkları, takvimleri,
sözlükleri, çevirileri, derlemeleriyle...**

Ebüzziya Tevfik Bey (1848-1913)

YAYIN HAYATIMIZDA DEVİR AÇAN BİR BÜYÜK GAZETECİ

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 3E.125.26

Hasan Refik ERTUĞ

SON yüzyıllık basın-yayın tarihimizde, yayıncılığı ve gazeteciliği başarı ile yürüten bir kaç büyük sima, güneş gibi parlamaktadırlar: Ahmet Mithat Efendi, Ebüzziya Tevfik Bey, Ahmet İhsan Tokgöz nihayet Sedat Simavi.

Ebüzziya Tevfik Bey'in ötekilerden bir farkı, gazeteciliği ve yayıncılığı birlikte yürüten hayırlı halefler yetiştirmiş olmasıdır. Tevfik Beyin, üç oğlu olmuş, her üçü de baba mesleği olan gazeteciliği ve yayıncılığı yürütmüşlerdir.

Başta Ebüzziya Tevfik Bey olmak üzere, Türk fikir ve irfan hayatına büyük hizmetler yapmış olan bu ailenin başında şöhret sahibi ilk üyesi, Ebüzziya Mehmet Tevfik beydir. (1848-1913). Kardeşi Behçet Bey, Midilli Kaymakamı iken 1887'de Rumlar tarafından şehit edilmiştir.

Ebüzziya Tevfik Bey'in oğullarından Ziya Bey (1870-1896) çok genç yaşında ölmüştür. Talha Bey(1882-1922) ile Velit Ebüzziya Bey, (1884-1945)baba mesleğine devam etmişler; Talha Bey'in oğlu Ziyad Ebüzziya (1911) gazeteciliği en uzun sürdüren aile ferdi olmuştur.

Şerefli Koçhisar'dan gelen ailenin, Tevfik adı verilen ilk çocuğu İstanbul'da doğmuştur. Çok çabuk okuma yazma öğrenen Tevfik, 6 yaşında, Maliye'nin İrat Odası'na devama başlamıştır. Ziya Paşa ve Abdülhak Hamit ile, kalemlerde çalıştığı yıllarda tanışmıştır.

Kalem şefi Kadri Bey, Tevfik Bey'e "Nef'i Divanı"ndan ders vermiştir. Sait beyin, "Tasvir-i Efkâr"daki bir yazısına Ruzname-i Ceride-i Havadis'te yaptığı itiraza, Namık Kemal de karıştı. Böylece Namık Kemal ile tanışan Tevfik Bey, ondan çok faydalandı; yakın arkadaşlıkları, Namık Kemal'in ölümüne kadar sürdü.

Tasvir-i Efkâr'da yazmağa devam ederken, Mithat Paşa tarafından Devlet Şurası'nın Maarif dairesine alındı. Burada tanıştığı Rezaizade Mahmut Ekrem ve Sadullah Bey'le verimli fikir arkadaşlığı kurup sürdürmüştür. Yusuf Kâmil

"Mecmua-i Ebüzziya". Sayı: 75.
Kapağı ve Kitabhanesi Ebüzziya tarafından yayınlanan bazı eserler.

Ebüzziya Tevfik Bey sürgünlere gönderilmiş, zindanlara atılmış hatta matbaası bile tahrip edilmişti. Buna rağmen, bir kütüphaneyi dolduracak kadar çok eseri tek başına hazırlayıp yayınlamayı başarmış bir fikir adamıydı.

Paşa'nın başkanlığında, Tevfik, Adliye Dairesi'ne nakledildi.

Bu sıralarda, "Terakki" gazetesinin 31 Mayıs 1869 tarihli sayısında başlayan "Adam yetiştirmek" başlıklı bir seri yazı neşretti. Bir kaç ay sonra, Hayrettin Bey ile Şinasi'nin Arap harflerinin ıslahına dair yayınladıkları görüşlere, Ebüzziya Tevfik de katıldı. Mizah dergisi "Diyojen"de de yazıyordu.

Yazı hayatına bağlılığı artan Tevfik Bey, 1872 tarihinde Devlet Şurası'ndaki görevinden istifa etti. Yayıncılığa ve gazeteciliğe geçti. Namık Kemal ile Reşat ve Nuri Beyler'in birlikte çıkardıkları "İbret" gazetesi yazarları arasına Haziran 1872 tarihinde katıldı.

Şinasi'nin genç yaşında vefatı üzerine, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa, "Tasvir-i Efkâr" matbaasını satın alarak, bu dört

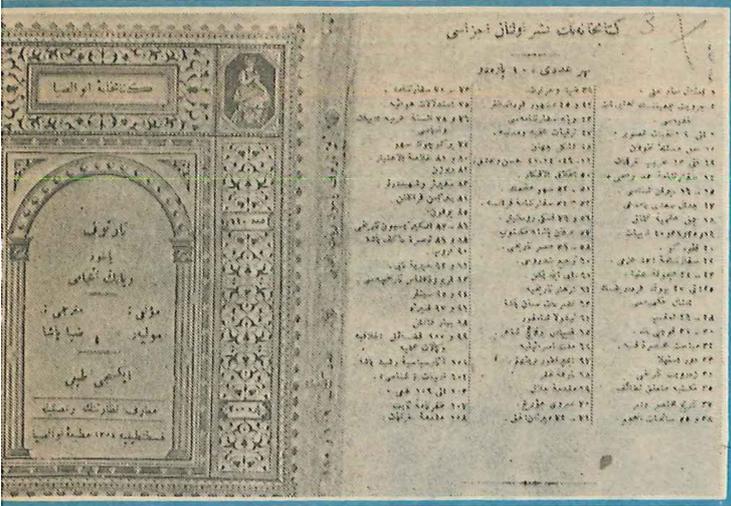
Yeni Tasvir-i Efkâr gazetesini çıkarmaya başladı. Ciddi ve değerli yazılarıyla halkın rağbet ve itimadını kazanmıştır.

İkinci Meşrutiyet'in bunalımlı dönemlerinde gazetesine darbeler inmeye, başladı. "Tasvir-i Efkâr" 25.1.1912'de Kâmil Paşa kabinesi tarafından kapatılınca "İmtihab-ı Efkâr"-ı çıkardı. Bir yazısı yüzünden bu da kapatılınca 15 Ocak 1913 de "Tefsir-i Efkâr" yayınladı, fakat daha ilk sayısında kapatılmakla kalmadı, matbaası da kapandı. Bu sırada çok hasta bulunuyordu. Düşürülen kabine yerine iktidara gelen Mahmut Şevket Paşa kabinesi, 25.1.1913'de "Tasvir-i Efkâr" ın çıkmasına izin vermiştir. 27 Ocak 1913 tarihli gazetesinde çıkan (Yeni Mevkuflar" başlıklı yazısını bizzat matbaaya getirmiş ve oğlu Velid Ebüzziya'ya vermiştir. Bu yazı kendisinin son yazısı olmuştur. Evine gitmek üzere köprüde Haydarpaşa vapuruna binmiş, fakat bir fenalık geçirmiş, yanındaki Dr. Ömer Besim Paşa'nın müdahalesine rağmen, 64 yaşında vefat etmiştir.

Ebüzziya Tefvik, gayet parlak bir edebiyatçı olduğu kadar, çok tanınmış bir sanatkârdı. Küfi yazıları ve Arabesk tezyinatı ile tanınmıştır. Türk matbaacılığını batıdaki düzeye çıkarmıştır.

Ebüzziya Tefvik Bey'in, en önemli girişimlerinden birisi olan "Kitabhane-i Ebüzziya"nın ilk kitabının başına yazdığı takdim yazısı, onun, Türk kültürünü geliştirme hususunda ki görüşlerini pek güzel anlatmaktadır:

"Bu ad altında yayınlanmasına niyet edilen eserler, bir kitabhanede bulunması düşünülebilecek eserlerin her çeşidini içine alır. Bir kitabhanede bir kaç dil üzerine ortaya konmuş şeyler de bulunabilir. Fakat bu kitabhanenin içine aldığı şeyler, Türkçe yazılmış veyahut diğer dillerden Türkçe'ye çevrilmiş eserlerdir. Arapça'dan, Farsça'dan ve Avrupa dillerinin hemen hepsinden lisanımıza çevrilmesi kaabil olan faydalı yazılarla kültür sahibi insanların kütüphanelerinde bulunan nadir nüshalar ve vaktiyle basıldığı halde mevcudu kalmamış olan diğer kitapların bu kütüphanede toplanması kararlaştırılmıştır. Tek maksadımız, istifadeyi, umumun faydalanmasında aramak, yani pahalı olarak az satıp kitaptan faydalanmayı yalnız zenginlere bırakmaktansa, ucuza satıp her sınıf halkı faydalandırarak şekilde yayımını genişletmektir."

"Molière'den Ziya Paşa tarafından çevrilen "Tartuffe" adlı eserin kapağı.

kısmını basmış ise de, Abdülhamit toplattırır. Fakat o, Kemal'in eserlerinden seçtiği cümleleri ayrı bir risalede toplamış ve üç defa basmıştır. Ayrıca Namık Kemal'in ölümünden sonra, hayatından ve eserlerinden bahseden bir kitap yazmış ve yayınlamıştır.

Şinasi'nin, "Dürub-u Emsal-i Osmaniye"sini bir çok illa-velerle Temmuz 1885'de tekrar basmıştır.

Ebüzziya'nın bir dönem memuriyetleri de şunlardır: 1892 de İstanbul Sanat Okulu Müdürü, 1894'de Devlet Şurası Bidayet Mahkemesi üyesi olmuştur, 3.10.1887de "Ülâ Evveli" rütbesini kazanmıştır.

USTA YAYIMCININ SON YAZISI

Sultan Hamit devrinde, yazıları yüzünden bir çok defalar sorguya çekilip tutuklanan Tefvik Bey, 15 Nisan 1900 tarihinde yine hiçten bir sebeple Konya'ya sürgün edildi. Galatasaray'da 18 yaşında bir öğrenci olan ikinci oğlu da babasıyla birlikte Konya'da sürgün hayatı yaşadı.

İkinci Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönen Ebüzziya Tefvik Bey, Antalya Mebusu seçildi. 31 Mayıs 1909'da

Ebüzziya Tefvik Bey'in başlıca eserleri

SAHİP OLARAK ÇIKARDIĞI GAZETELER:

"İbret" (Namık Kemal, Reşat Kayazade, Nuri Menapirzade ile ortak) (19 sayı) (13 Haziran 1872- 9 Temmuz 1872) (Gazete kapatıldı. Ortaklar memuriyetle dağıtıldı)

"Hadika" (59 sayı) (8 Ramazan 1289- 9 Kasım 1872) ila (8 Safer 1290- 6 Nisan 1873)

"Sirac" (17 sayı) (15 Mart 1873- 9 Nisan 1873) (Ebüzziya, Rodos'a sürülmüş, gazeteler toptan kapanmıştır.)

"Le Courrier d'Orient" (Fransızca) 1909 Nisan (Müteveffa Giampetri verisiyle ortak). Bugüne kadar gazeteden hiç bir nüsha bulunamadı.

"Yeni Tasvir-i Efkâr" (349 sayı) 31 Mayıs 1909- 10 Mayıs 1910)

"Tasvir-i Efkâr"

"Hak"

"Tefsir-i Efkâr"

"Tasvir-i Efkâr"

Ebüzziya bu son dört gazeteyi oğulları Talha ve Velid ile beraber 1910 ila 27 Ocak 1913 (ölümü) arası 649. sayıya kadar çıkarmıştır. Hükümetler gazeteyi kapadıkça isim değiştirip yayınlamıştır.

PİYESLERİ:

"Ecel-i Kaza" Dram, 6 perde. (1872) Eser 17 Ağustos 1872'de basılmış, 29 Kasım 1872'de Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Yine hasılat tiyatro sanatçılarına mahsus olmak üzere oynanan ilk oyun da budur. (23 Ocak 1873). İlk telif piyes tenkidî de, Diyojen de bu piyes için yapılmıştır.

"Habibe yahut Semahat-ı Aşk" 4 perde, dram. (1291- 1874). Victor Hugo'nun "Anjelo ou le Padou" eserinden adapte. Ebüzziya bu eseri Rodos sürgününde hazırlamıştır. Tamamen siyasi mesajlıdır. Hugo'nun eserinin genel çerçevesi korunmuş, piyes kahramanına, eserde olmayan pek çok şeyler söylenmiştir. İstibdatla it-

tiham ettiği Abdülaziz'e katli gerektiğine varacak kadar hücumlar vardır. Eserin ön sözü çıkarılarak yayınlanmasına izin verilmiş, Abdülaziz'in hal'inden sonra ön-sözlü ikinci baskı yapılmıştır.

DİĞER KONULARDA TELİFLER:

"Millet-i İsrailiye" - (1888)
"Makeme-i Tefkifiye" - (1896) (Hatıratır. 12 nüsha basılmıştır.)
"Ne edati nefi hakkında tettebbuat" (1908)

"Yeni Osmanlılar Tarihi" (Yeni Tefsir-i Efkâr'da tefrika) (1909- 1910).

"Lugat-ı Ebüzziya"- (1888). 2. Cilt. Eser ÖD kelimesinde kalmıştır. Lugat forma forma satışa çıkarılmaktaydı. Ebüzziya Konya'ya sürgüne gönderildiği zaman matbaa talan edilmiş ve basılmış olan diğer formlar başka eserlerle beraber yok edilmiştir. Eser yarım kalmıştır. Lugatta bulunmayan harfler şunlardır. F, G, H, K, L, M, N, V, Y.

Ebüzziya Tevfik Bey (1848-1913)

YAYIN HAYATIMIZDA DEVİR AÇAN BİR BÜYÜK GAZETECİ

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 3E.125.28

22

Hasan Refik ERTUĞ

SON yüzyıllık basın-yayın tarihimizde, yayıncılığı ve gazeteciliği başarı ile yürüten bir kaç büyük sima, güneş gibi parlamaktadırlar: Ahmet Mithat Efendi, Ebüzziya Tevfik Bey, Ahmet İhsan Tokgöz nihayet Sedat İsmayıl.
Ebüzziya Tevfik Bey'in ötekilerden bir farkı, gazeteciliği ve yayıncılığı birlikte yürüten hayırlı halefler yetiştirmiş olmasıdır. Tevfik Beyin, üç oğlu olmuş, her üçü de baba mesleği olan gazeteciliği ve yayıncılığı yürütmüşlerdir.

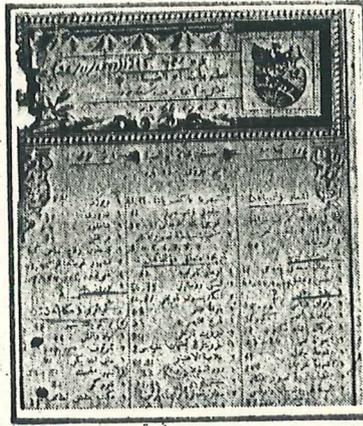
Başta Ebüzziya Tevfik Bey olmak üzere, Türk fikir ve İrfan hayatına büyük hizmetler yapmış olan bu ailenin başında şöhret sahibi ilk üyesi, Ebüzziya Mehmet Tevfik beydir. (1848-1913). Kardeşi Behçet Bey, Midilli Kaymakamı iken 1887'de Rumlar tarafından şehit edilmiştir.

Ebüzziya Tevfik Bey'in oğullarından Ziya Bey (1870-1896) çok genç yaşında ölmüştür. Talha Bey(1882-1922) ile Veli Ebüzziya Bey, (1884-1945)baba mesleğine devam etmişler; Talha Bey'in oğlu Ziyad Ebüzziya (1911) gazeteciliği en uzun sürdüren aile ferdi olmuştur.

Şerefli Koçhisar'dan gelen ailenin, Tevfik adı verilen ilk çocuğu İstanbul'da doğmuştur. Çok çabuk okuma yazma öğrenen Tevfik, 6 yaşında, Malye'nin İrat Odası'na devama başlamıştır. Ziya Paşa ve Abdülhak Hamit ile; kalemlerde çalıştığı yıllarda tanışmıştır.

Kalem şefi Kadri Bey, Tevfik Bey'e "Nef'i Divanı"ndan ders vermiştir. Salt beyin, "Tasvir-i Efkâr"daki bir yazısına Ruzname-i Ceride-i Havadis'te yaptığı itiraza, Namık Kemal de karıştı. Böylece Namık Kemal ile tanışan Tevfik Bey, ondan çok faydalandı; yakın arkadaşlıkları, Namık Kemal'in ölümüne kadar sürdü.

Tasvir-i Efkâr'da yazmağa devam ederken, Mithat Paşa tarafından Devlet Şurası'nın Maarif dairesine alındı. Burada tanıştığı Recalzade Mahmut Ekrem ve Sadullah Bey'le verimli fikir arkadaşlığı kurup sürdürmüştür. Yusuf Kâmil

"Mecma-i Ebüzziya". Sayı: 75.
Kapağı ve Kitabhanesi Ebüzziya tarafından yayınlanan bazı eserler.

Ebüzziya Tevfik Bey sürgünlere gönderilmiş, zindanlara atılmış hatta matbaası bile tahrip edilmişti. Buna rağmen, bir kütüphaneyi dolduracak kadar çok eseri tek başına hazırlayıp yayınlamayı başarmış bir fikir adamıydı.

Paşa'nın başkanlığında, Tevfik, Adliye Dairesi'ne nakledildi.

Bu sıralarda, "Terakki" gazetesinin 31 Mayıs 1869 tarihli sayısında başlayan "Adam yetiştirmek" başlıklı bir seri yazı neşretti. Bir kaç ay sonra, Hayrettin Bey ile Şinasi'nin Arap harflerinin ıslahına dair yayınladıkları görüşlere, Ebüzziya Tevfik de katıldı. Mizah dergisi "Diyojen'de de yazıyordu.

Yazı hayatına bağlılığı artan Tevfik Bey, 1872 tarihinde Devlet Şurası'ndaki görevinden istifa etti. Yayıncılığa ve gazeteciliğe geçti. Namık Kemal ile Reşat ve Nuri Beyler'in birlikte çıkardıkları "İbret" gazetesi yazarları arasına Haziran 1872 tarihinde katıldı.

Şinasi'nin genç yaşında vefatı üzerine, Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa, "Tasvir-i Efkâr" matbaasını satın alarak, bu dört

YAYIN HAYATI MIZDA

DEVİR AÇAN BİR

BÜYÜK GAZFTECİ

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 25.125.29

genç gazeteciye hediye etti, fakat matbaanın sahibi, tevfik bey görünüyordu. "İbret" gazetesi bu matbaada basılıyordu.

"İbret" gazetesi hükümetçe kapatılıp, başyazar Namık Kemal, Gelibolu Mutasarrıfı olarak İstanbul'dan sürülünce Tevfik Bey de bir süre için Namık Kemal ile Gelibolu'ya gitti, fakat kısa sürede İstanbul'a döndü, kendi başına Hadika gazetesini kurdu. 9 Kasım 1872. Ayrıca Türkiye'de ilk özel yıllık olan "Salname-i Hadika"yı yayınladı. Bu yıllıkta, dünya ve Türk basın tarihiyle ilgili yazılar konulmuştur.

"Hadika" uzun ömürlü olmadı; 56. sayısında hükümetçe kapatıldı (29 Ocak 1873)

"Cüzdân" adlı dergisi, ancak bir sayı çıkarılabildi.

15 Mart 1873'te "Sırac" adlı günlük gazeteyi yayınladı. Buna Namık Kemal yazıyordu. Şemsettin Sami Bey mütercimlik yapıyordu. Maarif Nezareti'nin, kitapların basılmadan incelenmesine dair kararı aleyhine Namık Kemal'in yazdığı çok sert bir yazı, "Sırac"ın kapatılmasına sebep olmuştur.

O sıralarda, Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" piyesinin uyandırdığı büyük heyecan, hükümeti tekrar telaşlandırdı ve "İbret" kapatıldı; Namık Kemal Magosa'ya, Ahmet Mihaç Efendi ile Tevfik Bey, Rodos'a sürgün edildiler.

Tevfik Bey, Rodos zindanında bile çalışmalarını sürdürdü; bir yandan mahkumların hayatına nizam vermeye, işle avunmalarını sağlamaya çalışırken, "Zindanda Muharrir" adlı aylık bir dergi yayınladı. (1876). Victor Hugo'nun "Angelo"sundan adapte ettiği "Habibe veya Selamet-i Aşk" adlı eserini orada yazdı ve bastı. Bugün bile, adına en yakın surette bağlı bulunan "Nümune-i Edebiyat-ı Osmanlı"yı orada tertip etti. Bu eserli, hayatında altı defa bastırmayı başarmıştır.

Zindanda, kendi adıyla yayın yapması mümkün olmadığından, İslami geleneğe uyarak ve oğlu Ziya'yı kastederek, "Ebüzziya" imzasını atıyordu.

Sultan Aziz tahttan indirilince, affedildi, 10 Haziran 1876'da İstanbul'a döndü.

"Ebüzziya" (Ziya'nın babası) mahşesinin hikâyesini, Şemseddin Sami'nin çıkardığı "Sabah" gazetesinin 12 Temmuz 1876 tarihli sayısında yayınladığı bir yazısında şöyle

Evine gitmek üzere Haydarpaşa vapuruna binen Ebüzziya Bey, fenalık geçirmiş, yardımına Dr. Besim Ömer Paşa koşmuştu.

anlatmıştır: "Menfi İken küçük oğlumun namına İltica, yani kendi namının hükmü olmadığı bir zamanda o nam ile iltifade eylediğim halde, onu terk etmek, küçücük bir çocuğa karşı büyücek bir küçüklük olduğunu söyleyerek bundan böyle imzasını "Ebüzziya Tevfik" şeklinde atacağı ni ilan etti.

Tevfik Bey, henüz Şehzade İken Abdulhamit'e Namık Kemal tarafından tanıtılmıştı. Sultan Hamit onu unutmuş, Saray'a bir kaç defa davet etmiş, iltifatta bulunmuş, hatta Saray'da kurduğu "Mütercim Cemiyeti"ne üye yapmıştı. Saraydaki Merasim Köşkü'nün bazı süslemelerini ona çizdirmiştir.

Tevfik Bey, Sultan Hamit'in saltanatının ilk günlerinde, İthaf Paşa'nın evindeki "Kanun-u Esasi" çalışmalarına da atılmıştır.

Yazıları ve yayınlarıyla Saray nezdinde tedirginlik uyandıran Ebüzziya, İstanbul'dan uzaklaştırılması için Üsküplü mektupçuluğuna yapılan tayinini, istifa ile geçiştirdi. Fakal Bosna mektupçuluğuna gitmek zorunda kaldı. Bu görevinde önemli bir hizmet yaptı. O zamana kadar taşbasma ile yayımlanan "İsone Vilayeti Salnamesi"nin 1880 yılına ait sayısını tipo ile bastırdı.

Yıllık yayımında usta bir yayımcı olan Abüzziya, İstanbul'a döndükten sonra 1879'da "Ebüzziya Salname"sini hazırlamışsa da, içindeki yazılardan ürken Abdulhamit, basılan bütün nüshaları yok ettirmiştir; bu müsadereye yalnız üç nüsha kurtulabilmiştir. İçinde, Kemal'in "Vaveyla"sı ile Hamid'in "Sahra"sından bir parça vardır.

TEVFİK BEY KADINLARI DA DÜŞÜNÜMÜŞTÜ

Ebüzziya, 1880 yılında "Salname-i Kameri" adında bir yıllık daha yayınladı ve bu yıllığı, "Rebil Mârifet" ad altında sürdürdü. 1889'dan itibaren yıllığına "Nevsal-i Mârifet" adını verdi. 1894, 1898 ve 1899 nüshalarını da "Takvim-i Ebüzziya" adıyla çıkardı. 1899'da, hanımların ilgilenecekleri yazıları toplayan "Takvim-ün Nisa" neşredildi.

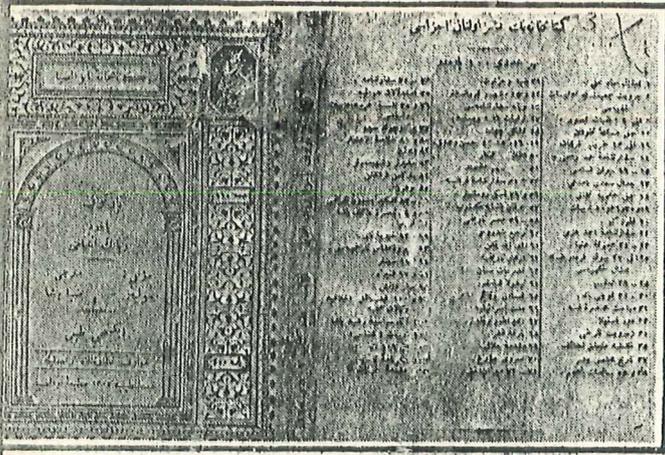
Basın tarihi araştırmacıları arasında adı hâlâ unutulmayan "Mecmua-i Ebüzziya", bu dergi 10 Ağustos 1880 tarihinden itibaren 15 günlük olarak yayınlanmaya başladı. Ebüzziya tarafından Karaköy'de Arap Camii bitişğinde kurulan Matbaa-yı Ebüzziya'da basımı devam eden bu dergi, 7 Ekim 1888 tarihli 53. sayısına kadar yayımlandı. Hükümetin, dergiler basılmadan önce incelemeye tabi tutulması üzerine, Ebüzziya dergisini kapattı. Bir süre sonra durumu elverişli görünce, 1896 Mart'ında yeniden çıkarmaya başladı. 10 Nisan 1900 tarihinde Konya'ya sürgün edildiğinden derginin yayımı durdu.

"Mecmua-i Ebüzziya"da pek değerli yazılar yayınlanmıştır. Milliyetçilik ve hürriyet fikirleri işleniyordu.

Ebüzziya'nın en ciddi ve devamlı eserlerinden birisi de, 1886'da neşrine başladığı "Kitabhane-i Ebüzziya" genel başlığı altında çıkardığı kitaplıktır. Bu kitapların listesi yazımızın sonuna eklenmiştir.

Bu gayretli yayımcının bir diğer teşebbüsü de "Kitabhane-i Meşahir" genel adı altında meşhur adamların hayatlarını ve eserlerini ihtiva eden bir seri eser neşridir. Yayımlanabilenler Gutenberg, Galle, Napoleon, Diojen, Francien, Hasan Sabbah, Buffon, Ezop, Bermekiler'den Yahya, Harun Reşit, İbni Sina'dır.

Tevfik Bey, 1888'de, N. Kemal'in "Tarih"inin methal

"Mollere'den Z' a Paşa tarafından çevrilen "Tartu fe" adlı eserin kapağı.

kısmını bası rış ise de, Abdülhamit toplatmıştır. Fakat o, Kemal'in eserlerinden seçtiği cümleleri ayrı bir risalede toplamış ve üç defa basmıştır. Ayrıca Namık Kemal'in ölümünden sonra, hayatından ve eserlerinden bahseden bir kitap yazmış ve yayınlamıştır.

Şinasi'nin, "Dürub-u Emsal-i Osmanlı" sini bir çok illa-velerle Temmuz 1885'de tekrar basmıştır.

Ebüzzıya'nın bir dönem memuriyetleri de şunlardır: 1892 de İstanbul Sanat Okulu Müdürü, 1894'de Devlet Şurası Bidayet Mahkemesi üyesi olmuştur, 3.10.1887'de "Ülâ Evveli" rütbesini kazanmıştır.

USTA YAYIMCININ SON YAZISI

Sultan Hamit devrinde, yazıları yüzünden bir çok defalar sorguya çekilip tutuklanan Tevfik Bey, 15 Nisan 1900 tarihinde yine hiçten bir sebeple Konya'ya sürgün edildi. Galatasaray'da 18 yaşında bir öğrenci olan ikinci oğlu da babasıyla birlikte Konya'da sürgün hayatı yaşadı.

İkinci Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönen Ebüzzıya Tevfik Bey, Antalya Mebusu seçildi. 31 Mayıs 1909'da

Yeni Tasvir-i Efkâr gazetesini çıkarmaya başladı. Ciddi ve değerli yazılarıyla halkın rağbet ve itimadını kazanmıştır.

İkinci Meşrutiyet'in bunalımlı dönemlerinde gazetesine darbeler inmeye, başladı. "Tasvir-i Efkâr" 25.1.1912'de Kâmil Paşa kabinesi tarafından kapatılınca "İmtihab-ı Efkâr" ı çıkardı. Bir yazısı yüzünden bu da kapatılınca 15 Ocak 1913 de "Tefsir-i Efkâr" yayınladı, fakat daha ilk sayısında kapatılmakla kalmadı, matbaası da kapandı. Bu sırada çok hasta bulunuyordu. Düşürülen kabine yerine iktidara gelen Mahmut Şevket Paşa kabinesi, 25.1.1913'de "Tasvir-i Efkâr" ını çıkmasına izin vermiştir. 27 Ocak 1913 tarihli gazetesinde çıkan (Yeni Mevkuffar" başlıklı yazısını bizzat matbaaya getirmiş ve oğlu Velid Ebüzzıya'ya vermiştir. Bu yazı kendisinin son yazısı olmuştur. Evine gitmek üzere köprüde Haydarpaşa vapuruna binmiş, fakat bir fenalık geçirmiş, yanındaki Dr. Ömer Besim Paşa'nın müdahalesine rağmen, 64 yaşında vefat etmiştir.

Ebüzzıya Tevfik, gayet parlak bir edebiyatçı olduğu kalar, çok tanınmış bir sanatkârdı. Kûfî yazıları ve Arabesk tezyinatı ile tanınmıştır. Türk matbaacılığını batıdaki düzeyine çıkarmıştır.

Ebüzzıya Tevfik Bey'in, en önemli girişimlerinden birisi olan "Kitabhane-i Ebüzzıya"nın ilk kitabının başına yazdığı takdim yazısı, onun, Türk kültürünü geliştirme hususunda ki görüşlerini pek güzel anlatmaktadır:

"Bu ad altında yayınlanmasına niyet edilen eserler, bir kitabhanede bulunması düşünülebiyecek eserlerin her çeşidini içine alır. Bir kitabhanede bir kaç dil üzerine ortaya konmuş şeyler de bulunabilir. Fakat bu kitabhanenin içine aldığı şeyler, Türkçe yazılmış veyahut diğer dillerden Türkçe'ye çevrilmiş eserlerdir. Arapça'dan, Farsça'dan ve Avrupa dillerinin hemen hepsinden ilsanımıza çevrilmesi kaabil olan faydalı yazılarla kültür sahibi insanların kütübhanelerinde bulunan nadir nüshalar ve vaktiyle basıldığı halde mevcudu kalmamış olan diğer kitablardan bu kütübhanede toplanması kararlaştırılmıştır. Tek maksadımız, istifadeyi, umumun faydalanmasında aramak, yani pahalı olarak az satıp kitabdandan faydalanmayı yalnız zenginlere bırakmaktansa, ucuza satıp her sınıf halkı faydalandırarak şekilde yayımını genişletmektir."

Ebüzzıya Tevfik Bey'in başlıca eserleri

SAHIP OLARAK ÇIKARDIĞI GAZETELER:

"İbret" (Namık Kemal, Reşat Kayazade, Nuri Menapırzade ile ortak) (19 sayı) (13 Haziran 1872- 9 Temmuz 1872) (Gazete kapatıldı. Ortaklar memuriyetle dağıtıldı)

"Hadika" (59 sayı) (8 Ramazan 1289- 9 Kasım 1872) ila (8 Safer 1290- 6 Nisan 1873)

"Sırac" (17 sayı) (15 Mart 1873- 9 Nisan 1873) (Ebüzzıya, Rodos'a sürülmüş, gazeteler toptan kapanmıştır.)

"Le Courrier d'Orient" (Fransızca) 1909 Nisan (Müteyeffa Giampetri verisiyle ortak). Bugüne kadar gazeteden hiç bir nüsha bulunamadı.

"Yeni Tasvir-i Efkâr" (349 sayı) 31 Mayıs 1909- 10 Mayıs 1910.

"Tasvir-i Efkâr"

"Hak"

"Tefsir-i Efkâr"

"Tasvir-i Efkâr"

Ebüzzıya bu son dört gazeteyi oğulları Talha ve Velid ile beraber 1910 ila 27 Ocak 1913 (ölümü) arası 649. sayıya kadar çıkarmıştır. Hükümetler gazeteyi kapadıkça isim değiştirip yayınlamıştır.

PIYESLERİ:

"Ecel-i Kaza" Dram, 6 perde. (1872) Eser 17 Ağustos 1872'de basılmış, 29 Kasım 1872'de Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Yine haslat tiyatro sanatçılarına mahsus olmak üzere oynanan ilk oyun da budur. (23 Ocak 1873). İlk telif piyes tenkidî de, Diyojen de bu piyes için yapılmıştır.

"Habibe yahut Semahat-ı Aşk" 4 perde, dram. (1291- 1874). Victor Hugo'nun "Anjelo ou le Padou" eserinden adapte. Ebüzzıya bu eseri Rodos sürgününde hazırlamıştır. Tamamen siyasi mesajlıdır. Hugo'nun eserinin genel çerçevesi korunmuş, piyes kahramanına, eserde olmayan pek çok şeyler söylenmiştir. İstibdatla it-

tiham ettiği Abdülaziz'e katli gerektiğine varacak kadar hücumlar vardır. Eserin ön sözü çıkarılarak yayınlamasına izin verilmiş, Abdülaziz'in hal'inden sonra ön-sözlü ikinci baskı yapılmıştır.

DİĞER KONULARDA TELİFLER:

"Millet-i İsrailiye" - (1888)

"Makome-i Tevkifiye" - (1896) (Hatıradır, 12 nüsha basılmıştır.)

"Ne edatı nefi hakkında tettebbuat"

(1908)

"Yeni Osmanlılar Tarihi" (Yeni Tefsir-i Efkâr'da tefrika) (1909- 1910).

"Lugat-ı Ebüzzıya" - (1888), 2. Cilt. Eser ÖD kelimesinde kalmıştır. Lugat forma forma satışa çıkarılmaktaydı. Ebüzzıya Konya'ya sürgüne gönderildiği zaman matbaa talan edilmiş ve basılmış olan diğer formalar başka eserlerle beraber yok edilmiştir. Eser yarım kalmıştır. Lugatta bulunmayan harfler şunlardır. F, G, H, K, L, M, N, V, Y.

YAYIN HAYATIMIZDA DEVİR AÇAN BİR BÜYÜK GAZETECİ

genç gazeteciye hediye etti, fakat matbaanın sahibi, tevfik bey görünüyordu. "İbret" gazetesi bu matbaada basılıyordu.

"İbret" gazetesi hükümetçe kapatılıp, başyazar Namık Kemal, Gelibolu Mutasarrıfı olarak İstanbul'dan sürülünce Tefvik Bey de bir süre için Namık Kemal ile Gelibolu'ya gitti, fakat kısa sürede İstanbul'a döndü, kendi başına Hadika gazetesini kurdu. 9 Kasım 1872. Ayrıca Türkiye'de ilk özel yıllık olan "Salname-i Hadika"yı yayınladı. Bu yıllıkta, dünya ve Türk basını tarihiyle ilgili yazılar konulmuştur.

"Hadika" uzun ömürlü olmadı: 56. sayısında hükümetçe kapatıldı (29 Ocak 1873)

"Cüzdân" adlı dergisi, ancak bir sayı çıkarılabildiği.

15 Mart 1873'te "Sirac" adlı günlük gazeteyi yayınladı. Buna Namık Kemal yazıyordu. Şemsettin Sami Bey mütercimlik yapıyordu. Maarif Nezaretî'nin, kitapların basılmadan incelenmesine dair kararı aleyhine Namık Kemal'in yazdığı çok sert bir yazı, "Sirac"ın kapatılmasına sebep olmuştur.

O sıralarda, Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" piyesinin uyandırdığı büyük heyecan, hükümeti tekrar telaşlandırdı ve "İbret" kapatıldı: Namık Kemal Magosa'ya, Ahmet Mithat Efendi ile Tefvik Bey, Rodos'a sürgün edildiler.

Tefvik Bey, Rodos zindanında bile çalışmalarını sürdürdü; bir yandan mahkumların hayatına nizam vermeye, işlemlerini sağlamaya çalışırken, "Zindanda Muharrir" adlı aylık bir dergi yayınladı. (1876). Victor Hugo'nun "Angelo"sundan adapte ettiği "Habibe veya Selamet-i Aşk" adlı eserini orada yazdı ve bastı. Bugün bile, adına en yakın surette bağlı bulunan "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye"yi orada tertip etti. Bu eseri, hayatında altı defa bastırmayı başarmıştır.

Zindanda, kendi adıyla yayın yapması mümkün olmadığından, İslami geleneğe uyararak ve oğlu Ziya'yı kastederek, "Ebüzziya" imzasını atıyordu.

Sultan Aziz tahttan indirilince, affedildi, 10 Haziran 1876'da İstanbul'a döndü.

"Ebüzziya" (Ziya'nın babası) mahlesinin hikâyesini, Şemseddin Sami'nin çıkardığı "Sabah" gazetesinin 12 Temmuz 1876 tarihli sayısında yayınladığı bir yazısında şöyle

Evine gitmek üzere Haydarpaşa vapuruna binen Ebüzziya Bey, fenalık geçirmiş, yardımına Dr. Besim Ömer Paşa koşmuştu.

anlatmıştır: "Menfi iken küçük oğlumun namına iltica, yani kendi namının hükmü olmadığı bir zamanda o nam ile istifa eylediğim halde, onu terk etmek, küçücük bir çocuğa karşı büyücek bir küçüklük' olduğunu söyleyerek bundan böyle imzasını "Ebüzziya Tefvik" şeklinde atacağını ilan etti.

Tefvik Bey, henüz Şehzade iken Abdulhamit'e Namık Kemal tarafından tanıtılmıştı. Sultan Hamit onu unutmuş, Saray'a bir kaç defa davet etmiş, iltifatta bulunmuş, hatta Saray'da kurduğu "Mütercimim Cemiyeti"ne üye yapmıştı. Saraydaki Merasim Köşkü'nün bazı süslemelerini ona çizdirmişti.

Tefvik Bey, Sultan Hamit'in saltanatının ilk günlerinde, Mithat Paşa'nın evindeki "Kanun-u Esasi" çalışmalarına da katılmıştır.

Yazıları ve yayınlarıyla Saray nezdinde tedirginlik uyandıran Ebüzziya, İstanbul'dan uzaklaştırılması için Üsküp mektupçuluğuna yapılan tayinini, istifa ile geçiştirdi. Fakat Bosna mektupçuluğuna gitmek zorunda kaldı. Bu görevinde önemli bir hizmet yaptı. O zamana kadar taşbasma ile yayınlanan "Bosna Vilayeti Salmesi"nin 1880 yılına ait sayısını tipo ile bastırdı.

Yıllık yayımında usta bir yayımcı olan Abüzziya, İstanbul'a döndükten sonra 1879'da "Ebüzziya Salname"sini hazırlamışsa da, içindeki yazılardan ürken Abdulhamit, basılan bütün nüshaları yok ettirmiştir; bu müsadereye yalnız üç nüsha kurtulabilmiştir. İçinde, Kemal'in "Vaveyla"sı ile Hamid'in "Sahra"sından bir parça vardır.

TEVFIK BEY KADINLARI DA DÜŞÜNÜMÜŞTÜ

Ebüzziya, 1880 yılında "Salname-i Kameri" adında bir yıllık daha yayınladı ve bu yıllığı, "Rebiî Mârifet" adı altında sürdürdü. 1889'dan itibaren yıllığına "Nevsal-i Mârifet" adını verdi. 1894, 1898 ve 1899 nüshalarını da "Takvim-i Ebüzziya" adıyla çıkardı. 1899'da, hanımların ilgilenecekleri yazıları toplayan "Takvim-ün Nisa" neşredildi.

Basın tarihi araştırmacıları arasında adı hâlâ unutulmayan "Mecmua-i Ebüzziya", bu dergi 10 Ağustos 1880 tarihinden itibaren 15 günlük olarak yayınlanmaya başladı. Ebüzziya tarafından Karaköy'de Arap Camii bitişiğinde kurulan Matbaa-yı Ebüzziya'da basımı devam eden bu dergi, 7 Ekim 1888 tarihli 53. sayısına kadar yayınlandı. Hükümetin, dergiler basılmadan önce incelemeye tabi tutulması üzerine, Ebüzziya dergisini kapattı. Bir süre sonra durumu elverişli görünce, 1896 Mart'ında yeniden çıkarmaya başladı. 10 Nisan 1900 tarihinde Konya'ya sürgün edildiğinden derginin yayımı durdu.

"Mecmua-i Ebüzziya"da pek değerli yazılar yayınlanmıştır. Milliyetçilik ve hürriyet fikirleri işleniyordu.

Ebüzziya'nın en ciddi ve devamlı eserlerinden birisi de, 1886'da neşrine başladığı "Kitabhane-i Ebüzziya" genel başlığı altında çıkardığı kitaptır. Bu kitapların listesi yazımızın sonuna eklenmiştir.

Bu gayretli yayımcının bir diğer teşebbüsü de "Kitabhane-i Meşahir" genel adı altında meşhur adamların hayatlarını ve eserlerini ihtiva eden bir seri eser neşridir. Yayınlanabilenler Gutenberg, Galile, Napoleon, Diojen, Francien, Hasan Sabbah, Buffon, Ezop, Bermekiler'den Yahya, Harun Reşit, İbni Sina'dır.

Tefvik Bey, 1888'de, N. Kemal'in "Tarih"inin methal

Ebüzziya Tefvik (1849 - 1913)

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No. 2E.125.31

Şadan FAHİR

Ebüzziya Tefvik, Namık Kemal ekolünde yetişmiş değerli bir inkılapçı yazardır. Millet ve vatan yolunda hayatı boyunca mücadele etmiş, hakkın ve hakikatın her an savunucusu olmuş, idealinden fedakârlık etmemek için hapislerde günler geçirmiştir. O, basın hayatında daima sansüre karşı çıkmış, yayımladığı gazete, dergi ve kitaplarla Türk kültür hayatına büyük katkılarda bulunmuştur. O, zamanında herkesin kültür sahasında yeterince aydınlanması ve ilerlemesi için çaba harcamış, bu uğurda mücadele yolunda hayatının son gününe kadar kalem elinden bırakmamıştır. İleri batı uygarlığını memlekete aktarmak için gayret sarfetmiştir. Ebüzziya Tefvik çok yönlü bir kalem ustasıdır. Yazar, ansiklopedist, gazeteci, edebiyatçı, takvimci, matbaacı, yayıncı, hattat, sanatkâr ve politikacıdır.

Ebüzziya Tefvik'in cediti Orta Asya'nın Horasan ilinden XIII. yüzyıl'da Anadolu'ya göç eden aşiretlerle birlikte gelerek Konya'nın Koçhisar kasabasına yerleşmiştir. Buraya (Şerefli) ismini veren (Şerefli) aşiretinden (Atçeken Hacı Hasan oğulları) dir. Ebüzziya Tefvik'in babası Evkaf mümeyyizlerinden Kâmil bey, bir süre Koçhisar'da evkaf mümeyyizliği yaptıktan sonra 1843 de İstanbul'a tayin edilerek İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'daki vazifesi Maliye dairesi sergi kalem memurluğudur. Ebüzziya Tefvik, babasının oturduğu Yerebatan'da Topnik Sokak'taki evde (Bu sokağın bugünkü adı İncili Çavuş Sokağı'dır.) 1849 yılının şubat ayının 17' sinde doğdu. 5 yaşına basınca evlerine çok yakın olan ve cadde üzerinde bulunan Cevri Kalfa sıbyan okuluna yazdırıldı. 1857 de, henüz 8 yaşında bir çocuk iken babası Hasan Kâmil

beyi kaybetti. O zamanın adetince ufak çocuklar, babaları ölünce onun yerine memuriyete atanabilirlerdi. Bu yüzden o devrin adeti üzere (pedermande) denilen usulle Ebüzziya Tefvik 8 yaşında olduğu halde, 300 kuruş (3 altın) maaşla babasının yerine Maliyede sergi muhasebesinin İrad odasına devamla başladı. Bu suretle, O da herkes gibi, küçük yaştan çekirdekten memur yetişmeğe başladı. O sıralar, devlet daireleri memur yetiştiren birer okul halinde idi. Küçük yaştan

memuriyet hayatına atılan genç, bulunduğu kısmın tecrübeli değerli yaşlı kişilerinden ders görerek hem bilgi, hem de pratik bakımından mükemmel surette yetiştirilirdi. Ebüzziya Tevfik bu kalemde kendisine kafa dengi bir yakın arkadaş edindi. Bu arkadaş Ziya beydi. (Bu zat sonradan Maarif nazırı olan Ziya Paşa'dır.) 3 ay kadar ilk memuriyetinde çalışan Ebüzziya Tevfik, sonra Maliye Mektupcu odasına memur edildi. Burada, aynı kaleme devam eden büyük şair Abdülhak Hâmid Tarhan'la tanıştı ve onunla dost oldu. Buradaki kalem şefi Hacı Edhem Paşa zade Kadri Beydi. (Sonraları Trabzon Valisi olan Kadri Bey). Kadri Bey adam yetiştirmekte ve genç istidatları daha evvelden teşhis ederek onlara yön veren, onları kendi sahalalarında teşvik eden bir değerdi.

Kadri Bey edebiyata meraklı idi. Ebüzziya Tevfik'i'n de edebiyat merakını görünce ona Nef'i divanından dersler vermeğe başladı. Ebüzziya Tevfik'i 1867 de teşekkül eden Esham-u Umûmiyye Emaneti Tahrirât kalemi mümeyyizliğine tayin ettiler. Bu sırada genç yaşında, o zamanın resmî gazetesi olan (Ruznâme-i Ceridei Havadis) gazetesine yazılar yazmağa başladı.

10.X.1865 tarihli (Tasvir-i Efkâr) gazetesinde Kemalpaşazade Said bey bir istatistik fıkrası yazmıştı. (Namık Kemal) (Ruznâme-i Ceride-i Havadis) de bu yazıya cevap vermişti. Bu yazı düellosu Namık Kemal'le Ebüzziya Tevfik'in tanışmasına neden oldu. Onun bu büyük vatanseverle bu tarihte başlayan arkadaşlığı, samimi bir fikir ve ülkü kardeşliği halinde hayatlarının sonuna kadar devam etmiştir. Ebüzziya Tevfik Namık Kemal'in teşvikiyle (Tasvir-i Efkâr) a da yazı yazmağa başladı. O sıralarda Namık Kemal ile arkadaşlarının, memlekete meşrutiyet idaresini getirmek üzere kurdukları (İttifak-ı Hamiyyet) cemiyetine Ebüzziya Tevfik de girdi. Sonraları (Yeni Osmanlılar Cemiyeti) adını alan bu cemiyetin Ebüzziya Tevfik en fa'al bir üyesi oldu. Ebüzziya Tevfik, daha önce 1862 de, eğitimini ilerletmek maksadıyla, o sıralarda kurulan (Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye) ye yazılmış ve verilen konferanslardan faydalanmağa başlamıştı.

1866 da Ebüzziya Tevfik (İttifak-ı Hamiyyet) cemiyetine yazılmıştı. 6.III.1868 de Mithat Paşa Şûray-ı Devlet reisliğine tayin edildi. Mithat Paşa bu tayin üzerine birçok değerli fikir adamlarını etrafına topladı, bu arada Ebüzziya Tevfik beyi de unutmadı, onu da Şûray-ı Devlet'in maarif dairesine mülazim olarak aldı. Bu dairenin başında Kemal Paşa bulunmakta idi. Sadullah bey başmuavin, Re-caizade Ekrem Beyle Dadiyan Artin Efendi de muavindi. Mehmet Mansur Efendi ile Dragan Çankof (Sonradan Bulgar Başvekilliğinde bulunmuştur.) Efendi ile Ebüzziya Tevfik'de mülâzim idiler. 1869 Maarif nizamnâmesini bu daire hazırlamış ve Mithat Paşa'nın da takdirini kazanmıştır. Mithat Paşa 27.II.1869 da Bağdat'a vali olarak yollandı. Yerine Şûray-ı Devlet reisliğine Yusuf Kâmil Paşa getirildi. Dairede memur azaltması yapan yeni Şûray-ı Devlet Reisi Ebüzziya Tevfik'i Adliye Dairesi mülâzimliğine geçirdi. Dairenin başmuavinliğine de tekrar Sadullah Beyi tayin etti. Bir süre sonra başmuavinliğe Kemalpaşazade Said Bey geldi. Bu dairede memur olan Suphipaşazade Ayetullah beyle Ebüzziya Tevfik tanışarak dost oldu. Tevfik Bey Şûray-ı Devlet'e devam ettiği sıralarda (Terakki) gazetesine de yazı yazıyordu. Onun 1869 da (Terakki) gazetesine yazdığı makalelerden birinin başlığı (Adam yetiştirmek) ti. Seri halinde devam eden bu makale iyi bir ilgi gördü. Gazetecilik aşkı ona memuriyet hayatını unutturuyordu. Şimdi (Diyojen) gazetesine de makaleler yetiştirmeye başlamıştı. (Terakki) gazetesinde yayımlanan (Maarif-i Umûmiyye) başlıklı yazı bu gazetenin 31.VII.1869 tarihli nüshasında yer almıştı. Bu yazı (Hayrettin) imzasını taşıyordu. Bu yazıda Arap harflerinin ıslahına lüzum gösterilmekte idi. Ebüzziya Tevfik, bu yazıyı dikkatle inceledi ve buna cevap olarak 2, 3, 4 ve 14. VIII. 1869 tarihli sayılarında bu bahse karışarak çeşitli makaleler kaleme aldı. Şinasi'nin matbaa harflerinde yaptığı değişiklikler münasebetiyle, onun isteği üzerine, (Hakayikul Vakayı) gazetesinin 2.XI.1870 tarihli sayısında (Suhulet) başlığı altında bir makale yazdı. 1871 de Şinasi ölünce 23.IX.1871 tarihi (Diyojen) de Şinasi'nin ölümü üzerine ciddi bir fıkra ka-

leme aldı. 1871 de (Hayal) ve (Çingiraklı Tatar) dergilerinde de yazıları çıkmaya başladı. Hükümet onun gazetelerde çıkan dokunaklı yazılarından tedirgin olmağa başlamıştı. Bu yüzden «Şuray-ı Devlet muavinliği ile gazete yazarlığı bir arada olamaz!» diyerek 17.II.1872 tarihinde onun devlet vazifesine son verdi. Bu sıralarda Namık Kemal (İstikbal) isimli bir gazete çıkararak fikir mücadelesine girişmek istiyordu. (Yeni Osmanlılar Cemiyeti) nden Namık Kemal dayısı Mahir, arkadaşları Reşat ve Nuri beylerle birleşerek dörtlü bir grup kurdular ve 13.VI.1872 tarihinde (İbret) adlı bir gazete çıkarmağa başladılar. Gazetenin müdürü Mahir beydi. Bu dört kafadar arkadaş, gazetenin müdürü Mahir bey tarafından imza edilen ve (İbret) in ilk 1-3. nüshalarının başında seri halinde yayımlanan bir beyannâme neşrettiler. Bu beyanname ile halka hitap ediyor ve «bu yazı hayatına dördünün de devlet kaleminden geldiklerini, yazı alanında usta kişi olduklarını, geçimlerini bundan sonra devlet kapısından değil de vatan hizmeti yolunda kalemleriyle kazanacaklarını, en kutsal bildikleri basın kanununun elverdiği oranda gerçekleri halka aksettireceklerini «millele vadediyorlardı. Bu açık ve serbest ifade hürriyete susamış halka büyük bir etki yaptı. Gazete kapışıldı. O sıralarda bu gazete (Tasvir-i Efkâr) matbaasında basılıyordu. Bu matbaa Sultanhamam'ında, o sıralarda ilk defa açılmış olan ve caddeden caddeye bir geçit olduğu için (Yeni geçit) diye anılan bugünkü (Ayanoğlu geçidi) nde idi.

Ebüzziya Tevfik'in (İbret) de (Şık beyleri müdafaa), (Vazifeshinaslık), (Maarif) gibi dikkate değer makaleleri çıkıyordu. Şinasi'nin ölümü üzerine (Tasvir-i Efkâr matbaasını) Mustafa Fazıl Paşa, Şinasi'nin terekesinden satın alarak hürriyet yolunda neşriyat yapmak üzere dört kafadara bıraktı. (İbret) e sonradan Ebüzziya Tevfik de katılmış, dörtlü grup beşe çıkmıştı. Mahir, Reşat ve Nuri beyler matbaadaki haklarından vaz geçerek bütün matbaa hakkını Ebüzziya Tevfik beye devrettiler. Bu suretle Ebüzziya Tevfik matbaaya tek başına sahip oldu. Ebüzziya Tevfik bu matbaada ilk olarak (Evrak-ı siyasiye-i Reşit Paşa) yı basmaya başladı. Bu kitabın baskısı

12.VI.1872 de son buldu. Bu eser ilk olarak Paris'de Yeni Osmanlılar tarafından Türkçe olarak bastırılmış, fakat padişah Abdülaziz (1830 - 1876) bu kitabın memlekete sokulmasını yasaklamıştı. Ebüzziya Tevfik bu eserin başlığını değiştirerek kendi matbaasında basmak cesaretini gösterdi. Ama bu cesaretinin cezasını bir yıl sonra sürgüne yollanmak suretiyle çekti. O sıralarda hiç bir gazete 500-700 den fazla tiraj yapamıyordu. İlk çıkışında büyük rağbet gören gazetenin tirajı 3.000 i buldu. Gazete 19. sayısında 10.000 baskı yapmağa başladı. Bu gazetede hükümeti tenkit eden yazılar Sadrazam Mahmut Nedim (? - 1881) paşayı endişeye düşürüyordu. Bu yüzden gazete 9.VII.1872 de hükümet tarafından 4 ay süre ile kapatıldı. Gazetenin temel direği olan 4 kişi çil yavrusu gibi dağıtıldı. Reşat bey Bilecik kaymakamlığına, Nuri bey Anıara mektupculuğuna, Ebüzziya Tevfik bey İzmir'de yeni ihdas olunan (Mahkeme-i Kebire Merkeziyye) ye başkâtip olarak olarak yollandı, Sadrazam Mahmut Nedim paşanın Namık Kemal'e karşı bir hayranlığı ve sevgisi vardı. Bu yüzden ona dokunulmadı. Ebüzziya Tevfik İzmir'deki vazifesine hareket etmeden sadrazam değişti. Mithat paşa sadrazam oldu. Yeni sadrazamın ilk işi kendinden evvelki sadrazamın İzmir'de yeniden ihdas ettiği mahkemeyi ortadan kaldırmak oldu. Bu suretle de Ebüzziya Tevfik İzmir'e gitmekten kurtuldu. Mithat paşa (İbret) gazetesinin kapatılma kararına dokunmadı. Namık Kemal'i Gelibolu'ya Mutasarrıf olarak tayin ederek İstanbul'dan uzaklaştırdı. Namık Kemal memuriyet yerine giderken Ebüzziya Tevfik'i de beraberinde oraya götürdü. Ebüzziya, Namık Kemal'i Gelibolu'da yerleştirdikten, onu oraya intibak ettirdikten sonra İstanbul'a döndü. Mithat paşa (İbret) in geri kalan cezasını affetmiş, fakat bu gazetenin Ebüzziya Tevfik tarafından çıkarılmasına izin vermemişti. Ebüzziya Tevfik bunun üzerine (Sıraç) isimli yeni bir gazete çıkarmak için izin istemişse de bu isteği de Mithat paşa tarafından redle karşılanmıştı. 7.X.1872 de bu isteği red edilince Ebüzziya her ne olursa olsun bir gazete çıkarmak için birtakım girişimlere baş vurdu. O sıralarda bir tarım gazetesi olarak ya-

yımına devam eden (Hadika) gazetesinin imtiyazını kendi üzerine geçirtti. 18.X.1872 de Mithat paşa sadrazamlıktan uzaklaştırılınca 9.XI.1872 den itibaren bu gazeteyi siyasi bir gazete haline sokarak yayımına devam etti. Namık Kemal, Ebüzziya Tefvik tarafından yayımlanan bu gazetenin her sayısına Gelibolu'dan yazı yetiştiriyordu. 26.VI.1872 de Namık Kemal'in (Barika-i Zafer) adlı kitabını, 17.VIII.1872 de halka oynanan ilk yerli piyes olan (Ecel-i kaza) yı yayımladı. (Ecel-i kaza) 29.XI.1872 de Güllü Agop (1840-1891) un Gedik paşa'daki Osmanlı tiyatrosunda temsil edildi. Bizde ilk sahneye konan te'lif piyes budur. 30.IX.1872 de de Namık Kemal'in (Evrak-ı Perişân) adlı kitabının ilk cildini bastı. Bu sırada Recaizade Mahmut Ekrem bey (Hadika) gazetesinde çevirmenlik yapmakta idi. 1873 de Ebüzziya Tefvik, memlekette bir yenilik olsun diye (Hadika) gazetesine adına bir yıllık yayımlamayı aklına koydu. Bu almanak (Salnâme-i Hadika) adını taşımakta idi. Bu almanakta Hadika gazetesinde senesi içinde yayımlanan ve ekserisi Namık Kemal'e ait olan makalelerle, Avrupa ve Amerika'da çıkan gazetelerden alınma önemli olaylar yer almakta idi. Ayrıca bu almanak da (Yıllık iç olaylar kronolojisi) ile birlikte istatistikler de bulunmakta idi. (Hadika) nın yazılarından rahatsız olan hükümet bu sırada 56. sayısı çıkan (Hadika) gazetesinin çıkışını durdurdu. 29.I.1873 de (Hadika) kapanınca Ebüzziya Tefvik 1873 yılında (Cüzdan) isimli bir dergi çıkardı ise de bu dergi çıktığı ilk gün olan 5.11.1873 de hemen toplandı. Bu sefer 5.III.1873 de, evvelce teşebbüs edip de imtiyazını alamadığı (Sıraç) gazetesinin imtiyazını almağa muvaffak olarak bu gazeteyi yayımlamağa başladı. Namık Kemal, (İbret) e yazdığı bir fıkrada (Sıraç) ın çıkmasını büyük bir memnurlukla karşıladı. Ebüzziya Tefvik de (Sıraç) da Namık Kemal'e yazdığı bir yazıda candan teşekkürlerini bildirdi. Namık Kemal'in, kitapların yayınlanmasından önce, Maarif Meclisi tarafından incelenmesi hakkında Maarif Nezareti'nce alınan karar dolayısıyla (İbret) e yazdığı şiddetli hücumlara Ebüzziya Tefvik de katıldı. Bu sırada Semsettin Sami (Sıraç) gazetesinde çevirmen

olarak çalışmakta idi. Namık Kemal işte bu sırada Gelibolu mutasarrıflığından azledilerek İstanbul'a dönmüştü. Bu yüzden (İbret) gazetesini yeniden çıkarmağa başlamıştı. Hükümet (İbret) gazetesinin iğneli yazılarından endişe duymakta idi. Nihayet 6.II.1873 de 109 sayı çıkmış olan bu gazeteyi kapatmıştı. O sıralarda hükümet adamları arasında oldukça revaçta bulunan «devlet istikrarsız yaşamamaz!» fikrine (Sıraç) gazetesine şiddetle karşı çıkıyordu. (Sıraç) ın son sayılarından birinde padişah Abdülaziz'in Viyana sergisini ziyaret edip etmeyeceği hakkında yayımlanan bir fıkrada, padişah hakkında ötedenberi kullanılması âdet olan şatafatlı kelimeler kullanılmamış, yalnız padişah demekle yetinilmişti. Gazetenin bu davranışı da padişahı kızdırdı. O sıralarda memlekette sahne hayatını geliştirmek isteyen ve başlarında Namık Kemal'in de bulunduğu bir grup yazar'lar piyes yazmayı denemeğe başladılar. Bunlar arasına Ebüzziya Tefvik de katıldı. 26.I.1873 de Ali Beyin Moliere (1622 — 1673) den adapte ettiği (Ayar Hamza) adlı piyes Gedikpaşa'daki Osmanlı tiyatrosunda başarı ile sahneye kondu. 1.IV.1873 de temsil edilmekte olan Namık Kemal'in (Vatan yahut Silistre) piyesi olaylı geçti. Piyesi seyreden halk heyecanla (Yaşa Kemal) sesleri ile tiyatroyu inlettiler. Yazarını omuzlarda taşıdılar. Bu gösteri padişah Abdülaziz'i çok ürküttü. Bu olaylar neticesi (Sıraç) ta, (İbret) de hükümet tarafından kapatılmıştır. Namık Kemal ile arkadaşları olan Nuri, Hakkı, Ahmet Mithat ve Ebüzziya Tefvik tevkif edildiler. Namık Kemal Magosa ya, Ebüzziya Tefvik ile Ahmet Mithat Rodos'a Nuri Menapirzade ile Hakkı bey Akka'ya sürgün edildiler. Ebüzziya Tefvik de, Ahmet Mithat da Rodos zindanında makalelerini yazıyor ve İstanbul'a yollu olarak yayımlatıyorlardı. Bir hükümlünün imzası altında yayın yapması o sıralarda kanunen yasak olduğundan Ebüzziya Tefvik bey, oğlu Ziya'nın adına nisbetle (Ziya'nın babası) demek olan (Ebüzziya) olarak imza atıyor ve sürgünde iken yazıları bu imza altında yayımlanıyordu. Ahmet Mithat zindanda çocuklar için bir okul açmıştı. Ebüzziya Tefvik de zindandaki mahbusların yaptığı kaba saba tahta işleri-

ni ele alarak bunlara çok zarif şekil vermekle avunuyordu. Amacı burada dahi halka hizmetti. Onun mahbusları kabiliyetlerine ve meharetlere göre iş bölümüne tabi tutarak nezareti altında mahkumlara yaptırdığı çeşitli zarif elişleri memleket içinde ve dışında büyük bir rağbet gördü. Hapiste bulunanlara geniş bir kazanç yolu açan bu çalışma, onların karakterleri üzerinde de olumlu etkiler yarattı. Ebüzziya zindandaki mahkumlar arasında o kadar fazla nüfuz kazanmıştı ki bir defa Tabur ağası'nın üstüne saldıran kudurmuş bir kalabalık olan 150 pranga mahkumunu bir işareti üzerine durdurdu ve bir felaketin meydana gelmesini önledi. Ebüzziya Tevfik Türk nesrinin geçirdiği ilerleme safhalarını gösteren ve okullar için kaleme alınan (Nü-mune-i Edebiyat-ı Osmaniye)yi yayımladı. 1928'e kadar okullarda okutulan ve çeşitli bas kıları yapılan bu eser bizde Türk edebiyatının il antolojisidir. Victor Hugo (1802-1885) nun (Angelo) isimli piyesinden adapte ettiği (Habibe) ve (Semahat-ı aşk) adlı eserleri de zindanda iken kaleme almıştı.

Yine zindanda iken 18. XI.1875 de (Muharrir) adı altında bir dergi yayımladı. Rodos da iken (Medrese-i Süleymaniye) adı altında ilk defa batı usulünde öğretim yapan bir okulun temellerini attı. Abdülaziz tahttan indirilip yerine Murat V. (1840—1904) geçince Ebüzziya da diğer mahkumlar gibi affa uğrayarak 9.VI.1876 cuma günü İstanbul'a döndü. Rodos zindanında tam 1115 gün mahbus hayatı yaşamıştı. O İstanbul'a döndüğü sırada evvelce kendi çıkardığı gazete de çevirmenlik yapan Şemsettin Sami'yi şimdi Mihran'ın çıkarmakta olduğu (Sabah) adlı gazetede baş yazar buldu. (Sabah) gazetesinde bu sırada (Ebüzziya) imzası üzerinde durarak bu ismi bundan sonra daima kullanacağını belirten bir yazı yazdı. Bu yazıda «Sürgünde bulunduğu sırada yazdığı yazılara ve kitaplara ismini koymaya kanunen imkân bulamadığını, bu yüzden yazdığı bütün yazılara oğlunun adına nisbetle Ebüzziya diye imza attığını, sürgünden döndükten sonra eserlerini kendi adı ile yayımlamağa bir engel kalmamış ise de, sürgünde bulunduğu sırada küçük oğlunun gölgesine sığınarak, kendi isminin hük-

mü olmadığı bir zamanda o nam ile faydalandığı halde şimdi onu terk etmek, küçücük bir çocuğa karşı büyücek bir küçüklük olduğunu söyleyerek bundan sonra da bu adı terk etmeyeceğini, yazılarına (Ebüzziya Tevfik) imzası ile devam edeceğini» ilan etti.

Kısa süre sonra, tahta yeni çıkan Murat delirmiş, yerine 31.VIII.1876 da Abdülhamit II (1842 — 1918) geçmişti. Bu padişah daha şehzadeligi sırasında Ebüzziya Tevfik'le tanışılmıştı. Namık Kemal onu şehzadeye o zaman takdim etmiş ve şehzade de bu yenilik taraf-tarı uyanık genci takdir etmişti. 18.IX.1872 de kendisine tanıtılan Ebüzziya Tevfik'i, aradan 4-5 yıl geçmesine rağmen yeni tahta çıkan padişah unutmamıştı.

Tahta çıktıktan sonra kendisini birkaç defa saraya davet ederek iltifatlarda bulundu. Hatta Mabeyin feriki Eğinli Said paşanın aracılığı ile 1876 Ekimde toplanacak olan çevirmenler cemiyetine üye olarak katılması için Ebüzziya Tevfik'e davetiye de yollattı. Fakat Namık Kemal de, Ebüzziya Tevfik de, Ziya da bu toplantıya davet edilen Ali Suavi ile bir arada çalışamayacaklarını söyleyince bu toplantı gerçekleşmedi.

Padişah Ebüzziya'nın sanat yüklü el hünnerlerini de pek beğeniyordu. Onun el sanatına hayrandı. Bu yüzden köşkünün bazı tez-yinatını Ebüzziya Tevfik'e yaptırdı. Bundan başka Beşiktaş ta Hacı Hüseyin Bağ'ını ona tanzim ettirerek burada bir hayvanat bahçesi kurulması yanlısı olduğunu belirtti. Bu işe 60 lira maaşla Ebüzziya Tevfik'i memur etti. Hatta bu işin Ebüzziya Tevfik tarafından gerçekleştirilmesi için emrine 60.000 Lira ayırdı. Fakat Ebüzziya Tevfik bu işin bir uzmanlık işi olduğunu ileri sürerek bu işe yanaşmadı. Abdülhamit, Kanun-u Esasi'yi hazırlayan komisyona bir takım yeni Osmanlılarla birlikte Ebüzziya Tevfik'i de memur etti. Ebüzziya Tevfik bir ara Kosova mektupçuluğuna tayin edildi ise de bu vazifesinden istifa ederek gitmedi.

ARKASI VAR

EBÜZZİYA TEVFIK

IV.

Şadan FAHİR

Ebüzziya Tevfik'in, memlekette öncülük ettiği ve ilk defa ortaya koyduğu teşebbüslerle, yine memlekette ilk defa bir kimseye uygulanan hususlarda maruz kaldığı fiiller:

GAZETECİLİKTE

- Yayınlandığı gün mecmuası CÜZDAN toplatılmıştır. (5.2.1873)
- Üç gazete ve bir dergiyi bir arada çıkarabilmiş Türk'tür. (İbret, Hadika, (1873) Sıraç, gazeteleri ve Cüzdan Dergisi)
- Hünkârdan bahsederken, devrin gazetelerinde kullanılması adet olan sıfatları sıralamadan, bugün adet olduğu gibi bahseden, kimsedir. (Bu olay sürülmesine ve gazetesinin kapatılmasına sebep olmuştur. Sıraç Gazetesi No. 18 1 Nisan Salı 1873)
- Sürgünde ve hapiste iken dergi tesis edip çıkartmıştır: MUHARRİR mecmuası, Rodos sürgün hapsi, (1876)
- İstanbul'da meydana gelen ilk işçi hareketi olan tersane amelesinin yürüyüşünü, işçisinin hakkını gözeterek, gazetesini sütunlarına ilk geçiren olmuş, bu yüzden gazete kapatılmıştır. (Hadika No. 52, N. 54, Ocak 1873)
- İlk defa bir dergiyi Türkiye'de devamlı olarak (kapatıldığı yıllar hariç) 31 yıl, 15 cild 159 sayı olarak, aynı boy aynı kâğıdı, aynı tertip ve muhtevada çıkarılmıştır. (Mecmua-i Ebüzziya 22.8.1880 ilâ 16.8.1912)
- Gündelik gazeteye çinkografi usulü ilk resim basandır. (Yeni Tasvir-i Ef-kâr, Mustafa Fazıl Paşa resmi, 28.5.1909).
- Gazete idarehanesinde ilk defa klişehane kuran (1910 Tasvir-i Ef-kâr)

MATBAACILIKTA

- Vilâyet Salnamelerini taş baskısından tipografi baskısına geçiren (Bosna Mektupçusu iken çıkarttığı Bosna Salnamesi 1295 — 1878)
- Türkiye'de, devrin Batı tarzı, ilk matbaa kurulması (Matbaa-i Ebüzziya 1881)
- Renkli kitap kabı basmak (Şerare 1882)
- Metinde renkli çerçeve basmak (Şerare 1882)

Kitapta ilk defa çinkografi usulü ve ti-po resmi basmak (Rebi Marifet Yıl 6, 1303 — 1886, Ahmed Mithat'a açık mektupta bunu anlatır.)

- Metinde üç renk kullanmış eser basılması (Rebi-i Marifet, sayı 8, 1305-1887)
- Eski harflerde aynı harfle olduğu halde, hareket kullanılmaması yüzünden, d, e, o, u, ü, okunacağı bilinmeyen kelimeleri okunması lâzım gelen seslere göre tasnif ederek, lugati bu şekilde tanzim usulünü çıkarması. (Lügat-ı Ebüzziya 1886. Usul Dügatın ön sözü s. 20. Bu okunuşlara göre vav harfleri üzerine özel işaretler koydurarak ona göre kalıp yaptırıp hurufat döktürmüş ve bunlar matbaalarda kullanılmıştır.
- Türk Matbaacılığını, o zamana kadar süregelen ve halk dilinde «acem baskısı» denilen kötü ve pis baskıdan, Avrupa baskıları haline getiren, hatta bir kısım Batı memleketlerini geçendir. (1889)
- Matbaacılığı ve kitap baskısını «san'at eseri» haline getirmesi Fransa Cumhuriyetinin dikkatini çekmiş ve kendisine liyakat madalyası yollamıştır. Matbaacılıkta ilk madalya alan Türk'tür. (1898)
- Memlekete ilk defa otomatik matbaa baskı makinesini getirmiştir. (1890)
- Eski yazı harflerle 16 punto büyüklükteki yazıyı 14 punto et'e döktürerek matbaacılığa yeni bir harf çeşidi kazandırmış ve bu harfler piyasada Ebüzziya harfi diye tanınmıştır. (1895)
- Devrinin en kudretli kûfi hat yazarı olduğundan, matbaa harfi olarak yazdığı kûfi harflerle hurufat döktürmüş ve eski devrin Türk matbaacılığına kûfi matbaa hurufatını kazandırmıştır. (1895)

YAYINCILIKTA

- Türkiye'de ilk almanak çıkarılması (Salname-i Hadika 1873 — 1290)
- Lügat kitabında adı geçen eşyanın re-

simlerini basmak. (Lugat-ı Ebüzziya, 1888)

- Eseri daha yayınlanmağa fırsat vermeden el konan ve mahallinde yakılarak imha edilen ilk Türk'tür. (Salname-yi Ebüzziya 1296 — 1879)
- Ucuz, ufak ciddi kitap serisi yayınlanması (Kitaphane-i Meşahir ve Kitaphane-i Ebüzziya serileri 1882 — 1893)
- Batı da olduğu gibi cildli kitap yayınlamak (Durub-u emsâl-i Osmaniye 1884)
- Seri kitap neşriyatını, aynı boy, aynı cins kâğıd, aynı renk kapak ile 110 adet basmayı ve dağıtmayı başarmak

BURSA ÜZERİNE DUYGULANMALAR

Yeşilin pembeye çaldığı saatlerde
Bulvarları kaybettim ne güzel
Trafik lâmbaları hep kırmızı yanıyor

Setbaşı durağından o kızı alıyorum
düşlerime
Bir Osmanlı minyatüründe unutulmuş
elleri

Amasya saraylarına uzanır yürüyüşü
Uludağ tepelerinde dolaşır gözleri

Şeftali çiçeklerinden şallar kuşanmış
ne güzel

Işıklı taçlar takınmış ne güzel
Nilüfer Hatun mu geliyor ne
Lodosa kapılmış etekleri

Sesler geliyor çok uzaklardan
Mehter, ilâhiler, Gülbank-ı Muhammedi
Birşeyler değişiyor ellerime, yüzüme
İçimde zafer günlerinin sevinci

Yeşilin pembeye çaldığı saatlerde
Bulvarları kaybettim ne güzel
Trafik lâmbaları hep kırmızı yanıyor

Yaşar Faruk İNAL

(Kitaphane-i Ebüzziya Külliyyatı 1 — 110. 1885 — 1887)

- Dış Türklere mahsus takvim basıp Rusya'daki Türklere yollamak (Rusya Müslümanlarına mahsus Takvim-i Ebuzziya 1886». 40 bin adet)
- Türkiye'de ilk defa renkli ve tek renk kartpostal basmak, (Bugüne kadar tesbit edilebilen 29 tek renk, 2 renkli 1898)
- Kitaplarda iç kapak basmak usulünü ihdas (1882).
- Kitap isimlerini kûfi hatla basmak yeniliği (Cümel-i Müntehibe-i Kemâl 1882) (Mecmua-i Ebüzziya 23.5.1882) No. 21
- Leipzig dünya matbaacılık merkezinin, yıllı eseri, «Güzel Baskılar» yayınlarına (1891 — 1899 sürüldüğü yıl) arası devamlı olarak bir ilâ üç eseri alınarak yayınlanan ilk ve son Türkiye matbaacısı.
- Yıllık: Internattionaler Graphischer Aus — Tausch, Leipzig. Maalesef 1914 harbine kadar devam eden bu yayına başka Türk Matbaasından eser alınmadı.

EDEBİYATTA

- Telif piyesi Saray dışı halk'a oynanan ilk yazar (Ecel-i Kaza, 1873)
- Hakkında tenkid yazılan ilk telif eser (Ecel-i Kaza, Diyojende 167 5.12.1872)
- Hasılatının oyunculara terk edildiği ilk eser (Ecel-i Kaza, 23.1.1873)
- Adapte ilk piyes, Victor Hugo'nun Anje'o'sundan «Habibe yahud Semahat-ı Aşk» 1876. (Ebüzziya adapte yerine ilk defa TATBİK kelimesi kullandı.
- Piyeste ilk defa ciddi siyasi mesaj verilmesi (Habibe yahud Semahat-ı Aşk da, Abdülaziz idaresine karşı. 1876)
- Batı antlojileri tarzında ilk edebiyat antolojisi. (Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye. 1879)

- Lügatte alfabetik tasnif içinde, okunuş sesine göre kelimeleri sıralamak usulünün ihdası. (Lügat-ı Ebüzziya, 1888)

SANATTA

- Osmanlı İmparatorluğu devrinde Cami iç kubbe çenberine kûfi hatla tam bir surenin kuşak yazısı olarak yazılması (Abdülhamid'in Yıldız Camii, «Sure-i Melek» 1885
- Resmi binalara isimleri kûfi hatla taşta hak ettirilme (Müze-i Hümayun (İstanbul Arkeoloji Müzesi) ve «Meskûkât Müzesi. (halen damga matbaası avlu-

BENİ DE...

Ondan ona giden yollar
Beni de O'na götürün.
Kucak kucak olan kollar
Beni de O'na götürün.

Ağaçlar, topraklar, taşlar
Uğrunda yok olan başlar
Yuvasından uçan kuşlar
Beni de O'na götürün.

Duaya açılan eller
Denizler ırmaklar seller
Doğan günler, esen yeller
Beni de O'na götürün.

Yüceler, yüksekler dağlar
Seneler, asırlar, çağlar
İmanlar, inançlar bağlar
Beni de O'na götürün.

Çiçekler, goncalar, güller
Şehirler, beldeler, eller
Türküler, şiirler diller
Beni de O'na götürün

Mevsimler, baharlar, yazlar
Erenler, âşıklar, sazlar
Tanrı'ya giden niyazlar
Beni de O'na götür

Hüseyin ÇELİKCAN

sunda kalmış eski meskûkât müzesi)
1892

- Bir gazete sahifesinin aynen halı - secade olarak dokutulması, (Konya Mevlâna Müzesi, Konya Gazetesi nüshası, 1903, Ebüzziya'nın Konya'da kurduğu halı tezgahında dokunmuştur)
- Türkiye'de heykel dikilmesi için Meclis-i Mesubana lâyiha verilmesi (Midhat Paşa'nın heykelinin dikilmesi için, Antalya Mebusu sıfatile 1909, 2. Meşrutiyet Meclisi).

MÜTEFERRİK

- Hapiste iken mecburen kullandığı takma adını, afdan sonra ilân vererek soyadı olarak benimsemesi (1876)
- Matbaacılıktaki başarıları Times gazetesinde makale konusu edilen ilk Türk (1891).
- Türkiye'de ilk defa yelkenli bir kotrayı oğluna alan (Oğlu Ziya veremdir, o devirde verem tam aksine, güneşle tedavi edilir sanılmaktadır. İstanbul'da sadece bir kaç İngiliz de yelkenli katra vardır, ilk kotralı Türk Ziya olmuştur. Ancak iki yıl sonra Ziya vefat etmiş, Ebüzziya kotrayı Florya açığında yakmıştır. 1894)
- Matbaacılık başarısı dolayısıyla, sergilere katılmadan, talepte bulunmadan, Fransızlarca liyakat madalyası verilmiş ilk ve son Türk Matbaacısıdır. (1898).
- İlk defa yurd dışına çıkan Türk Mebusan heyetine başkanlık etti. (2. Meşrutiyet, Londra ziyareti, 1909).

SAHİP OLARAK ÇIKARDIĞI DERGİLER

- Cüzdan: 7 Zilhicce 1289 - 5.2.1873. Çıktığı gün toplatılmıştır. Türkiye'de el konan ilk dergidir.
- Muharrir: (8 sayı). (Muharrem 1293 - Ocak 1876) ilâ Safer 1295 - 4.2.1878.
- Mecmua-i Ebüzziya: (159 sayı) (15 cild). (1 Ramazan 1297 - 22.8.1880) ilâ 2 Ramazan 1330 - 16.8.1912).

SAHİP OLARAK ÇIKARDIĞI GAZETELER

İbret: (Namık Kemal, Reşad Kayazade, Nuri Menapirzade ile ortak) (19 sayı) (7 Rebiül evvel 1289 - 13.6.1872) ilâ (3 Cemaziyelahir 1289 - 9.7.1872) (Gazete kapatılmış ortaklar memuriyetle dağıtıldı)

Hadika: (59 sayı) (8 Ramazan 1289 - 9.1.1872) ilâ (8 Safer 1290 - 8.4.1873)

Sirac: (17 sayı) (16 Muharrem 1290) - 15.3.1873) ilâ (11 Safer 1290 - 8.4.1873) (Ebüzziya Rodos'a sürülmüş gazeteler toptan kapanmıştır.)

Le Courier d'Orient: (Fransızca) 1909 nisan, (Müteveffa Giampietri veresesiyle ortak. Bugüne kadar gazeteden hiç bir nüsha bulunmadı).

Yeni Tasvir-i Efkâr (349 sayı) 31.5.1909 ilâ 10.5.1910

Tasvir-i Efkâr

Hak

Tefsir-i Efkâr

Tasvir-i Efkâr

Ebüzziya bu beş gazeteyi oğulları Tâihâ ve Velid ile beraber 1910 ilâ 27.1.1913 (ölümü) arası, 649. sayıya kadar çıkarmıştır. Hükûmetler gazeteyi kapadıkca isim değiştirip yayınlanmıştır.

MÜDÜR OLARAK ÇIKARDIĞI GAZETELER

Terakki 1287 — 1870

Terakki Eğlence 1287 — 1870 (ilk mizah ilâvesini tesis etmiştir.)

Terakki Muhaderet 1287 — 1870 (ilk Kadın Dergisi ilâvesini çıkarmıştır.)

Bosna Vilâyet Gazetesi 1295 — 1877

(Devamı Var)

H A S R E T

Kadrini bilmediğim günler
Ah önemsemediklerim
Dağ çileği gibi
Gözümde tüter.

Zeki ŞEVİK

Ressam Bellini'nin Fatih Sultan Mehmetten isteği

Melda ÖZATA

Fatih Sultan Mehmet, bir hükümdar olduğu kadar, aynı zamanda bir sanat severdi. Hem de gerçek bir sanat sever. Bunu müslümanlığın yüzyıllar süren resim taassubunu kırarak açıklamıştır. Ve yurdumuzda resim sanatını başlatmak için de bilindiği gibi, çağın ünlü ressamı Bellini'yi davet ederek, portresini yaptırarak göstermiştir. Halen Topkapı müzesinde bulunan bu resme karşılık, Ressam Bellini, Fatih Sultan Mehmet'ten bakın ne istemiştir: Henricus Dandola'nın zırh, tuğ, ve kılıcını. Peki ama, kimdir bu Henricus Dandola?

Evliya Çelebi'ye göre, Henricus Dandola 1203 — 1204 yıllarında 4. Latin seferini yapan, bir Venedik ve Genova dükü. Ve yine aynı kaynağa göre, İstanbul'a hücum esnasında, çarpışırken yaralanır. Yapmış olduğu vasiyet üzerine de (İlahi Hikmet yani Hagia Sophia) da ikinci kat'a güney galeriye bir sanduka içinde, geleneklerine göre eşyalarıyla birlikte gömülür. Üzerine konan dikdörtgen mermere de Lâtin harfleriyle adı kazılarak yazılır. Yazı halen yerindedir.

Bir başka inanışa göre de, Dandola, İstanbul'un mutlaka bir gün Lâtinlerin olacağına inandığı için kendisini oraya gömdürdüğüdür. İstanbul'a o kadar hayranmış ki, bu yüzden de 13 Nisan 1204 yılında Hagia Sophia da törenle taç giymiş. Bizans'a ait bir yeri feth etmiş gibi de gurur duymuş olduğu söylenir. Oysa gerçekte ise krallıkla ilgisi uzaktır, denilir.

Bir başka söylentiye göre ise, 1453 fetihinden sonra da mezarı kırılarak açılmıştır.

İstanbul'a Hagia Sophia'ya sahip olmak isteyen sadece Dandola mı? Elbet hayır. İsteyenlerden, ama duası ve isteği kabul olanlardan biri de, yine Evliya Çelebi'ye göre, Eyyüb ül Ensari. İstanbul'u muhasara ettik-

leri sırada, bir heyetle Sultan Ahmet'ten geçerken Bizans komutanına:

— Bu mabed çok hoşuma gitti, çok beğendim doğrusu, arkadaşlar birlikte namaz kılsak, demiş. Bu söz komutanın gururunu okşamış, sevindirmiş:

— Mabedimiz size açıktır, diye cevap vermiş.

Arkadaşları, namazdan sonra Eyyüb ül Ensari'nin:

— Ulu Tanrım, tez günde sen burayı İslâm ibadethanesi eyle diye dua ettiklerini rivâyet etmişlerdir.

Diğer kaynaklar:

Hillary ve John Freely' Strolling through Istanbul

DETLİ OZAN

Öyle bir yara ki derman bulunmaz,
Gönlüm yara yüreğimden kan gelir.
Sorup araştırsam kimse anlamaz,
Ne deva bulunur ne de can gelir.

Ol yüce Allah'tan umut kesmedim,
Hiç kimseye kin besleyip küsmedim,
Hata mı eyledim kusur mu işledim?
Ne beni arayan ne soran gelir.

Bu Seyfi'nin hep çektiği ah u zâr,
İçerimde bi nbir çeşit yaram var.
Çözmeyinen tükenmiyor sorunlar,
Ne derdin eksilir ne derman gelir.

Seyfi KAYA

Ebüzziya Tevfik (V)

Şadan FAHİR

GAZETECİ OLARAK ÇALIŞTIĞI GAZETELER

- Ruzname-i Ceride-i Havadis 1865
Tasvir-i Efkâr 1865 (Şinasi idaresi ve sonrası)
Hakayik-ül Vekayi 1870
Diyojen 1870 — 1872
Çingiraklı Tatar 1873
Hayâl 1874

Makaleleri bulunan diğer bazı gazetelerden tesbit edilebilenler:

- Ceride-i Askeriye 1865
İrtika 1899
Malûmat 1899
Musavver fon ve Edep 1899
Konya Vilâyet Gazetesi 1901 — 1908
Asker 1908

EBÜZZİYA TEVFIK'İN ESERLERİ

Takvimler, Salnameler

- 1295 (1873) Salname-i Hadika
1295 (1878) Bosna Vilâyeti Salnamesi
1296 (1879) Salname-i Ebüzziya (dağıtıma geçmeden el konup imha edilen (3 adet mevcut)
1297 (1880) Salname-i Kameri
1297 (1880) Rebi Marifet (def'a 1) Salname-i Ebüzziya
1299 (1882) Rebi Marifet (def'a 2) Takvim-i Ebüzziya
1300 (1883) Rebi Marifet (def'a 3) Takvim-i Ebüzziya
1301 (1884) Rebi Marifet (Sene 4) Takvim-i Ebüzziya
1302 (1885) Rebi Marifet (Sene 5) Takvim-i Ebüzziya
1302 (1885) Takvim-i Rebi - Zamime-i Rebi-i Marifet
1303 (1886) Rebi-i Marifet (Sene 6) (ilk cinkografi usulü resimli eser)
1303 (1886) Rusya Müslümanlarına mahsus Takvim-i Ebüzziya

- 1304 (1886/7) Rebi-i Marifet (sene 7) Takvim-i Ebüzziya
1305 (1887/8) Rebi-i Marifet (Sene 8) Takvim-i Ebüzziya
1306 (1888/89) Nevsâl-i Marifet (Sene 9) Takvim-i Ebüzziya
1308 (1890/91) Nevsâl-i Marifet (sene 10) Takvim-i Ebüzziya
1309 (1891/92) İmsakiye-i Nevin
1310 (1892/93) Nevsâl-i Marifet (Sene 11) Takvim-i Ebüzziya
1311 (1893/94) Takvim-i Ebüzziya (Sene 12) Takvim-i Ebüzziya
1315 (1897/98) Takvim-i Ebüzziya

- 1316 (1898/99) Takvim-i Ebüzziya
 1317 (1899/1900) Takvim-i Nisa
 1300 (1883) Ahmed Cevdet Paşa'nın Takvim-il Edvarına yaptığı ilâvelerle ikinci baskısı

Bu tarihte tutuklanıp Konya'ya sürgün edildiğinden takvim yayınları da durmuş, sürgünden dönüştikten sonra da (1908) tekrar takvim yayınına başlamamıştır. Ebüzziya Takvimleri, divar takvimi şeklinde, 1843 senesi için olmak üzere Velid Ebüzziya tarafından çıkarılmağa başlanmış, 1945'de vefatına kadar üç yıl yayınlamış, sonra da Ziyad Ebüzziya tarafından (1945 - 1970) 26 sene çıkarılmıştır.

TELİF ESERLERİ

Biografiler:

- Götenberg, İhtira-i fenni tab (66 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 1)
 İbn-i Sina (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 2)
 Galile (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 2)
 Napolyon (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 3)
 Diyojen (36 s.) (1299 - 1882) Kitaphane-i Meşahir No. 4)
 Benjamin Franklen (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 5)
 Hasan Sabbah (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 6)
 Büfon (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 7)
 Ezop (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 8)
 Yahya bin Halid Bermek (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 9)
 Harun er Reşid (26 s.) 1299 - 1882 Kitaphane-i Meşahir No. 10)
 Jan Jak Russo (36 s.) 1299 - 1882 (Kitaphane-i Meşahir No. 11)
 Nikola Şamfor (40 s.) 1304 - 1887 (Kitaphane-i Ebüzziya No. 64)
 Süruri-i Müverrih (54 s.) 1305 - 1888 (Kitaphane-i Ebüzziya No. 70)
 İmparator Vilhelm (56 s.) 1305 - 1888 (Kitaphane-i Ebüzziya No. 67)

- Nef'i (303 s.) 1305 - 1888 (Kitaphane-i Ebüzziya No. 103-106)
 Kemal (22 s.) 1306 - 1889
 Kemal Beyin Tercüme-i Hali 1326 - 1903
 Yukarıda sayılan ve Kitaphane-i Meşahir serisinde çıkanlardan dört eser, daha sonra ilâvelerle, Kitaphane-i Ebüzziya serisinde basılmıştır:
 Diyojen (46 s.) 1307 - 1890 Kitaphane-i Ebüzziya No. 82
 Ezop (64 s.) 1307 - 1890 Kitaphane-i Ebüzziya No. 90
 Benjamin Franklen (48 s.) 1308 - 1891 Kitaphane-i Ebüzziya No. 84
 Büfon (47 s.) 1308 - 1891 Kitaphane-i Ebüzziya No. 85

Diğer Konularda Telifler:

- Millet-i İsrailiye (78 s.) 1305 - 1888 (Kitaphane-i Ebüzziya No. 66)
 Makame-i Tevkifiye (14 s.) 1313 - 1896 Hatırat'dır. 12 nüsha basılmıştır.
 Ne edatı nefi hakkında tetebuat (84 s.) 1324 - 1908 R.
 Yeni Osmanlılar Tarihi (Yeni Tasvir-i Efkâr da tefrika) 1909 - 1910
 Eser yeni yazı ile 3 cild halinde Ziyad Ebüzziya tarafından 1973 de yayınlamıştır.

KAYINVALİDEMİN GÜVERCİNLERİ

Her sabah balkona gelip tüneler
 Kayınvalidemın güvercinleri,
 Yuvamıza huzur, neşe verirler
 Süleyman Peygamber sevgilileri.

Onlara her sabah çeşit yem verir,
 Nimetim, Kudretim diye seslenir.
 Görmezse onlar arar, hislenir,
 Yuvamızın seçkin misafirleri.

Davut KAYAALP

katlı bir zar bulunur. Zatülcenp bu zarın iltihabıdır. Zatülcenp ya kuru olur (bu takdirde ağrılıdır çünkü yaralanan zarın sathları birbirine sürter) ya da yaş olur bu takdirde zarın iki yaprağı

Tıptak
Edebi
akciğey

100 TÜRK BÜYÜĞÜ

Ebuzziya Tefik
(1948-1913)

Hürriyet

MUNTAZAM bir öğrenimi yoktur ama kendi kendini yetiştirmiş, birçok bilim kollarında derinleşmiş, ansiklopedik bilgisini genişletmiş, tüm anlamıyla bir gazeteci. Midesiyle ve yararlarıyla hiçbir kliğe bağlanmadı, inançlarından hiçbir fedakârlıkta bulunmadı. Kültür hayatımıza birçok eserler armağan etti. "Tasviriefkâr" gazetesini kurdu. "Mecmua-yı Ebuzziya" külliyyatını o çıkardı. "Kütüphane-i Meşahir" ve "Kütüphane-i Ebuzziya" adları altında yararlı eserleriyle milli kütüphanemizi zenginleştirdi. "Nevsal-i Marifet", "Reb-i Marifet" ve "Takvim-i Ebuzziya" gibi ansiklopedik eserler de onundur.

Özgürlük uğrunda fikirlerinden ve yazılarından ötürü sürgünlerde yaşadı. Sürgündeyken eserlerini kendi adıyla yayımlayamadığı için, "Ziya'nın babası" anlamına gelen "Ebuzziya" takma adını kullandı ve hep bu adla anıldı. Yaşantısı süresince birçok takibata uğradı, Abdülhamit II'nin adamları tarafından defalarca sorguya çekildi, yemek yediği lokantayı değiştirmesine kadar özel yaşantısına müdahale edildi. Onu bir gün mason diye tevkif ettiler. Oğlunun: "Babacığım lütfen Mösyö editör Mason'a yazınız da "la Natür" mecmualarını Nilvan'a göndersin" diye Mısır'dan gönderdiği bir mektup üzerine tevkif edildi. Mektupta geçen kitapçı Masson adını mahkeme reisi uluslararası bir dernek olan "mason"la ilgili söylediği için "sen mason musun ille de cevap ver?" diye diretir. Ebuzziya da "bu sual tevkifimle ilgili olmadığı için cevap vermiyorum. Ancak Zaptiye Nazırı Nazım Paşaya cevap verebilirim" der.

İşe Nazır Paşa müdahale eder, "Massonlar" "Masson"un birbiriyle ilgisi olmadığı anlaşılır ama Ebuzziya yine serbest bırakılmaz; soruşturmaya devam olunmak üzere tekrar tevkifhaneye gönderilir. Daha çekecek çok çilesi vardır.

Ebuzziya Tefik Bey İstanbul'da doğdu. Babası Koçhisar'lı Kâmil Efendidir. Daha 16-17 yaşlarında Namık Kemal'in dikkatini çekti, onu çevresine aldı. Şinasi ile de tanışan Ebuzziya bu çevreden ilk bilgilerini toplamakta çok yararlandı. TERAKKİ gazetesine makaleler yazmaya başladığı zaman henüz yirmi yaşındaydı. Fransızcasını daha da ilerletmek ve incelemeler bulunmak için Paris'e gitti. Bu gezi, kitapçılık dünyamıza Batı ayarında eserler kazandırdı.

Meşrutiyetin ilânından sonra milletvekili seçildi, 27 Ocak 1913'te Haydarpaşa'ya giderken vapur iskelesinde kalp durmasından öldü.

'à la perfection.

Les amateurs de ce genre de travail artistique auront tout loisir d'en examiner des spécimens en l'agréable compagnie du propriétaire de l'établissement qui est toujours heureux de recevoir des Anglais ou des étrangers et de leur offrir des échantillons de son intéressante production, tout en faisant le passionnant récit des peines et difficultés qu'il a dû surmonter pour parvenir à cette perfection.

البر القيا

توساد نوزاد
نوزاد نوزاد
نوزاد نوزاد
نوزاد نوزاد

17

TDV ISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 26.125.40

Un autre établissement fondé et dirigé par un jeune Turc de bonne famille et d'excellente éducation, ayant effectué des voyages à l'étranger ^{afin de} étudier les langues européennes et ^{s'instruire} professer dans les arts et les sciences, est l'imprimerie de Tevfik Bey Ebusiah à Galata, près de la Banque Ottomane.

La typographie ornementale y a été portée à ^{une} perfection inégalée dans aucune imprimerie européenne de ce genre. Tevfik Bey s'était consacré ~~entièrement~~ ^{exclusivement} à cette branche de l'art et avait laissé de côté la lithographie.

les livres et, les gravures, les marges ornementées les combinaisons ~~absolues~~ ornementales colorées et festonnées de l'impression orientale qui y furent produites, sont les plus beaux spécimens d'écriture orientale et de reproduction de manuscrits anciens qu'il soit possible d'imaginer.

33
25

(12)

KALEM

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.125.41

EBÜZZIYA TEVFIK

Mustafa NİHAT
ÖZÖN

İleri anlara
ithamlama
şairler di
ini ileri sür
namına bi
ollü eserlerin
leriyle dolu
amını verdi
n da anhya
artulamıyor.
ullandığı de
akia mesele
mahiyetini
kaca Halk E
e şairler de
bulunsa da
bunlar de
emez. Bun
mahiyeti ve
alardaki hu
le asıl ede
meçbur e
uş olsa, ma
çın'ın «Hece
uşsak, eski
artiyle, hep
diye kabul
a birer şahe
meğe kalka
nan o bozuk
ürk edebiya
diye ortaya
zevk namına
çü yok mu?
bep kalmazdı
yatı tabirinin
sekinde de
bu tabir
endi dille.
bir zaman
lemez, de
var; Garp
nin kulla
Biz bu ta-

ölüm yılı dolayısıyla:

Bu sene üç büyük muharririn ölümleri yirmi beşinci yıl dönümlerini geçiriyor. 1913 yılının, Balkan harbi neticesi memlekette doğurmuş olduğu perişanlığa, ilkin Ahmet Mitat'ın, arkasından Ebüzziya ile Recaizadenin ölümleri biraz acılık katmış oldu.

Üçü de, aynı neslin ve devrin adamları memleket hayatında aynı sahanın başka başka şubelerinde tesirler yapmışlardır.

Ahmet Mitat ve Recaizade haklarını bilhassa sonuncusununki yeniden tika muhtaç olmakla beraber - bir hayli azalar yazıldığı halde, Ebüzziya pek az taksis mevzuu olmuştur. Halbuki, öteki kadavraları gibi azla ve yayılmış eser tesir sahibi olmamakla beraber, yaşadığı devrin hususiyetleri ve bu hususiyet-

leri folklor karşılığı olarak alırsak, asıl mevzuumuzu teşkil eden edebî vakıaya bir isim vermek icap eder. Yok eğer folklor karşılığı olarak (Halk bilgisi) tabiri muhafaza eder de (Halk Edebiyatı) tabirini - alem olmak haysiyetiyle - bu edebiyata tahsis etmek istersek zihinlerde bir bulanıklık, bir iltibas kalacaktır. Bu halde yine başka bir isim vermek zaruridir.

Biz makalemizde bu dilemmayı çözmek istemiyoruz. Esasen maksadımız sadece, meseleyi bütün ehemmiyetiyle ortaya çıkarmaktan ibaretti. Onun için şimdilik yeni bir teklifte bulunuyoruz. Bu-

lere karşısı bakımından onlardan aşağı kalacak bir şahsiyet değildir.

Ebüzziya 1849 da doğmuş olduğuna nazaran Namık Kemal ve Ahmet Mitat'tan dokuz, Recaizadeden de üç yaş küçüktür. Bu hesapça Tanzimattan sonra doğan ve yetişen ilk nesli teşkil edenler arasında bulunuyor demektir.

Tanzimat 1839 yılında olmasına rağmen ilk yenilik hareketlerinin Şinasinin gazeteciliğe başlaması zamanı ile gösterilmesi arasında çeyrek asra yakın bir aralık vardır, ki bu da o tarihte yeni neslin 19-25 arasında olduğunu gösterir.

Ebüzziyanın (bu lâkabi sonraları, Rados sürgünlüğü sırasında almıştır, o vakte kadar yazılarına Tevfik imzası koymuştur.) ilk tahsili hakkında bir malûmatımız yoktur. Bir yazısında «Kemal ile mebdei muarefem olan 1281 (1864) de...» dediğine

nunla beraber mesele her zaman için, ana problem olarak mevcut olacaktır. Bu dava halloluncaya kadar vazifemiz, Halk Edebiyatı adını vermekte devam edeceğimiz bu mevzua daha derinden nüfuz etmeğe, vakıaları ilmi usullerle tasnife, mukayese ve izaha çalışmaktır.

Biz bu makalemizde, sadece, her şeyden evvel, bir ölçü olarak kullanılmak icap eden, halk edebiyatı ile folklorun ayırt edilmesi meselesine işaret etmiş bulunuyoruz. Gelecek sayımızda mesele nin başka cephelerden de tetkikine girişeceğiz.

Ahmet Kutsi TECER

nazarın Kemalle 15-16 yaşında iken tanıştığını anlıyoruz. Başka bir yazısında da Kemalin Devri İstılâ yazısını kendine dikte ettirdiğini yazar ki, bu makale Tasvirîefkâr 1866 kânunuevelinde (No. 443) kısım kısım konulmaya başlamıştır. Kendi zamancının yetişmiş insanlarından biri hakkında yazdığı bir makalede «... Bu zatın nihayet bir rüştiye mezunu olduğunu haber vermek kifayet eder. Bu kusur ise ona ait değildir, zamanındır. Çünkü onun yetiştiği zamanda memlekette, biri (Bayezit Rüştiyesi), diğeri (Valide mektebi), üçüncüsü de (Mektebi İrfan) namındaki mekteplerden başka derece saniye mekâtibi yok idi.» diyor. Binaenaleyh, Şinasi, Kemal ve Ziya paşa hakkında bazı hoca isimleri ve çalışma sistemleri bize intikal ettiği halde Ebüzziya bu hususta bize bir şey bırakmamıştır. Yalnız yukarıda Kemalle olan tanışıklığını tesbit ettiğimiz yaş, Kemalin idaresi ile ve otodidaktik yetişmiş bir insan olduğuna hükmedebiliriz.

Kemal Avrupaya giderken (17 Mayıs 1867), Şinasinin kendisine bırakmış olduğu Tasvirîefkâr'ın neşredilme işini Recaizadeye bırakmıştır.

Bu sıralarda Babîâlidin matbuat hakkında bir kararname neşredilmişti ki uzun müddet gazetelerin hayatını tanzim eden ve sadrazam Âli paşanın sağlığında da, ölümünden sonra da adıyla cinas teşkil teşkil ettiğinden dolayı iki manalı kullanılmak âdet olan bu kararname kısa bir müddet için matbuat nizamnamesi ahkâmını ortadan kaldırıp hükûmetin lüzum gördüğü zaman istediği gazeteyi müddetli veya müddetsiz tatil edilebileceklerine dair idi.

Ebüzziyanın 1870 yılında Terakki gazetesinde çalıştığını Şinasi ile yaptığı bir mülâkatı anlattığı esnada geçen bir konuşmadan anlıyoruz. Şinasi, Ebüzziyaya soruyor:

— Terakki'yi yazıyormuşsunuz, siz mısınız?

— Kemalpaşazade Sait bey ile birlikteyiz. Bir de tanımadığınız İsmail Elnamında biri var.

Terakki o zamanın epey ileri fikrî gazetesi temsil ediyordu. Bir çok gazeteler gibi cuma ve pazardan bazı günler çıkıyor, cuma nüshalarını Terakki Eğlence, ve pazar nüshalarını da Terakki Muhadderat diye ayrı ayrı mizah ve mizahlar nüshası olarak çıkarıyor, memlekette ilk kadın mecmuasını neşretmiş oluyordu.

Bu gazetede Recaizadenin Mepriz tefrikası Tasit'ten tercüme Roma tarihçi Lamartine'den bazı yazılar, Victor Hugo'nun sürgünde söylediği nutuklarda bazıları, Fransa'nın 1870-71 harbinde bazı zaman evvelki hâdiselerine dair gazeteler yazılan, mebusan müzakerelerine dair tercüme bulunuyordu.

Kemal, Avrupadan döndükten sonra Diyojen adlı mizah gazetesine ara sıra yazdığı gene Ebüzziyadan nakil olarak bilindiği gibi, kendisinin de Tefvik imzalı ve Şinasinin ölümüne dair ateşli bir hitap olan bir fıkrası Diyojen'in 52 ci nüshasında vardır.

Âli paşanın ölümü (8 Ağustos 1871) üzerine Kemal, arkadaşlarıyla bir gazete çıkartmak işine girişiyor. Adını İstikbal olarak tayin ettiği bu gazetenin çıkması için gereken formalitelerle bir kaç ay uğraşıyorlar, en son karar verilmek üzere iş Babîâliye geldiği zaman olmaz cevabıyla karşılaşınca bu sefer kombinezon yolu tutuluyor. Kararnamei âlinin tatil ettiği bir takım gazeteler var, bu gazetelerin ekserisinin sahipleri Türkçe okuyup yazması olmıyan - o zamanın tabiriyle gayri müslimlerdir - insanların ellerinde, ve onlar da gazetelerini yazı ile uğraşan adamlara kiralamaktadırlar. Nitekim A-

z. ya- Sarafyan isminde birinin sahip ol-
duğu ve Ahmet Mitatın bir müddet yazı
birlik- ile uğraştığı İbret isimli bir gazete
Efendi- a sırada tatil zamanını bitirmek üzere
Bu gazeteyi alarak başta Kemal ol-
maz üzere, Nuri, Reşat, Tevfik (Ebüzzi-
yal Mahir imzalarıyla ve (mesleki kita-
bıdan yetişmiş oldukları, taayyüşlerini
bu yolda yaptıkları için) muayyen
bir müddet için İbret'in yazı işlerini üzer-
lerine aldıklarını bildiren bir beyanname
neşre başladılar (13 Haziran 1872).

İbret'te Ebüzziyanın Tevfik imzasıyla
Şük beyleri müdafaa (No. 2), Vazifeşinas-
lık (No. 5), İtalya veliahdının Berlin se-
yahati dolayısıyla Almanya ve İtalya an-
laşmaları hakkında İttifak tasavvurları
(No. 11) makaleleri ve bir de kısa fıkrası
vardır. Gazete bu son yazıdan bir hafta
sonra iki aylık bir tatil cezasına uğruyor,
Kemal, Reşat ve Nuri Beyler memurluk-
la İstanbul'dan uzaklaşıyorlar.

Gazetenin bu kapatılışı, muharrirleri-
nin dağılışı İbret'in akibetini çok karanlık
bırakıyor. Halbuki Ebüzziyanın elinde
bir matbaa vardır. Çünkü Şinasi öldük-
ten sonra malları satılırken, kendisini
seven Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa, babasız
kalmış olan oğluna yardım olmak üzere
kitaplarını aldığı gibi matbaasını da satın
alıyor ve Kemal ile Ebüzziyaya hediye
ediyor. Kemal de, hakkını Ebüzziyaya
terketmiş bulunduğu için, Ebüzziya tica-
rî bir iş olarak matbaayı işletmek mecbu-
riyetinde bulunuyor. Onun için bu kapa-
tılan gazete yerine bir gazete çıkartmak
teşebbüsüne girişiyor. Sıraç isimli bir
gazete çıkartmak için müracaat ettiği za-
man İstikbal'in akibetine uğruyor ve İbret-
in kombinezonuna başvuruyor. Eski-
den (Fünun, maarif ve sanayiden bah-
setmek üzere) haftalık çıkarılmış ve neş-
riyatını tatil etmiş olan Hadika gazetesi sa-
hibi Aşir efendi ile anlaşılıyor. Hariciye

nazırı Halil Şerif Paşanın delâletiyle poli-
tikadan bahsetmek müsaadesini de ala-
rak Hadika'yı neşre başlıyor (9 Teşrinisa-
ni 1872).

Ebüzziya gazeteyi çıkarmaya karar
vermeden evvel Namık Kemal'in yazı yar-
dımını temin etmiş vaziyettedir. Ve bu
Kemal'in Geliboluda mutasarrıf bulundu-
ğu halde, üstelik İbret te gene eskisi gi-
bi intişare başlamasına rağmen yapılı-
yor, Kemal, İbret'e B. M. (Başmuharrir)
ve Hadika'ya N. K. (Namık Kemal) rü-
muzları ile yazıyor.

Ebüzziya bir yandan da kitap basıyor.
Tomruk dairesinde bulunan Şinasi'nin
matbaası Sultanhamamında bir pasaja
taşınmıştır. İlk basılan kitap Reşit Paşanın
Âsârı siyasye'si, Namık Kemal'in Salâ-
haddini Eyyubî tercüme-i hali ve kendisi-
nin Eceli kaza piyesidir. Baskı sayısı
hakkında bir malûmat vermemekle bera-
ber, Ebüzziya, Reşit Paşanın bazı siyasî
yazılarını ihtiva eden eserin bir hafta son-
ra ikinci tab'ını yaptığını, Eceli kaza'nın
da o zamanın akça değerine göre hayli ba-
hali sayılacak olan yedi buçuk kuruşa
olduğu halde bir hafta sonra nüshaları-
nın tükendiğini yazar.

Kemal'in Gelibolu mutasarrıflığı çok
sürmedi, oradan geri döndüğü gibi. Nu-
ri Bey ve Reşat Bey de kaymakam bulun-
duğu Bilecik'ten geldiler. Namık Kemal
bu dönüşte tiyatro ile uğraşmak üzere ba-
zı gençleri topladı. Bu teşebbüsün ilk ese-
ri olarak, Ebüzziyanın Eceli kaza piyesi
26 Kânunusani 1873 pazar akşamı Ali
Beyin Ayyar Hamza piyesiyle birlikte oy-
nandı.

Piyes (Osmanlı tiyatrosunu ilerletmiye
çalışan komitenin nezareti ve Hariciye
Nazırı Halil Paşanın himayesi altında)
sahneye konuldu. Zamanın vükelâsın-
dan ve yabancı sefirlerden bazıları tem-
silde bulundular.

Pakat bir yandan matbuat âlemi iç ve dış hâdiselerin sıkıştırması ve üst üste gelmesi yüzünden dalgalanmaya ve oldukça heyecanlı bir neşriyat alıp yürümeğe başlamıştı Ahmet Mitatın Dağarcık mecmuasındaki yazılarından bazılarının yüzünden dinî bir münakaşının çıkması ve Ebüzzıyanın Hadika gazetesi adına yeni bir tarzda bir salname tertibi bir kalkışması Âli Paşanın otoriter idaresinin yerine kaim olan hükûmet damlarının tedbir almalarını icabettirdi. O vakit kadar gazeteleri idare etmek için Âli paşanın sadrazamlığı zamanında, Kemal ve arkadaşlarının Avrupaya kaçma hâdisesine sebep olan 14 mart 1867 tarihli bir kararname vardı. Âli Paşanın ismi ile güzel bir cinas teşkil ettiği için gazeteleri daima (kararnamei âli) denilen bu karara nazaran hükûmet o zamana kadar mevcut olan matbuat nizamnamesini fevkalâde hallere binaen (muvakkaten) bir tarafa bırakarak lüzum gördüğü anda istediği gazeteyi kapatabileceğini bildiriyordu. Ve bu kararname zaten gazeteleri ikide bir kapatıp durduğundan hükûmetçe kolay ve rahat tatbik edilebilir bir halde görülüyor ve Girit meselesi örtbas edildiği halde bu hüküm devam edip duruyordu.

Aynı vaziyeti kitaplar hakkında da tatbik etmek çarelerini araştırdıkları zaman matbalar için 1857 de yapılmış nizamnamenin bir maddesine istinad dilerek (basılacak kitapların Meclisi Maarifçe görülüp mülk ve devlet bakımından mazarratı olmadığı sadarete arz edilerek müsaade alındıktan sonra basılması) maddesi bulunarak bunun tatbikine kalkışıldı.

Halbuki bu nizamnamenin yapıldığı zamanki vaziyet ile bu maddenin istihdaf ettiği gaye, aradan geçen on altı senelik bir zaman içinde değişmiş v hattâ aynı nizamnamenin maddeleri arasındaki hü-

kümler bu yeni varılmak istenen netice nakzeder vaziyette görülmüştü.

İşte bundan dolayı Kemalın kullanmış olduğu bir tedbirle (kalemlerini dilenci değeri olan bir etmek istemeyen erbabi kalem) uzun beyanname tertip ederek neşrettikleri gazetesi İbret te bunun aleyhinde epey ve kuvvetli neşriyatta bulunmuştur.

Ebüzzıya, yukarda adı geçen meşhur beyannamenin neşrinden sonra İbret gazetesinde bir tezkire neşrederek bunda, matbaasının hazırlamakta olduğu eseri neşredebileceğini Maarif Nezareti bunu zararlı gördüğü takdirde toplattırabileceğini, kanuna aykırı gördüğü takdirde de kanun dairesinde yapılacak cezaya razı olduğunu ilân etti (İbret, No. 109).

Filhakika Hadika Salnamesi neşredildi ve toplattırıldı. Bir gün sonra da İbret bir ay, Hadika iki ay olarak kapatıldı (1)

Hadika Salnamesi, Ebüzzıyanın, sonraları üstünde çok çalışıp gayet güzel eserler verdiği takvimcilik ve almanak sisteminin ilk eseridir. Ve örnek olarak da Garp eserlerini göz önünde bulundurduğu kendinin söylemesiyle meydandadır. Namık Kemalın Hadika kazetesinde çıkmış olan makalelerinden bir kaç tanesi ile bir çok yanlışlıklarına rağmen uzun zaman tek olarak kalmış bulunan Türk gazetelerinin teracimi ahvali, Amerika gazeteleri, Taymis gazetesinin makinasıyla kâğıdı (o sıralarda İstanbulda Âmire matbaasından başka matbaaların pek azında istimli makina vardı, diğerleri kol kuvvetiyle işliyordu.), Viyana gazeteleri, Amerika mektepleri ve usulü tahsil, Avrupada mektepler, Fransanın şimdiki e-

(1) Bu Hadika gazetesi bundan sonra bir kere de Şemseddin Sami tarafından 19 mayıs 1873 te tekrar neşredilmiş, ve temmuzda külliyen fesh ve ilga olunmuştur. (Hülâsatülefkar, No. 20).

M A S K E

*Nefretim içimde, yüzümde maskem,
Dinleyip durdukça müraî sözler
Hem tiksiniyorum, gülüyorum hem.*

*Hayal öyle temiz bir hayat özler
Ki ruhu gösterebilir parlak bir ayna
Gibi akis veren âşina gözler.*

*Bu küçük imbikte, ey samimiyet,
Bu toprak imbikte, kalbimde, kayna;
Süzül, geç, ruhumu yıka nihayet.*

*Sen dol da boşalsın neşe ve elem,
Silinsin bir anda içimden nefret,
Düşün benliğimi gizliyen maskem.*

Ali Mümtaz Arolat

diplerinden bazılarının serveti gibi bir çok malumatı kısaca veriyordu.

Hadika kapandıktan sonra, Ebüzziya evvelce başvurarak alamadığı Sıraç gazetesinin imtiyazını almaya çalışıyor. İsrarlı takipleri bu işi başarmasına sebep oluyor ve gazeteyi neşre başlıyor (15 Mart 1873).

Fakat bu hal uzun sürmüyor, Vatan piyesinin oynanmasından sonra çıkan hâdise vesilesi İlbret'i, Sıraç'ı kapatmaya sebep olduğu gibi sahiplerinin de İstanbul'dan uzaklaştırılması neticesine varıyor (Nisan 1873).

Bu sürgünde Ebüzziya Tevfik, Ahmet Mitatla beraber Radosa düşüyor. Otuz sekiz ay süren bu Rados sürgünlüğü esnasında Ebüzziya da, öteki arkadaşları gibi çalıştı. Ve sürgün bir adamın kendi adı ile kitap neşredememesi, başka mesul bir neşreden bulması hakkındaki kanunî zaruretten dolayı oğlunun adına sığındı, Ebüzziya diye künyelendi. Ve Sürgünden döndükten sonra da bu adı bırakmadı.

Rados sürgünlüğü arasında, Ahmet

Mitat'ın Dağarcık mecmuasını çıkardığı gibi, Ebüzziya da Muharrir mecmuasını çıkarmaya başladı. 1876 başlarında aylık olarak çıkarılmaya başlanan bu mecmua, Dağarcık'a nisbetle daha okumuş bir zümreye hitap ediyordu. Matbaasını, bu müddet esnasında, sonraları (Sabahçı) diye şöhret almış olan Mihran efendiye kiralamış bulunuyordu. Bu mecmuayı yazmakla beraber bir taraftan da Nüme-nei edebiyatı **Osmaniye**, Durubu emsal, meşhur adamları hayatları hakkında yazılarını hazırlıyor, Ahmet Mitatla beraber pedagoji meseleleri ile uğraşarak Medrese-i Süleymaniye (Radosta) tadrisi-tiyle alâkalanıyor, gene Ahmet Mitatla kâh dargın, kâh barışık vaziyetlerde, Pol de Kock'tan Üç yüzlü karı romanını tercüme ediyor, tiyatro hevesinden geçemiyerek, Victor Hugo'nun Ancelo Mari piyesini **Habibe - yahut - Semahati aşk** adıyla adapte ediyor ve neşrediyor. Eser, imzasız neşrolunduğu için, Ebüzziyadan bahseden yazılardan çoğunda adı geçmez.

(Arkası var)

Ebüzziya Tevfik

II

Mustafa NİHAT

Ebüzziyanın bu Rados sürgünlüğünden kurtulması, diğer arkadaşlarıyla beraber, ancak Abdülâzîzin tahttan indirilmesi (30 Mayıs 1876) üzerine oldu.

Âli Paşanın, elde mevcut bir matbuat nizamnamesi olduğu halde, gazeteleri idare etmek için meşhur kararnameyi (1) neşrettiği tarihten sonra bir müddet sıkı bir başlı altındaki gazeteler, yavaş yavaş ve Âli Paşanın ölümünden sonra bilhassa, gene istedikleri yolda neşriyata koyulmuşlardı.

(1) Edebiyat ve fikir tarihimizde adı çok geçen bu kararnameyi aşağıya aynen yazıyorum:

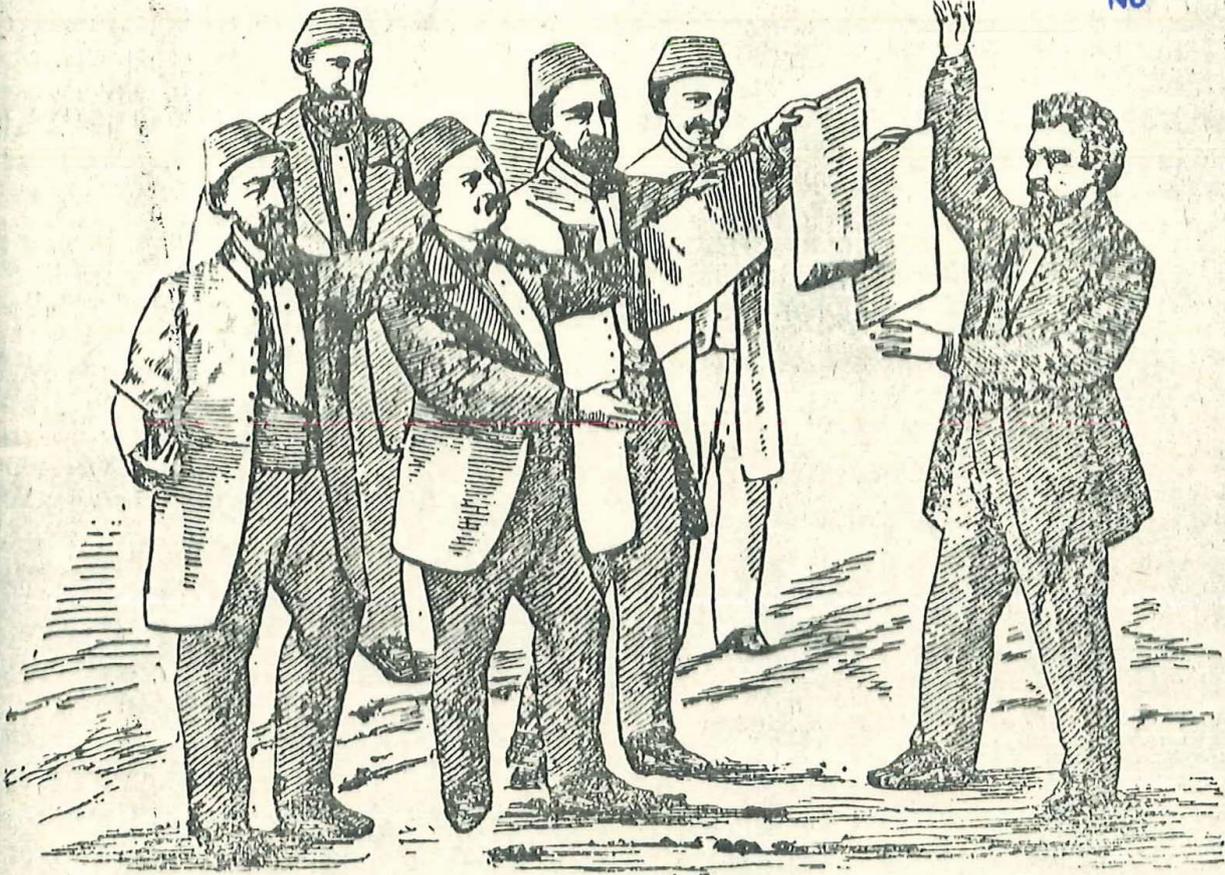
Dersaadette elsinel muhtelifde tab-ü neşrolunmakta olan gazetelerin bir takımının bir müdettenberi ittihaz etmiş oldukları lisan ve meslek ile vazifelerinden olan tehzip ve ıslahı ahlâk merkezinden çıkarak menafii umumiyei memlekete muğayereti asliyesi derkâr olan ifrat ve tefrit vadilerine girip çok kere esas devlet hakkında bile zebandırızlık etmek derecesine kadar mütecasir olup yaşadıkları ve servet ve sâmanın tahsil ettikleri memleket hakkında sairlerinin vukubulan itirazatının def'ine gelişmeleri lâzım gelir iken husemaya âleti fesat olarak bir takım efkârı muzır ve havadisi kâzibe neşretmektedirler. Bu makule matbuat ve evrakın ıslahat ve terakkiyatı umumiyeye medarı küllisi ve hükûme'nin harekâtı hakkında bile faydası olabileceği mülâhazasıyla Devleti Aliye bunların inanı efkârını bir mertebeye kadar itlak etmek arzusunda bulunmakla beraber gazetelerin illeti gaiye ve memuriyeti hay-

Mahmut Nedim Paşanın ikinci sadrazamlığında kendi yaptıkları aleyhine olan neşriyatı susturmak için on yıl evvel neşredilmiş olan bu kararname hükümlü kâfi bulmamıza başlamıştı. İlk Hersekte idare memurlarının zulümlerine karşı bir ayaklanma şeklinde başlayıp sonraları Karadağ ve Sırbistanın ve dolayısıyla Avusturya ile Rusyanın teşvikiyle olduğu meydana vurulan isyan hareketi, devlet varidatının dışardan edilmiş borçları ödeyemez bir hale gelmesinden do-

riyeleri telifi efkâr ve menafii hizmet olduğu halde bir çok eracif ve ekâzip ile tedhîşi ezhan ve nihayetül'emr beynel'ehall muhasamayı müstelzim olacak bir yola gitmelerine nazarı bikaydî ile bakılması münafii vazaifi hükümet olacağından ve şu halin tarafı saltanatı seniyeden ıslahı ahvali tebea ve memleket ve istihsali esbabı terakkî ve memuriyet zımında her vakitten ziyade bezli cehit ve himmet buyurulmakta olduğu esnada zuhur ve cereyanı bir kat daha baisi teessüf bulunduğundan vîkayei asayış ve nizam kaziyel mültezimesine binaen bu kaide hilâfında bulunan gazeteler ve risalelerin bütün devlet ve umum millete raci olan mazarratlarının men'î zımında matbuat nizamâtı mevzuasının ahkâmı haricinde olarak hükümetçe icrayı muamelei tabiiye ve ittihazi tedabiri man'aya karar verilmiştir.

İşbu karar sureti muvakkatede olarak istilzam eden esbap ile beraber bertaraf olacaktır..

10 zilcade 1283 (17 Mart 1867) Takvimi-
vekayi No. 875.

BİRİNCİ — Aman edibi muhterem şuraya bir bent yaz.

İKİNCİ — Canım edibi meşhur iki söz de şuna.

ÜÇÜNCÜ — Kuzum edibi Kâmil bir ufacık fıkra da bana.

DÖRDÜNCÜ — İki gözüm edibli zılsan bir söz de şuracığa.

BESİNCİ — Elmasım edibi âzam bir parça da şu kâğıda.

EDİBİ MÜŞARİLEYH — Amanın can kurtaran yok mu!...

(Hayal gazetesi, No. 262, 29 Haziran 1876.)

layı borçlar hakkında yeni bazı yollar tutulması, meraleket içinde para sıkıntısı, ve bunların üstüne bir de Mitat Paşa ve Hüseyin Avni Paşa gibi Abdülâziz ve Mahmut Nedim Paşaya karşı şahsî kin sahiplerinin entrikaları, İstanbulda bir hayli fikirler husulüne sebep oldu. Mayısın ilk haftasında içinde Selânikte bir Bulgar kızının müslüman olması yüzünden çıkan ve yabancı konslosların ölümüne sebep olan hâcise, derken Sofya mutasarrıflığından Çtluk Köy ve Avrat alan kavgasının gazetelere aksetmesi, bu sırada gazetelexin de maddî menfaat için olur olmaz havadisleri ilâve şeklinde çıkartmaları, müvezzilerin sokaklarda ga-

zete satışı için heyecan uyandırıcı vak' a adları söyliyerek gazete satmaları Mahmut Nedim Paşa hükûmetini tedbir almıya sevketti.

Şu aşağıya aldığım resmî tebliğler bu işin resmî ifadesidir:

Resmî İlân:

«Dersaadette tabolunan Türkçe gazetelerden bazıları Devleti Aliyenin mesleki âlisine ve vekayii âlemin sureti cereyanına vâkıf olmadıkları halde, ahvali hazıra ve icraat ve niyatı seniye hakkında bazı mü-taleatı gayri saibe neşrü ilân etmekte olduklarına ve halbuki bir maddeye dair mü-taleatı saibe beyan etmek onun künhü hakikatine ittılâa manut olup, mehamı umuru saltanatı seniye hakkında alel'amiya be-

yanı ihtarat ve mütaleat ise bitabi dahi mücazat olduğuna, ve evraki havadisın icrat ve niyeti saltanatı seniye hakkında bendi mahsus gibi neşrecekleri makalâtın malûmatı sahihaya müstenit olması lâzimededen bulunduğuna ve bunun hilâfı neşriyat hem evraki havadisın intizamı mündericatını muhil, ve hem de ezhanı nasın beyhûde yere it'ap ve işgalini müztelzim olduğuna mebni, gazetelerin bundan böyle iktiza eden mercii resmiden istihsalı malûmatı sahiha etmedikçe, bendi mahsus gibi makalât neşretmeleri katiyen tahtı memnûiyete alınmış olmağın, ilânı keyfiyete iptidar kılındı.»

Sabah, No. 61; 7 Mayıs 1876 (13 Rebiülâhîr 1293, pazar.)

İlânı resmî

«Dersaadette tabolunan gazetelerden bazıları, matbuat idaresinden ruhsat istihsal etmedikleri halde, ara sıra ilâveler neşretmekte olduklarına ve bu hareketleri ise bilâruhsat ilâve neşredilmemesi hakkında mukaddema ilân olunan karara külliyyen münafi bulunduğuna mebni, fimabaat hükümeti seniye tarafından emri mahsus olmadıkça ilâve neşri katiyen memnu olmağın ilânı keyfiyete iptidar kılındı.»

Sabah, No. 62; 8 Mart 1876 (14 Rebiülâhîr 1293 pazartesi.)

İlânı resmî

«Dersaadet ve Galata ve Köprübaşında gazete müvezzilleri gazetenin münderecatından bahsederek bağırarak olduklarına, ve bu ise bazı gûna eracifin tekevvününe sebep olacağına mebni, müvezzillerin gazete münderecatından bahsetmeleri katiyen tahtı memnûiyete alınmış olmakla, bundan böyle gazeteyi ismiyle fûruht ederek, münderecatından bahsetmemeleri ve isga etmiyen müvezzillerin dahi canibi zabıttadan tedip olunacakları mukarrer bulunmuş olmağın, ilânı keyfiyete iptidar kılındı.»

Sabah, No. 63; 9 Mayıs 1876 (15 Rebiülâhîr 1293 sel.)

Nihayet bunların yetmediği görülünce (zamanın matbuat müdürünün itirazlarına rağmen) sansür usulüne baş vuruluyor. 10 Mayıs 1876 çarşamba günü bu tatbik edilmeye başlanıyor, ve şu tebliğle bildiriliyor:

İlânı resmî

«Matbuatı Osmaniyenin münderecatına idareden ziyadesiyle dikkat ve ihtimam olunmakta, ve ekseriya tatil ve ilga gibi mücazat dahi icra edilmekte ise de, ahvâlî haziranın ehemmiyeti cihetiyle, gazetelerin alelûmum kaviyen tahtı inzibata alınması vecibeden bulunduğundan, Dersaadette ve memaliki mahrusi şahanenin kâffe cihâtında elsinei muhtelifede tabolunan gazetelerin kablettabi muayenesi husulü maksada kâfi bulunmakla, bundan böyle Dersaadette tabolunan gazetelerin matbuat idaresinden ve eyaletlerde bulunan gazetelerin dahi hükümeti mahalliyece tayin olunan memurlar marifetiyle kablettabi muayenesi kararı âli iktizasından olup, bu usul dahi muvakkat olmağın ilânı keyfiyete iptidar kılındı.»

Sabah, No. 65; 11 Mayıs 1876 (17 Rebiülâhîr 1293 perşembe.)

Perşembe günü Fatih ve Bayezit meydanlarında toplananların tazyikiyle ilkin şeyhislâmın değişmesi şeklinde başlayan değişiklik Mahmut Nedim Paşanın da o gün sadrazamlıktan azliyle neticeleniyor ve iki gün bazı beyaz kısımlarla çıkarılan gazeteler, cumartesinden sonra (gazetelerin kablettabi muayene olunması hakkında da ittihaz olunan usulün fesholunduğuna tebşir) ederek çıkıyorlar.

Mayıs sonunda Abdülâziz tahttan indiriliyor, yerine geçenin ilk işlerinden biri de (o zaman tabirince) idarei sabit zamanında sürülmüş olanların İstanbul'a gelmelerine izin vermek oluyor.

İlkin Radostakiler, biraz sonra da Meşrutî Gosadan Namık Kemal haziran için İstanbul'a geliyorlar.

Bilhassa Kemal'in dönüşünün o zamanı uyandırdığı heyecanı Hayal gazetesi için bir karikatürü ile yaptığı neşriyat pek anlattır.

Ebüzziya, Kemal derecesinde umumi bir alâka uyandırmamakla beraber, kâfi müddet sonra, Şemseddin Sami tarafından çıkarılmakta olan Sabah gazetesinin bir nüshasında şöyle

ir mek up neşrederek çıkaracağı eserleri
in ediyor

«Gerek *Muharrir* unvaniyle neşrolun-
makta olan eserim ve gerek vücuda getir-
diğim sair asarı edebiye ve ilmiye men-
kada bulduğum müddetçe kendi namı-
na neşretmek - hal ve mevki hükmünce -
makabil idi. Bu sebeple bir başka nama lü-
um görüldü; halbuki bazı kere hava al-
makta bile bin türlü suubete uğriyan bir
mahbus başkasının namını nasıl alabilir.
Maazallahütealâ bir de gasıplık mı kazan-
malı? Binaenaleyh âlemi insaniyete yegâ-
ne yadığarım olan olğumun namını - ki be-
nim tarafımdan tesmiye edilmiş olmağlığı
için - bütün bütün değilse de, istiare tari-
kiyle tahallüse kendimde bir hakkı übüv-
vet bulduğumdan, yazdığım eserlerin kâf-
fesine Ebüzziya namına ruhsat almış; ve
şimdiye kadar *Muharrir*'i o nama neşetmiş
idim.

Şimdi ise lütfu celli hazreti padişahı
vatan ve ebnayı vatanla beraber bizim de
İmdadımıza yetişerek, itlak ve avdetimiz
müyesser olduğu için, gerek eski eserlerimi
ve gerek min gayri haddin bundan böyle
yazacağım şeyleri kendi namına neşretme-
ye zaman ve mekân müsait ise de, menfi
iken, küçük oğlumun namına iltica, yani
kendi namının hükmü olmadığı bir zaman-
da o nam ile istifade eylediğim halde, hür-
riyetimi kazandığım için, onu terketmek
küçücük bir çocuğa karşı büyücek bir kü-
çüklük olduğundan, badema eserlerimi
Ebüzziya Tevfik unvanı altında neşreyli-
yeceğimi kariini kiram hazeratına arz ve
ilân ederim.

Muharrir'in muharremdenberi neşredi-
len dört aylığı mesai vakıam mukabilinde
rağbeti umumiyyeye mazhar oluşuna delil
olduğundan, erbabı mütaleaya hassaten te-
şekkür ederim.

Beşinci nüshası ise bir kaç güne kadar
neşredileceği gibi, İnşallahütealâ, ömrüm
oldukça şu eserin ardını kesmemeye sal ola-
cağımdan, ben bu hizmette daim oldukça
ilim ve edebî taraftarlarının dahi mecmua-
mı mütaleaya rağbetle hem beni ikdar,
hem de mecmuâmin devamını temin eyli-
yeceklerinden ümitvarım.

Meclisi Maariften ruhsatı istihsal olu-
nup sırasıyle neşri mukarrer bulunan âsa-
rım::

Numunei edebiyat, Bir milyon galat,
Küçük müneccim, Ortanca müneccim,
Küçücük âlim, Bilmek ve Bellemek, Lû-
gatı istilâh, Monte Kristo zeyli, Pariste
iki arkadaş, Zavallı beye acırım isminde
iki komedi, 300 Matlâp yahut Kamustan
bir katra, Hanım misafir geliyor, Muhar-
rîre (yani *Muharrir*'in kadınlara mahsus
kısmı), Havatır - yahut 1155 gün unvanı al-
tında İğtirabım ve hapsim.»

Sabah, No. 119; 12 Temmuz 1876 çarşamba

Fakat bir taraftan da ne Abdülâzizin
tahttan indirilmesi, ne Mahmut Nedim
Paşanın sadrazamlıktan uzaklaştırılmış
bulunması işlerin yürümesine bir sebep
teşkil ediyor. Haziran sonlarına doğru
Sırbîye ile Karadağa harp açılıyor. Pa-
rasızlık son haddine gelmek üzere, İstan-
bul dedikodu içinde çalkanıyor. Bunu
aşağıya aynen aldığım beyanname kâfi
derecede anlatacak makiyettedir. Hükû-
met, gazeteleri intibaha davet ettiği gibi
sokaklarda konuşanların lâflarını dinle-
mek üzere (taraf taraf hafiyeler tayin) et-
tiğini haber veriyor:

Beyanname

Devleti Aliyenin usulü idaresine dair beş
on gündenberi halk beyninde bazı güftü gü-
lar devam etmekte olduğu sem'i teessüfle
işitilmektedir. Usulü idarei devletin bir
esası meîn ve sahih üzerine tesisi esba-
bının beynelvükela müzakeresiyle kararı-
nın istizan olunması geçende ilân olunan
hattı hümayunu cenabı mülûkânede mün-
deriç ve musarrah olup ancak bu misillü
muzimatı mülkiyenin her ciheti bil'etraf
düşünülerak hükmü şer'i şerife ve usul ve
âdatı milliyeye muvafık bir surette icrası
ehemmi mühimmattan ve meydanda bulu-
nan gavaili harbiye ise her işden akdem
olarak masalih üzerine arız ve amik mü-
davelei efkâra meydan vermediği bedihli-
yattan olmakla bu emri cesimin müzakera-
tı mukteziyesi dahi bittabi gallei haziranın
indifandan sonraya talik edilmişti. Hal
böyle iken ve bu kadar asakiri islâm düş-
man karşısında uğraştıkları bir zamanda
burada bir takım kimselerin hak ve haki-
katini bilmedikleri bir meselei azime üze-
rine dür ve diraz bahislere kalkışıp idarei

efkâr etmeleri bir çok halkın ezhanını teş-
viş ile tefrikal külliyeyi ve hiç asıl ve esasî
olmıyarak beynennas tefrikal efkârı istil-
zam ile beraber harp üzere bulunan aske-
rin bazuyu şecaatine fütur ve bedhahların
derunlarına sürur ve gurur ırasından baş-
ka bir faydayı müntleç olmiyacağından ve
buna ise zerre kadar iman ve hamiyeti olan
bir adam kull ve razı olmiyacağından o mi-
sillü sözlerin tekevvünü bu kere katliyen
tahtı mennuiyete alınmış ve taraf taraf
hafiyeler tayipi ile bundan böyle mecalis
ve mahallide iradei devlete ve tefrikal ef-
kâra müteallik makalâta mütecasir olan-
ların hafi ve celi bittahkik adetâ haini va-
tan hükmünde kanunen icrayı mücazat o-
lunmaları için Zaptiye nezareti cellesine ve
gazetelerin dahil bu mebahis üzerine maka-
lât yazmamaları zımnında matbuat idare-
sine talimatı mahsusa verilmiş olduğu cüm-
lenin malûmu olmak üzere ve din ve dev-
leti ve vatani sevenlerin o makule ihtilâfi
efkârı mucip tefevvühattan içtinap etmek
üzere işbu tembihnamel mahsusa ilân
olundu.

12 recep 1293 (2 Ağustos 1876 çarşamba)

Ninayet ağustos sonunda Abdülha-
mit, II. hükümdar oluyor (1876). Abdülha-
mit, daha Murat V. tahttan indirilmeden
evel bunlardan bazılarıyla münasebette
bulduğu gibi bir kısmıyla de bulunmak
istiyordu.

Ebüzziya Zamanımız tarihine ait hatı-
rat isimli makalelerinde (Ebüzziya mec-
muası, No. 138, Mart 1912) şöyle bir vaka
anlatıyor:

(Aydetimi haber alan Abdülhamit E-
fendi süt biraderi İsmet Beyi göndererek
ibrazı nezaket eylemiş ve mülâkat arzu-
sunda olduğu beyaniyle veliaht dairesi-
nin İana her zaman küşade bulunduğu-
nu bildirmiş idi. Ben bu davete icabet
etmedim. Çünkü bu icabetimle dört sene
evel kendisine vaki olan ifadatımı filen
tekziç etmiş olacak idim. İhtimal ki veli-
aht hazretleri şiddeti hafızalarına mağru-
ren bir tecrübede bulunmak istemişlerdi.
Belki davetleri bir fikre mebni değildi. Sırf

mülâkat ve taltif maksadiyle idi, fakat
ben bu daveti ve daireye serbestane iya-
bü zihabı bir eseri lûtuft ve teveccüh ol-
mak üzere kabul etmedim. Her halde
sulzannı savap buldum. Bahusus zaten
ve tab'an şehzadegâna tekarrüpten müc-
tenip idim. Binaenaleyh İsmet Beye de-
dim ki: «Efendi hazretlerine dört sene e-
vel şerefyabı takdim olduğum gün, taht
ile aralarındaki mesafenin uzaklığı badii
cüretiler mülâkat olduğunu arzemiş idim.
Şimdi o budiyet bertaraf olmuş olduğu
için teşerrüfte mazur olduğumu arzedi-
niz.»

Bir kaç gün sonra İsmet Beye tesadü-
fimde: «Efendi hazretlerine söylediğimizi
arzettim. Güldüler ve görürsen selâmımı
söyle buyurdular» dedi.)

Namık Kemal, Ziya Paşa ve daha ba-
zıları Murat V. in fermanında vadedildiği
halde tahttan indirilmesiyle yapılamayan
ve Abdülhamit II. in kabul ettiği kanunu
esasî tanzimiyle uğraşmakta idiler.

Mitat Paşanın bu işle uğraşmak için
sadarete bulunduğu zaman Ebüzziyanın
mühürdarlık hizmetinde bulunduğu riva-
yet olunur. Bu hususta kendisinin hiç bir
yazısına rast gelmedim. Yalnız Mahmut
Celâlettin Paşa Mir'atı Hakikat adlı tari-
hinin birinci cildinde (1910) Mitat Paşa-
nın memleketten uzaklaştırılma işinden
bahsederken: (... bunca zaman gariki
lüccei ihsanı olanlardan mukaddema mü-
hürdarlığında bulunan Tefvik Bey namın-
da bir sefihi rüzikâr ve kethüdasının oğ-
lu (?) olup dairesinde büyümüş ve saye-
sinde okuyup yazmış ve hattâ kendi mah-
lasiyle tahallüs etmiş olan Mitat Edendi
nam biâr, paşanın hakkında envai müf-
teriyatı mutazammın birer takrir yazıp
saraya ita etmiş olduklarından onlar dahil
gazeteye dercettirildi.) diye iki kişiden
bahseder, ikincinin Ahmet Mitat olduğu
ifadeden açıkça anlaşılmaktadır, birin-
ci ise Ebüzziya olmak muhtemeldir, ve

En eski Türk edebiyatından sahifeler:

1

Şamanlar

Hüseyin Namık ORKUN

Malûmdur ki en eski Türk edebiyatımızda Şamanların çok mühim bir rolü vardır. Bincañaleyh bu münasebetle Şamanlardan bahsetmeyi yerinde bulmaktayız.

Bahse girmeden evvel Şaman kelimesi hakkında bir kaç söz söylemek gerektir. Şaman sözünü yalnız orta Sibiryanın bazı kavimleri tanımaktadır ve ke-

limenin neşet ettiği dil ise bilhassa Tunguzcadır.

Moğollar Şaman sözü yerine Bö, Türkler Kam, Samoyed'ler Tadibe kelimelerini kullanırlar. Fin-Ugor kavimleri arasında ise bu söz yerine bilhassa Noita kelimesi kullanılmaktadır. Finler Noita, Lap'lar Noaidde, Vugol'lar Nayt, Noyt derler. Bu sözün manası Votyak dilinin

belki de kendisinin bu mühürdarlık işinden bahsetmeyişi bu bakımdandır.

Mitat Paşanın etrafında toplanmış olan gençlerin bazı hareketleri, yeni hükümdarın, bilhassa bir kaç ay evel iki hükümdarın tahttan indirilmesiyle uyanık bir halde bulunan şüphe ve tereddütlerini ayaklandırmaya hizmetten başka bir şeye yaramıyor. Millet askeri diye harbe gönüllüler yazılması ve bunun reisliğinin Mitat Paşaya verilmesi, bu kaydedilenlerin bölük bölük Mitat Paşa konağı önüne giderek alkışlaması gibi hâdiseler, hilâfetin eski Mekke emîrine verilerek ona biat olunması hakkında dolaşan bir beyannamenin dolaşması, ve en keskini de vükelâ arasındaki entrikalar Abdülhamidi, Mitat Paşa nezdinde tesirli bir icraat teşebbüsüne dâvete mecbur bırakıyor.

Mitat Paşa, Abdülhamit hükümdar olur olmaz bazı kimseleri ısrarla, kanunu esasî tatbikini istemiyorlar diye nefyettir-

meye mecbur bırakmıştır.

Ziya bey, her vakitki uzak görürlüğü ile kendisine teklif olunan Suriye valiliğini vezirlikle kabul ederek paşa olup İstanbuldan uzaklaşıyor, Namık Kemal kabul etmiyor, bir kaç defa Mitat Paşaya bu madde hatırlatıldığı halde: «Ne yapayım Kemal Bey rızasıyla taşra memuriyetini kabul etmiyor. Ben cebren göndere mem, artık bu işi bizim halefimize gördürsünler!» cevabını veriyor. (Bu söze şahsan muhatap olmuş bulunan Mahmut Celâlettin Paşanın yukarıda adı geçen eserinden.)

Mitat Paşa kendi muvafakatiyle kanunu esasiye, girmiş olan meşhur 113 cü maddeye muvafık olarak derhal memleket hudutları dışına çıkarıldığı gibi Namık Kemal de tevkif edilerek Midilliye sürülüyor. Ebüzziyanın bu hengâmeden kurtuluş işini yukarıda Mahmut Celâlettin Paşanın anlattığı meseleye hamletmek te mümkündür.

مرموم ابراهیم توفیق بک

ابوالضیاء توفیق بک

مملکت بر قاج کون نظرقدہ سرمایہ
عرفانندن بر قاج موجود جوہر دار
غیب ابتدی . بو ، ماد یادہ اولدایی کبی
ممنویات و فکریاتمدہ یک فقیر اولان بزلر
ایچین ائیم بر حادثہ در . مع مافیہ بونلردن
بری ، ابوالضیاء توفیق بک بر چوق متہاک
تأسفاتہ ، تالماتہ باعث اولدی . دیکر لری
سکوت ایله قارشیلاندی . ذیانی یوق . . .
اساساً بز بو - طر لری ادبیاتہ - وطنک شو
حالده یک غریب کورولیر . - وقتایند
یکمز ایچین سائر لریله اشتغال اتمہ چک و
بالکمز ابوالضیاء بکی ، هیچ بر تأثیر خارجیہ
تابع اولقسزین ، تحلیل و تشریح ایده .
چکمز .
بیلیم دقت ایدلشمیدر . . . بزترکارده
غریب بر میلان تشویش وارددر : هیچ بر
شیئہ ، هیچ بر کیمسہ بہ قیمت حقیقیہ سنی
ویرمہ بز . بر شخص حیات خصوصیسندہ
فنا کورولدیمی ، نہ یاپارسہ یاسون ، نہ قدر
چالیشیرسہ چالیشسون ، دیشلریلہ قوش
طوتسون ، بارماق لریلہ آتون اریسون ،
بارہ ایتمز ، حیات عمومیہ سی فنا کورولیر . . .
حیات عمومیہ دہ آبی تلقی ایدلن بر شخص

رہبانہ

اوندہ بیله برملر ، آتیشلر باغدرسہ ،
اوشاققزینک باردسنی ویرمہ سہ ، چوجطار .
بخی آج براتسہ اوکا هیچ بر کیمسہ فنا
دیہہ چسارت ایده من ، بو ، بوقدر مادی
خصوصیاتمدہ شوصورتلہ تجمل ایدرسہ . . .
تفکرہ ، معلوماتہ ، نفوذ نظرہ ، تجربہ بہ
استادہ ایده چک ، ایدن ساحلر دہ دہازادہ
نشوش پیدا ایده چکی بدیہیدر .
بو اسستعداد ، بو میلان طولایسیلہ
ابوالضیاء توفیق بککدہ فضیلتلری دیکر
فضیلتلرلہ قارشدیرلدی ، بولولاندیرلدی ،
آکلاشیلماز ، کوریلہ من بر حالہ کلدی .
مکتب افتدیلرندن طولونیکزدہ مملکتک اک
بویوک نلملری صیرسندہ بولانلر ، وارنجیہ
قدر هرکس اونی بر زمرد عنقا قدر مرموم ،
معظم بر دای مزینلہ اوردتی .
ابوالضیاء توفیق بک نہ ایدی . . . بلکہ
کوجنہ چکمز ، فقط بن نمادیلہ حقیقی
سویاہ چکم . . . اونک شخصیتی نہ بر مروحہ
طرفکیری ایله روزگارلرلہ طولدیردجق ،
نہدہ بر ناخن غرض ایله بارچالایجق ،
آیاقلر آلتہ آلاچم .
ابوالضیاء توفیق بک ، رشیدہ پاشا ایله
باشلایان ضیاء پاشا کال بک ایله نفاذ انکشافک
متہای کاتہ واصل اولان لسانک اک آبی ،
اک مثل مقلدلرندن بری ایدی . فی الحقیقہ
بولسانی مجددلرندن دہا زیادہ بر سادگی ،
برصافیت ، بر وضوح ایله افادہ ایدیور ،
اوکا بو مسورنہ جزئی بر شخصیت ضم

و علاوه بر موفقی اولیوردی ، غنی سوک و اجتماعت فارش ، بم قهملردن شولده ،
 زمانه ماضیه بر روی تریه ایله باشان ، بر عشق بی پایان ، بر مرطوبیت حرارتک
 موجودی بک زنده نادر اولان ذواتدن حکمفرما ایدی . ملکک ، ملکک احوالی
 بریده او ایدی . تدقیق ایله بور ، « مشروطیت » ، « حریت » ،
 « مساوت » ، « قانونی مدنی » ، « قانون بشره »
 بنه ابوالضیاءک باش مقاله لر یه یونلر کی آوروپا دیارنده کجه ییلن اعلاظ و ککات
 قیمت صنعتکارانی دکل ، بر قیمت علمیه یونون دیکر لرینک کی کی ، حارزدکاردی .
 او قودیم زمان باار مزدن منقل برقوقوی استقام ایله عطاظ اوور ، بو بوک برستی
 حس ایدردم . ابوالضیای غیب ایتمکله بودوق غیب ایتمدم ، بوکن طولانی مایوس و متاثرم .
 ابوالضیا باشق لرینک کوردیکی . - بن
 بو رویتلرده بر آرزولطه ، بر آرزو کوردیوردم .
 آکلانده کی بو بوک بر ادیب دکل ایدی .
 او آکارتیه - بالکنر مقاله لر دن عبارتدر . -
 بو بوک بر شخصیت ، بو بوک بر فکرت ، بو بوک
 بر حساسیت ، بو بوک بر افاده نقش ایدم .
 مهشدر . اون اوچنجه عصرک متناهیله
 اون دردمنی عصرک مسالیهسی بزده هب .
 بو بوک ، یازم ، معلول ، هر روز کارله دوزم ،
 هر سیدن جالار بر طاقم کویا - ادیبلر
 یازاتتمدی . بو بوک حدود فم ایله حدود
 صنت ادرسنده کی چولهده نابود اولمش ،
 حدقلری نه ایتمووللری تعین ایدم ، مش
 سرسریلردی . دیارلنده ، طرفدار لرینک
 سو بده کلری کی سو بده لم ، « مرحوم کال »
 بو بو بوک ، بو بوک بارداغک آلتشده .
 خطه ، بر کولک کی ، ابوالضیا یور دیوردی .
 او زمانلر آوروپانک ، مؤسسات دوله
 ایشتمدی ؟
 بو اناده ایدی سلیمان عزیز - یته بر
 حسن طالعه - اوقی ردوسه نئی ایشدی .
 بو فی الحقیقه بر حسن طالعی ایدی . بزده
 منفا دینک تأمین شهرت ، تأمین اعتبار ایچین
 بلور ، قیغلی بر باصا مق دینکدر . اوندن
 سوکرا ابو الضیا ملکک ایچین بو بوک بر
 باش اولدی ؛ اوندن سوکرا ابو الضیای
 آکلانلر آکلار کی بر وضعیت آلق

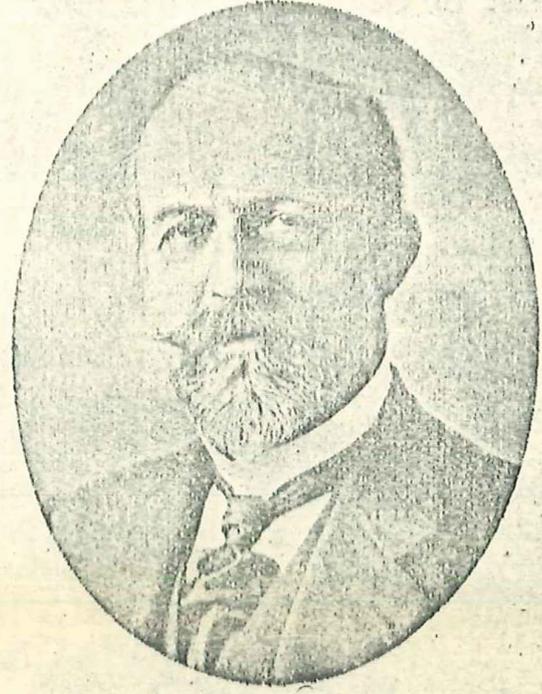
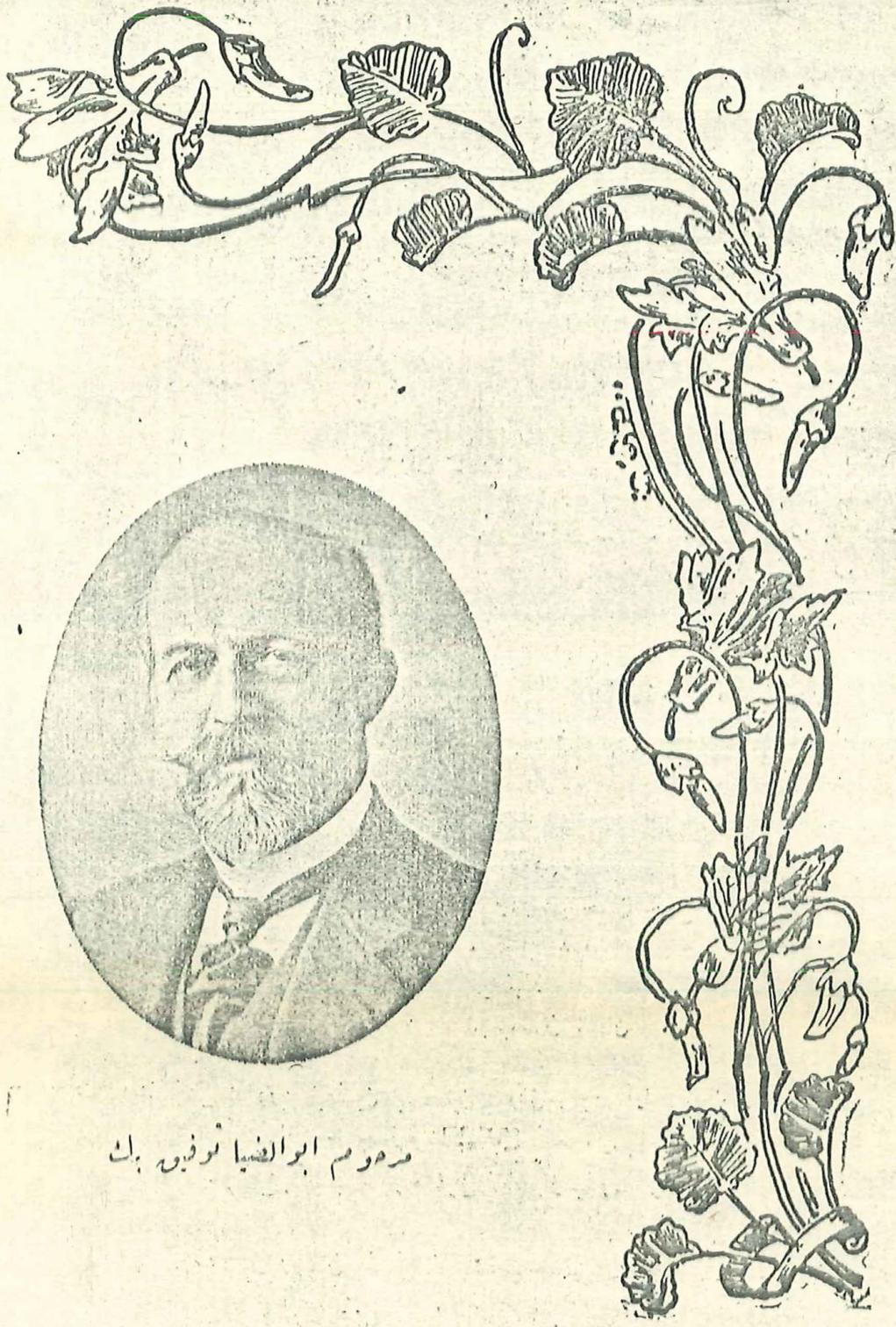
مجبوری حس ایشدی .
 اوده بو توجه فارشو ناکور طاور اتمدی .
 مقاده ییله « محرده » نامه بر رساله موقوته
 نشریه باشلادی . اولنرک غایبی ملککده
 کندی ذحینلریه مشاه بر ذهنیت تولید
 ایتمکدی . بوکا تماماً دکسه ییله « فسا »
 موفقی اولدیله . سلطان حمید خاکک دور
 سلطنتده ، بر طاقم « معلول مکرملردن بر
 جوق ظلم خداری حاضر لایه ییلدیله .
 حسن پاشا قره غولی ، اسکی ضعیفه نظارتی
 آکلقری شکل اسناد طولانیسیه « ابوا
 لضیا و استاد لر نه بک زیاده متداردر . فقط
 باشق بر قطعه نظر دنده ابوالضیا مشروطیت
 حاضر ملکک تمللری وضع ایدلردن دکسه
 ییله زمین قاتنه غاند جداراتنک طاشلری
 وضع ایدلردن برادر . بو اعتبار ایله بو بوک
 بر وظیفه ای ایا ایشش ، شایان تحیل و تقدیر
 بر خدمتده بو نمشدر .
 ابوالضیا ملکک خدمت جدید
 و حقیقه سی بر ادیب صفتیه دکل ، مفادن
 عودت ایله دکدن ، مطبعه ابوالضیای تأسیس
 ایشدکن سوکرا ، بر طابع صفتیه باشلار .
 فی الحقیقه ابوالضیا غریب بر غریب برستی ایله
 کتبخانه لرده توزانان آثار اسلافدن اک
 زیاده ممتازیت مخصوصه یه مالک اولانلری
 برور برر چیقادی . او ظریف ، کوچک
 کتابینه بر برور نشره باشلادی ، بر طرفندده
 فنی ، تاریخی ، ادبی آثار غریبه یی زمانک
 الک مقدر قلملریه تودیع ایله ترجمه ایشدردی .
 برده مجموعه ابوالضیا ایله محیط المعارف
 معلوماتی ملککده نشره اعمیم ایشدی .
 ابوالضیا ، خلاصه ، ادبیات اعتباریه
 ساده بر مقله ؛ انقلابی اعتباریه یازم ،
 معلول بر انقلابی ؛ طابع اولوق صفتیه
 مکمل ، قیمتدار بر طابع ؛ انسان اولوق
 اعتباریه نه ظریف ، نه خوشکوه ، نسومیلی
 بر وجود ایدی . هیچ برنی دوشونیلدهسه
 انسان اولوق اعتباریه ، ملککک سو بملی ،
 نکتته کو ، نکتته دان بر وجودک ضایعه سیله
 تمام اولدیننی دوشونمک کافیدو .
 شهاب الدین سلیمان

6

2

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.125.54

مردوم ابوالضيا نوريه بك

مردوم ابوالضيا نوريه بك

اوندوم بیلدیرمیلر ، آتشلر باغدیرسه ،
اوشاقلرینک پاره سنی ویرمه سه ، چوجقار -
نی آچ براقسه اوکا هیچ بر کیمسه فنا
دیعه یه جسارت ایده من . بو ، بو قدر مادی
خصوصاته شو صورتله تجلی ایدر سه . . .
تفکره ، معلوماته ، نفوذ نظره ، تجربه یه
استناد ایده جک ، ایدن ساحه لرده ده ازیاده
تشوش پیدا ایده چکی بدیهیدر .

ابوالضیا توفیق بک

مملکت بر قاچ کون ظرفنده سرمایه
عرفانندن بر قاچ موجود جوهر دار
غیب ایتدی . بو ، مادیاتده اولدینی کبی
معنویات و فکریاتده پک فقیر اولان بز لر
ایچین ائیم بر حادثه در . مع مافیله بونلردن
بری ، ابوالضیا توفیق بک بر چوق متهالک
تأسفاته ، تألماته باعث اولدی . دیکر لر ی
سکوت ایله قارشیلانندی . زیانی یوق ! . . .
اساساً بز بوسطر لر ی ادبیاته - وطنک شو
حائنده پک غریب کورولیر . - وقف ایتد
یکمز ایچین سائر لر یله اشتغال اتمه یه جک ،
یالکمز ابوالضیا بکی ، هیچ بر تاثیر خارجی یه
تابع اولمقسزین ، تحلیل و تشریح ایده -
چکمز .

بو استعداد ، بو میلان ضولایسیله
ابوالضیا توفیق بک ده فضیلتلری دیکر
فضیلتلرله قارشیدیر لری ، بولودلان دیر لری ،
آکلاشیلماز ، کوریلماز بر حاله کلدی .
مکتب افندی لر ندن طوتیکزده مملکتک اک
بویوک قلملری صیره سنده بولانلرد وارنجیه
قدر هر کس اون ی بر زمرد عنقا قدر مر هوم ،
معظم برر دای مزیتله اورتدی .
ابوالضیا توفیق بک نه ایدی . . . بلکه
کوجه نه جکار ، فقط بن تمام یله حقیقتی
سویلیه جکم . . . اونک شخصیتتی نه بر مروجه
طرف کیری ایله روز کار لر له ، طولدیره جق ،
نده بر ناخن غرض ایله پارچالایه جق ،
آیاقلر آتته آلاجم .

بیلیم دقت ایدلمشیدر . . . بز ترکارده
غریب بر میلان تشویش واردر : هیچ بر
شیئه ، هیچ بر کیمسه یه قیمت حقیقیه سنی
ویرمه یز . بر شخص حیات خصوصیه سنده
فنا کورولدیمی ، نه یاپار سه یاپسون ، نه قدر
چالیشیر سه چالیشسون ، دیشلریله قوش
طوتسون ، پارماق لر یله آتون اریتسون ،
پاره ایتمز ، حیات عمومیه سی فنا کورولیر . . .
حیات عمومیه ده ای تلقی ایدیلن بر شخص

ابوالضیا توفیق بک ، رشید پاشا ایله
باشلایان ضیا پاشا کمال بک ایله نقاط انکشافنک
منتهای کالنه واصل اولان لسانک اک ای ،
اک ممثل مقلدلر ندن بری ایدی . فی الحقیقه
بولسانی مجدد لر ندن ده ازیاده بر سادگی ،
بر صافیت ، بر وضوح ایله افاده ایدیور ،
اوکا بو صورتله جزئی بر شخصیت ضم

وعلاوه سنه موفق اولیوردی ، حتی صنوك
زمانلرده ماضیدن بزوی نزیه ایله یاشایان ،
موجودلری پك زیاده نادر اولان ذواتدن
بری ده او ایدی .

بن ، ابوالضیانك باش مقاله لرینی - بونلر
قیمت صنعتکارانه یی دكل ، بر قیمت علمیه یی
بوتون دیکر لرینك کی کبی ، حائر دکلر دی . -
او قودیم زمان بابالرمزدن منتقل برقوقوی
استشمام ایله محظوظ اولور ، بویوک برمستی
حسن ایدردم . ابوالضیائی غیب ایتمکله بوذوق
غیب ایتدم ، بوندن طولای مایوس و متأثرم .

ابوالضیا باشقه لرینك کوردیکی . - بن
بورؤیتلرده بر آراطه ، بر آزر یا کوریورم . -
آ کلاتدینی کبی بویوک بر ادیب دکل ایدی .
او آ نارینه - یالکز مقاله لردن عبارتدر . -
بویوک بر شخصیت ، بویوک بر فیکرت ، بویوک
بر حساسیت ، بویوک بر افاده نقش ایده -
مه شدرد . اون اوچنجی عصرک متهاسیله
اون دردنجی عصرک مبادیسی بزده هپ
بویله ، یارم ، معلول ، هر روز کارله دوتر ،
هر سسندن چالار بر طاقم کویا - ادیبلر
یارا تمشدی . بونلر حدود قلم ایله حدود
صنعب اره سننده کی چولده نابود اولمش ،
هدف لرینی ، غایه و وصول لرینی تمین ایده مه مش
سر سر یلردی . ریاستلرنده ، طرفدار لرینك
سویله دکاری کبی سویله یه لم ، «مرحوم کال»
بولونیور ، بونك بایراغنك آلتنده برر
نقطه ، برر کولک کبی ، ابوالضیالر یوریوردی .
او زمانلر آوروپانك ، مؤسسات دوله

واجتماعیه سنه قارشو ، ایم تفهملردن متولد ،
بر عشق بی پایان ، بر مر بوطیت حرارتناک
خکمه فرما ایدی . مملکت ، مملکتک احوالی
تدقیق ایدلمه یور ، «مشروطیت» ، «حریت» ،
«مساوات» ، «قانونی مدنی» ، «قانون بشر»
کبی آوروپا دیارنده کچه بیان الفاظ و کلمات
قارشو سننده سودیکندن جدا برر عاشق
کبی بوزواللی اعمام فکره لر تیره یور ، چیر -
پنیور ، بو فکر لری مملکته ادخال ایچون
قلملر بر بر یله مسابقه ایدیوردی - آه ،
هپ بویله حرکت ایتمکله نه لر غیب ایتدک ،
زدره قدر ایتدک .

ابوالضیا کنج ، فعال ، حسن طالع ایله
براز شپارمش بو ذات بو قافله یه داخل
اولدی . . ترک مفکره سنی آلت اوسپت
ایتمک ایچون آرقداش لر یله ، استاد لر یله
برابر چالشدی . مؤسسات قدیمه عثمانیه یی
یقیمق ایچین اوغراشدی . - بیلمم ، بالآخره
اوله دن اول بو بوشلغه آتیلان قورشو -
نلرک تصوت کاذبندن باشقه . شی کوردی ،
ایشتمی ؟ .

بو ائنده ایدی سلطان عزیز - ینه بر
حسن طالعله - اونو ردوسه نفی ایتدی .
بو فی الحقیقه بر حسن طالع ایدی . بزده
منفا دیمک تأمین شهرت ، تأمین اعتماد ایچین
بلور ، قیمتلی بر باصامق دیمکدر . اوندن
صو کرا ابو الضیا مملکت ایچین بویوک بر
باش اولدی ؛ اوندن صو کره ابوالضیائی
آ کلامایانلر آ کلار کبی بر وضعیت آلق

TDV ISAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.125.56

